375

БИБЛИОТЕКА „БЪЛГАРСКА КНИЖНИНА“
ИЗДАНИЕ НА МИНИСТЕРСТВОТО НА НАРОДНОТО ПРОСВѢЩЕНИЕ

ПЕРИОДИЧЕСКИ ПЕЧАТЪ ПРЕДИ ОСВОБОЖДЕНИЕТО

ПЪРВА ЧАСТЬ: — СПИСАНИЯ

№ 10

СОФИЯ
ДЪРЖАВНА ПЕЧАТНИЦА
1927

БИБЛИОТЕКА „БЪЛГАРСКА КНИЖНИНА“
ИЗДАНИЕ НА МИНИСТЕРСТВОТО НА НАРОДНОТО ПРОСВѢЩЕНИЕ

ПЕРИОДИЧЕСКИ ПЕЧАТЪ ПРЕДИ ОСВОБОЖДЕНИЕТО

ПЪРВА ЧАСТЬ: — СПИСАНИЯ

№ 10

СОФИЯ
ДЪРЖАВНА ПЕЧАТНИЦА
1927

Т01
С
1.16

01

Държ. библиотек. институт, Библиотека, София
275
1951

902

ДЪРЖАВЕН
БИБЛИОТЕКАРСКИ
ИНСТИТУТ

На дъщеря ми
Марийка В. Пундева.

Тая книга и всичко, съ което занапредъ бихъ оставилъ добъръ споменъ, посвещавамъ на тебе, мило дете — въ паметъ на твоята свѣтла душа. Ако нѣкога името ми се спомене и съ най-малка похвала, нека тя бѫде за тебе, защото ти стоишъ високо надъ всичко, което мисля добро и хубаво. Това е моето завещание за тебе, скѫпо Миме, това мога да ти дамъ и моля желанието ми да бѫде завинаги спазено отъ тия, които го знаятъ.

София, 12 мартъ 1927.

Твоя татко

УВОДЪ

Начало на периодичния ни печатъ поставя Константинъ Фотиновъ, който презъ 1842 г. издава въ Смирна първия, пробенъ брой на списанието си „Любословие“, излизало после месечно отъ 1844 до 1846 г. въ сжщия градъ. Осемдесеть години следъ първата новобългарска книга, това начало — закъснѣло спроти Западна Европа съ повече отъ два вѣка — отбелязва важенъ моментъ отъ Възраждането ни. Единъ новъ факторъ за духовно развитие почва широкитѣ си въздействия и отразява съ непосрѣдна пълнота всички негови етапи. Затова историкътъ на тази епоха намира богатъ материалъ въ тогавашнитѣ периодични издания, и едно отъ първитѣ му задължения, безспорно, е да изучи тѣхния всеоще слабо познатъ животъ.

Вестницитѣ и списанията отъ това време разкриватъ изгледа на неговитѣ нужди и стремежи, движатъ се въ главната посока на духовнитѣ домогвания, отекватъ и създаватъ общественото мнение тъкмо въ началнитѣ форми на неговото образуване, въ първитѣ стжпки на нашата интелигенция. Съ самия фактъ на сжществуванието си периодичнитѣ издания извикватъ съзрѣването и правилното разрешение на редъ въпроси, създаватъ на народнитѣ водачи условия за по-усилена работа и искатъ не само четци, а формиране вече на нѣщо по-общо и постоянно — четеща публика. Докато, напримѣръ, по-рано несъгласията за книжовния езикъ иматъ повече теоретиченъ характеръ, и всѣки авторъ за себе си решава тоя въпросъ, пишейки своята книга споредъ собственитѣ си възгледи; докато при тая уединена книжовна продуктивность езиковиятъ споръ сжщо подлежи на индивидуални, незадължителни за другиго заключения — съ появата на периодичния печатъ спорътъ добива неотложна актуалность и търси решения съ обща валидность. Съ издаването на списание „Мирозрение“, казва редакторътъ му Добровски, нуждата отъ разрешение на въпроса за книжовния езикъ „сякому стана поусетна“ (1850, бр. 2, с. 45). — А споровете за езика всжщность сж първитѣ обществени спорове у насъ — въ началото на обществената мисъль, която изпитва първата нужда отъ съгласие и солидарность. „Мирозрение“ въ първия си брой, като изтъква тази потрѣбность, подчертава я съ думитѣ: „за що то най голямо добро и нужда за нас е согласието“ (с. 3). Каква важность и навременность добива въпросътъ за езика съ появата на периодичния печатъ, личи и отъ факта, че езиковитѣ разсжждения заематъ предно мѣсто и голѣмъ дѣлъ отъ съдържанието на двете първи наши списания — „Любословие“ и „Мирозрение“. Фотиновъ дори нарича общъ предметъ на списанието си: „перво и перво да исправиме това язично несогласие“ (год. I., кн. 12). Първиятъ брой на „Блъгарски книжици“ (1858) дава сжщо „Мисли за българскии-отъ языкъ“ (с. 35 сл.), а и следъ това отваря съ готовность страницитѣ си за подобни мисли. Най-сетне, на периодичния печатъ се падна да даде първото и възприето после предложение за общъ книжовенъ езикъ и правописъ — предложението на Маринъ Дриновъ, публикувано въ „Периодическото списание на Българското книжовно дружество“ (г. I, 1870).

На второ мѣсто може да се отбележи, че периодичниятъ печатъ улеснява и публикуването на материали, които инакъ, въ отдѣлни издания, мжчно биха се пласирали врѣдъ осжднитѣ тогава четци. Такива материали сж обикновено нѣкои дълги, преводни или оригинални, филологически и исторически разсжждения (по-късно и поетически творби), каквито виждаме да се проточватъ въ много броеве на вестници и списания — особено въ последнитѣ. Още въ „Любословие“ има такова дълго пренасяне отъ една книжка въ друга: — напримѣръ статията „Следователно обозрѣние Славено-Болгарския словесности,“ продължаваща въ дветѣ годишнини на списанието. „Мирозрение“, „Български книжици“ и др. сѫщо даватъ подобни съчинения, които сближаватъ по сѫщина списанията съ отдѣлната книга и които ги запълнятъ очевидно и поради липса на по-голѣмъ брой сътрудници, а оттамъ — и на по-кѫси, разнообразни материали. Като отдѣлимъ настрана въ „Български книжици“ приложението „Съвременна лѣтопись“, цѣлото останало съдържание на първата годишнина се запълня съ такива следващи съчинения: „Житие Свети-Климентово“, „Троянъ и Ангелица“, „Съвременно-то състояние на банкове-ти“, „Послѣдни-ти страници отъ българскѫ-тѫ история“, „Синодикъ на Царя Бориса“, „Кратко изслѣдование на българскѫ-тѫ древность“ отъ Г. Кръстевичъ и др., а като приложение, сѫщо — преводътъ на Д. Мутевъ „Чичева Томова колиба“.

Вънъ отъ познатото общо въздействие на периодичния печатъ върху стопанския, политически и културенъ животъ, на който съ сведения и мнения дава по-бързо и правилно развитие, трѣбва да се изтъкне тая сѫществена последица за нашето Възраждане отъ появата на списанията и вестницитѣ, че тѣ даватъ възможность да влѣзатъ въ книжовната работа по-голѣмъ брой участници. Въ нея се явяватъ сътрудници, наредъ съ авторитѣ на отдѣлни книги, които искатъ повече знания, инициатива и куражъ; сътрудникътъ и съ малкото, което знае и умѣе — бива полезенъ книжовникъ. Изказватъ се повече възгледи върху конкретни и общи въпроси, върху важни и второстепени задачи на времето. Осигурява се единъ контролъ на мненията; — явява се търкането и противопоставянето на отдѣлни схващания въ по-кжси периоди отъ време, възниква сporътъ — единъ отъ най-важнитѣ двигатели въ общественото развитие. Явява се духовната конкуренция въ най-удобната ѝ книжовна форма. Въ тогавашнитѣ издания виждаме какъ охотно и страстно се полемизира. Това е една психологическа характеристика на оня моментъ отъ Възраждането, обяснима съ напрегнатия стремежъ къмъ обществена дейность и нужда отъ провѣрка на прѣснитѣ, неулегнали знания и идеали. Тогавашнитѣ дейци чувствуватъ по-дълбока потрѣба отъ споръ, търсятъ го, желаятъ възраженията, сѣкашъ за да изпитатъ силитѣ си; отдаватъ се на полемиката съ една ренесансова готовность, въ която често има твърде много амбиция и честолюбие. — Зовъ за споръ, както и може да се очаква, дава още Фотиновъ въ „Любословие“: „Многажди очекнувахъ да се покаже нѣкой истий не мой, но наипаче нароцний приятель, за да ми обличи описателно мои сущии недостаточности, кои по времени и азъ самъ познахъ, но до сей часъ и то не се отгласи“ (бр. 12). Другъ добъръ примѣръ за готовностьта къмъ споръ сж следнитѣ думи отъ редактора на „Български книжици“, отправени въ списанието до нѣкой си Н. Д., който съ писмо критикувалъ списанието: „Ваше-то млъчяние би ни наскърбило повече, нежели внимание-то, кое-то давате на наши-ти Книжици; желаемъ само ваше-то мнѣние да го изложите въ таквж формж, гдѣ-то да можемъ да го прѣдложимъ на общий-тъ судъ, и то може да възбуди и други да изложятъ мнѣние-то си и да сж завръже нѣкоя припирня (полемика), и само съ тойзи начинъ може да ся разясни истина-та“ (1858, кн. 5, „Съвременна лѣтопись“, с. 130).

Като се има предвидъ тогавашното състояние на интереситѣ, трѣбва да се изтъкне сжщо, че периодичниятъ печатъ е ималъ и друго едно не по-малко значение, изразено въ следнитѣ редове на Фотиновъ, съ които основательтъ на тоя печатъ у насъ оправдава инициативата си. — „Такова убо повсемесечно списание можетъ бити предпочтенно отъ много други списания (— разбирай: книги, В. П. —), почто другитѣ списания издаватсе за веднашъ, и отъ веднашъ може да му земе човекъ сладостьта, а това се подновува на секий месецъ и има различни нови и многообразни повѣсти и разуми, които можатъ да наслаждаватъ человѣка, и да го подновуватъ на всегдашно любопитствование“. . . . (Любословие, 1842, с. 13—14). Периодичниятъ печатъ извоюва непрекѫснатостьта на събудения вече интересъ къмъ знание и книга.

Наредъ съ тия значения и надъ тѣхъ стои още една заслуга на периодичния печатъ преди Освобождението, която е въ връзка съ особенитѣ условия, при които е живѣлъ. Робството става причина да се издигнатъ нашитѣ вестници и списания до първъ факторъ не само за образование и информация, но и за насока на обществено-политическия животъ въ страната. Печатътъ е най-силното срѣдство за защита на правата и за пропаганда на рѫководнитѣ идеи, което естествено ангажира усилията на всички тогавашни дейци. Въ това отношение умѣстно е да напомнимъ аналогичнитѣ условия и важностьта на руския периодиченъ печатъ презъ политическата реакция на миналия вѣкъ. — „По силата на особенитѣ условия — пише П. Берлинъ — на нашата преса лежи много по-голѣма, всеобемаща отговорна роля, отколкото на европейската или американската. Колкото „поправено или допълнено“ (— отъ цензурата В. П. —) да отразява руската преса живота, колкото и тѣсенъ да е отредения ѝ районъ, всепакъ печатътъ у насъ служи като единствена катедра, отъ която може да се чуе макаръ какъвто и да е гласъ на общественото мнение. На Западъ, при поразителното богатство и разнообразие на формитѣ въ обществения и политически животъ, пресата е вече изгубила своето предишно значение като единствена трибуна на общественот мнение. Парламентитѣ, политическитѣ събрания, партийнитѣ организации взеха върху себе си огромната часть отъ ония обществени задачи, които по-рано принадлежаха на печата“ („Періодическая печать на Западѣ“, сборникъ статей, Спб. 1904, с. 33—34). Освенъ това, у насъ почти безъ изключение водачитѣ, най-значителнитѣ представители на литературата ни отдаватъ работата си главно въ периодичния печатъ. Аналогиченъ е тукъ случаятъ съ сръбскиятъ периодиченъ печатъ, който — по лесно понятни причини — съ много особености въ развитието си прилича на нашия. „Въ културния животъ на сръбския народъ почти презъ цѣлия 19 вѣкъ — пише Йованъ Скерличъ — едно нѣщо е твърде характеристично: не само политическата, но и книжовната работа се централизира около политическитѣ листове, и публициститѣ даватъ насока не само на мнения по политическитѣ и национални въпроси, но даватъ тонъ и на книжнината, която изцѣло се поставя въ служба на народното дѣло“ (Историјски преглед српске штампе... 1911, с. 12). Тия думи подхождатъ и за насъ. Дори нѣщо повече. Писателитѣ ни сѫ преди всичко вестникари — сами сѫ оценявали като центъръ и основна смисъль на дейностьта си обществената проповѣдь, която не е имала много пѫтища за изборъ и главно се е изливала въ страницитѣ на тогавашнитѣ вестници и списания.

Погледне ли се на тѣхъ тъй както иска казаното дотукъ, ясна е необходимостьта отъ внимателното изучване на живота имъ презъ време на Възраждането, което намира въ тѣхъ изразъ на всичкитѣ си сѫществени духовни прояви. Ако изобщо е вѣрна мисъльта на Маколей, че истинската история на една страна може да се намѣри въ нейната преса — за насъ специално тая мисъль се налага като рѫководно начало при изучването на периодичния печатъ преди Освобождението.

Бележка. Отъ по-важнитѣ ни списания преди Освобождението тукъ сѫ подбрани уводнитѣ, програмни бележки и ония кѫсове, които сѫ характерни за всѣко списание, за неговата основна тенденцяи, които заедно съ това се явяватъ едно разширяване на крѫгозора на тогавашния четецъ и отразяватъ нѣкой общъ въпросъ на времето. — Текстоветѣ препечатвамъ, споредъ практиката на „Българска книжнина,“ въ нова азбука и тукъ-тамъ съ промѣнени препинателни знаци за по-ясно и правилно разбиране на смисъльта.

В. Пундевъ.

БИБЛИОТЕКА

ЛЮБОСЛОВІЄ

или

ПЕРІОДІЧЕСКО

СПИСАНІЄ

РАЗНЫХЪ ВѢДѢНІИ

Издадено трудомъ

Кѡнстантіна І. Фѡтинова С.

* * *

Испытайте писанія, въ нихъ же бо О̑бращете
животъ вѣчный, и сокровище неизчерпаемо.

* * *

СМУРНА.

Въ Тупографій Я. Дамıанова.

1842.

I ЛЮБОСЛОВИЕ

Въ 1842 година е излѣзълъ въ Смирна първиятъ му брой: „Любословие или периодическо списание разнихъ вѣдѣнии.[1] Издадено трудомъ.[2] *Константина Г. Фотинова С*".[3] На корицата има мото: „Испитайте писания, въ нихъ же бо обрящете животъ вѣчний, и сокровище неизчерпаемо".[4] Този брой се нарича обикновено и пробенъ, защото списанието почва да излиза редовно едва отъ априлъ 1844 пакъ въ Смирна по дадения въ 1842 г. образецъ. Излѣзли сѫ отъ 1844 до 1846 всичко 24 броя.

Пробниятъ брой почва съ следния предговоръ:

Предисловие любочитателемъ

Народъ Болгарский! некои човеци на тоя светъ (дунята)[5] сакатъ[6] да се покажатъ и да се познаятъ сосъ нихното богатство, съ нихното величество и съ нихната сила и дарование то и толико колко можатъ, и колко за себеси само да угодатъ или и за други нещо мало: а я, предпочитающъ отъ всяко друго величество и богатство общата полза и доброто, що бива общо на секи человѣкъ богатъ, сиромахъ, старъ, младъ и каковъ други можетъ бити, и кое добро ако дабисе[7] собралъ сичкио светъ да го отпади и да го отгони, не може нищо да му прави, но повече се умножава и остава отъ вѣкъ на вѣкъ свѣтло же и многоцѣнно; и смотряющъ[8] какво самъ и азъ отъ сущаго сего[9] народа, имущъ[10] долгъ за ползата народа сего,—дерзаю помощию божиею[11] да се покажемъ и я на тоя свѣтъ сосъ едно дѣло, кое то се надѣемъ и уповаемъ да можетъ бити[1] предпочтенно най повече на нашиатъ народъ отъ много други работи мирския[2].

---

[1] Знания. [2] Съ труда. [3] Тази буква е съкращение отъ „Самоковецъ", както се е подписвалъ Фотиновъ, за да укаже мѣсторождението си — Самоковъ. [4] Изучете каквото е писано, защото въ него ще намѣрите вѣченъ животъ и неизчерпаемо съкровище. [5] Турска дума: свѣтъ. [6] Искатъ. [7] Раздѣли: да би се. [8] Като гледамъ. [9] Сѫщия този. [10] Имащъ. [11] Дръзвамъ съ божия помощь.

Народъ болгарский, Богъ е создалъ человѣка словесна и далъ му е умъ и разумъ да се учи, и да разумева сичката (синката) создания божия, и да разсуждава, кое е добро или кое е зло; дарование оно,[3] що е най перво и най големо на човека отъ создателя Бога добро, и кое прави человѣка да е многоцѣненъ и да заповѣдува сичките други создания божия, и толко каквото и до престолатъ вишняго вседержителя Бога да се допускава и да разсмотрява[4] божия та сила и величества его; дарование, кое то превозходитъ сичката землна благодѣяния божйя, що е сотворилъ Богъ и создалъ на тоя свѣтъ.

Человѣкъ убо да биде[5] таковъ, каквото го е Богъ создалъ, требува перво да познае дарование то, което е зелъ и приялъ отъ Бога и после да познае съ каковъ начинъ (колай) и какво може да се покаже достоенъ на дарование то божие. Человѣкъ е таково создание, кое то незнае и непознава друго, само онова, що гледа, чуе, фашта, мерише, яде; защо какво може да познае една работа, щото не е виделъ, слушалъ, фаналъ и прочия?[6] и какво може да я на прави, ако не бисе[7] на училъ на претъ?[8] то е явно на сите[9] хора, каквото слънцето; и понеже е така, каквото знаете вси, какво можеме да знаеме прежните и старите работи на тоя светъ, като ги не гледаме, ни чуеме съ нашите сами очи и уши? и па после да ги правиме и ния? Ония работи, що гледаме, чуеме и учиме отъ родителите наши или майсторете, не се изгубуватъ, но слѣдуватъ всегда и ставатъ на нашите места такива, какво сме ги научили, или добро, или зло. Но да знаемъ повече отъ по старите ни и отъ прежнитѣ наши братия повече да познаеме, и да разумѣеме словесно и разумно зданието Божие и величество то, и того самаго создателя всего мира,[1] и какво да живѣеме Богоугодно и человѣкоугодно; какво да знаеме законатъ на живението наше; какво заповѣдь та на церковните наши пастири, които бдятъ о душахъ нашихъ и на господствующия,[2] които ни чуватъ[3] и защищаватъ отъ всякия навѣти злия,[4] и на благощастието ни и упокоение то противния; какво още да познаеме другите места на тоя светъ, другите на тая пространная земля човеци, нихното[5] отечество и градъ, нихниатъ животъ, нихното дѣло, работата, купечество то,[6] тарговството, богатството, стока та, нихното величество, сила, достоинство, юнаство, художество (занаятъ), искуство (мурафетъ); каква животна и добици нихната земля издава; каква древеса и рожба; отъ коя работа живѣятъ благополучно и честно; на кои места отваждатъ[7] и таргуватъ и какво придобиватъ, и оставатъ на тоя светъ името имъ полѣзно, славно и чуенно отъ единъ край на землята до други, — то само списание то, повѣсть, история и учение може да на учи человѣка и да го на стави да познае и да разумѣе сичкото що више рекохомъ[8] и съ това може на истина да се на рече и казува человѣкъ словесенъ и достоенъ на божието дарование и да не е както единъ добитакъ и изгубенъ отъ лице земли, какво едно не рождливо и не полѣзно древо, каквото ни проповѣдува святое Евангелие, и пророкъ Давидъ на псалмите (пѣсните) казува: приимите учение и добро познание придобивайте да не биса разгнѣвалъ[9] Господь и изгубувате правиатъ пѫть, „приимите наказание да нѣкогда прогнѣватся Господь и погибнете отъ пути праведннаго."[10]

---

[1] Да бѫде. [2] Свѣтски. [3] Това дарование, тази дарба. [4] Да разглежда. [5] И така човѣкътъ, за да бѫде. [6] И други. [7] Би се. [8] Напредъ. [9] Всички.

---

[1] И на самия този създатель на цѣлия свѣтъ. [2] И на ония, които ни управляватъ. [3] Пазятъ. [4] Отъ всѣкакви зли помисли. [5] Тѣхното. [6] Търговията. [7] Отиватъ, ходятъ; кѫде ходятъ. [8] Рекохме. [9] Да не би Господь да се разгнѣви. [10] И да се загубите отъ праведния пѫть.

Болгаре! смислитесе добро и разсмотряюще умно фжрлите погледатъ вашъ и смисльта ваша на по отдалечная места и на по разпространниатъ народъ человѣческий; кой народъ е на землята толко сиромахъ и отдалеченъ отъ просвѣщението учителско, кое само прави човѣка да е человѣкъ, каквото го е Богъ создалъ, а не добитакъ? и кое то на ставлява человѣка Бога познати, царя покарятися,[1] наставника послушати, родители почитати, вѣру защищавати и сохраняти[2] отечество и братия любити церковния, пастири чествовати и почитати. Кой народъ е толко безъ повѣдѣния многообразни и познания за человѣческа та полза списана, каквото е болѓарскио народъ отлишенъ[3] отъ такива человѣкополѣзни списания? Кое списание[4] иматъ нашите братия Болгари? камо имъ[5] землеописанието, съ кое даби можели да познаятъ баре[6] своята си места и своето отечество? камо имъ грамматика та да утверждаватъ главниатъ свой язикъ, отъ кого иматъ и коренатъ?[7] камо имъ нравоучителната списания, безъ коя неможе никой да се нарече совершенъ человѣкъ на тоя свѣтъ? камо имъ повседневния повѣсти и знания,[8] или повсенедѣлни или месечни?[9] камо имъ художественна та списания, камо имъ риториката, матиматика, логика, физика, философика[10] и прочия и прочия; които са на человѣка повече потребни нежели хлѣбатъ? камо имъ историята подробно исписана и разспространно*, каквото иматъ другите народи, съ която да се видатъ и тия на тоя светъ и да се покажатъ каквоса[11] словесни между другитѣ словесни те создания, божия? О Боже, просвѣтителю разума человѣческаго! Ти каквото си создалъ съ твоето благоволение тоя народъ на една прекрасна земля и место, така сотвори милость, просвѣти и настави народа болгарскаго, народа онихъ,[1] които поютъ[2] и славятъ имя твое святое на секо место, които обичатъ люботрудството, които са любопитни, мужественни и тверди на совѣсти те нихни, на обѣщанието имъ, на разуматъ имъ и на благочестивата наша вѣра; и какво изволилъ еси[3] да са часть избранна и да се броятъ сосъ они, що са на восточная благочестивая церковь, така просвѣти разуматъ нихни и на стави ги на просвѣщението разума сияюща и славна, да не би остали всегда каквото въ темница на такиви далбоки и укорни невѣдѣния и не познания твоего прекраснаго и пречуднаго создания и сотворения.

---

* Господинъ Христаки[12] е исписалъ въ кратцѣ, когото да би послѣдували и други, обаче требе по разпространно и по подробно за доброувѣрение.

[1] Да се подчинява. [2] Да пази. [3] Лишенъ. [4] Книга. [5] Кжде имъ е. [6] Поне. [7] Думата е за старобълг. езикъ. [8] Вестници [9] Списания [10] Философия. [11] Че сж. [12] Думата е за Христаки Павловичъ и за неговия: „Разговорникъ греко-болгарский . . . при когото и една болгарска історія приложисе“ Белградъ, 1835.

Болгаре благочестиви и православни, до кога ще спавате[4] на той далбокий сонъ безъ учения же и невѣдѣния? стига що спавате той тяшкий и многовременний сонъ, и взирающе[5] гледайте вашите братия на земля та, какви са и какво праватъ, и избирайте и послѣдувайте дѣлото и живото на добрите, и бегайте отъ работата на лошите човеци. Най первото просвѣщение и добропознание на единъ народъ человѣческий е училищата (школите) и чтението на много различни книги, които можатъ да просвѣтатъ вашиатъ умъ и разумъ да познаете перво сами себе и отъ сами себе да познаете и все создателя Бога и неговото создание и после да наставите вашите челятъ на единъ животъ свѣтлий и славний, и вашето име да оставите славно и безсмѣртно на тоя светъ; смислите[6] праотци те на сегашните люди просвященния, какво са име славно оставили, и познавате добро колкоса славни и почтенни[7] за достоинство то имъ и просвѣщението, което неможе да изгуби и да отгони ни тежко време, ни мечъ (ножатъ), ни огнь, но свѣтитъ и сияетъ, каквото слѫнцето, по сичката земля. Видите, казувамъ, и слушате народатъ Европейский съ просвѣщението на разуматъ нихни и сосъ учението колко са славни, силни, богати и разпространни на сичката земля, и на кои преимуществото и превосходството е толко стигнало, щото е не изречено, и което перо неможе да опише; и да оставиме други те многочисленния и отдалеченния народи, и тия най ближните, които ви са обиколили отъ сите четири страни, отъ востокъ, сѣверъ (полунощь), западъ и югъ (польдень), гледайте найпосле народи те, между които живѣете на кой степень и на каква слава се возвишаватъ сосъ учението и просвѣщение то имъ разумно. Ахъ, скорбь наша и стидъ (срамъ)! Народи послешни[1] и народи безъ книжни[2] начнаха и за фатиха[3] на нашите дни да просвѣщаватся и да умножаватъ учителищата нихни, книгите, историите, списания благонравна, списания повседневна (газета), списания повсенедѣлна или повсемесечна, за да гледатъ и да знаятъ що по свето бива и става; а Болгарскиотъ народъ спава!!![4] горко, горко ти есть народъ многочисленний, а на ползи своея не чувственний и не рачителний!

---

[1] На ония. [2] Пѣятъ. [3] И както си пожелалъ. [4] Спите. [5] Като се взирате. [6] Помислете. [7] Почитани.

Воистину, братия, смишляющъ сего[5] къ просвѣщению человѣческому живота нашего, не таюся убо, но со всякимъ дерзновениемъ глаголю,[6] че сегашно то къ просвѣщению удобно време само вика и секого принуждава да не спава вече на таковъ далбокъ и тежокъ сонъ съ невѣдѣние и незнание: слава Богу, който просвѣти и вразуми многоразумната и премудрата Отоманическа та власть, коя то, понеже позна, защо учението и чтението удостоява[7] человѣка и прави го любочестна, дѣйствителна, смисленна, изобретателна, честна, искусна, совершителна, люботрудна, политична,[1] добродѣтелна, славна, благополучна[2] и прочая и про. и понеже сака (ище) да извади народатъ си и вѣрните нейни послушници (раята си) отъ многовременното не вѣдѣние и не познание, и да ги на прави такива, какво то са хората на просвѣщенната, люботрудната и прехвалната Европа, да ставатъ и тия люботрудни и да са искусни художници (мурафетлии, занаятчии) за полезножителско то изобрѣтение, совершенни въ дѣлование то имъ, сирѣчь да работатъ совершенно сичките вещи и синки те работи, които сега нема, та купува много и твжрде скупо отъ чуждите места, — великодушно и со все сжрче[3] защищава и утверждава учението, и отъ сичките нейни благотворения и человѣколюбия предпочитава го и умножава.

---

[1] По-късни, явили се подиръ насъ. [2] Безкнижни. [3] Започнаха. [4] Спи. [5] Като си мисля за това. [6] Прочее, не се скривамъ, а съ всѣка дързость казвамъ [7] Дава достоинство.

За то и Отоманскиатъ народъ, кой, като позна на сегашното време и виде какво добро прави учение то и любочтение то на различните книги, които са списани за человѣческата полза, не престанно издава и списува различни и секакви книги, и различни истории и повѣсти за многи на человѣческио животъ полезни и добри работи: повседневно списание (газета), оно щото е най повече потребно и полезно на человѣка, което и Арменскио народъ на това време сподобися и не остава назатъ отъ вишереченная[4] учения и списания. И не само Арменскио, но и Еврейскио народъ не остава на днешното време отъ та назатъ.[5] Кое по удобно и по добро време отъ това можеме да на мериме, любезни братие, да се покажеме и ми[6], защосме на тоя свѣтъ словесни и да оставиме знакъ (нишанъ), защосме били на тоя светъ, каквото и другите человѣци словесни, а не като животните и добиците, които са создани на тоя светъ само да се умножаватъ и да работатъ за человѣка и да го хранятъ, а па после по смертъ нихна ни стѫпката имъ баре се познава. Братия, защо да оставаме ми сами толко назатъ отъ сичките народи? Защо да нерадиме и ния съ ревность, каквото и другите хора? Можете ли да речете сега, че не е време, че сме ми сиромаси, та неможеме? или можете ли сега да се извинявате и да казувате, че господствующа та власть царската (ἐξουσία)[1] не до пускава и не дава такива работи? Неможете да речете праведно ни перво то, ни второ то; защо, ако и да е народатъ сиромахъ, но на человѣческото прилѣжание нищо не бива невозможно като ради человѣкъ; ако ли речете па, че господствующа та власть возбранява, прелщаетеся[2] или не хотяще полза та ваша и доброто прельщаватъ ви,[3] почто,[4] какво то по горе рекохомъ, тая сама царствующая и человѣколюбезно насъ управляюща Отоманска та властъ (ἐξουσία) неще нейните покорни и послушни люди да са не наученни, лѣниви и безщастни; що може да чека и да упова отъ такива хора? които безъ учение и безъ добро воспитание и живѣние не дѣйствуватъ и не праватъ нищо друго похвално за полѣзное изобрѣтение на владѣние то нейно и царствование то, токмо[5] проздноседение, празнословие, клеветание, укорение, каруване помежду си, пиянство и про. и про.; не ще ги да са не потребни сосуди (сѫдове) и не полѣзни, сака ги (щеги) на разумното нейно и премудрото управление и владѣние да са славни, богати, а не сиромаси, и да са благощастни, добротворни, трудолюбни, изобратителни за животното[6] ползование, и искусни (мурафетни) на сички те вещи и работи, които праватъ державата нейна похвална съ дѣлования та секакви, каквото други те Европейския держави сосъ искуства та (мурафети те) и изобрѣтенията; не сумняюся убо, но яко прорицающъ не сумнѣно могу рѣщи,[1] че болгарскиатъ народъ, каквото е естественно трудолюбивъ, нелѣнивъ, терпѣливъ и усердний въ добродѣлание то, ако да се спомоществува[2] съ потребно учение, въ малко време може да стане подобенъ съ многи Европейски народи и да покаже державата на господаратъ си славна и съ другите сегашните Европейски народи счисляема и броенна. Защо да не прилѣжаемся,[3] братия, на това свободно и удобно време и училища да поставиме и да воздвигнеме, и учители просвѣщенни и искусни да на мериме, които и учителствата да употребляватъ каквото требува, и списания да издаватъ и да списуватъ такива, отъ които има нашио народъ потреба и полза?

---

[1] Вежлива, да знае какъ да се държи. [2] Всички тия прилагателни се отнасятъ до „человѣка.“ [3] Сърдце. [4] Горереказанитѣ. [5] Отъ тия нѣща назадъ. [6] Ние.

---

[1] Власть, управление. [2] Мамите се. [3] Или ония, които не ви желаять полза и добро, ви мамятъ. [4] Защото. [5] Освенъ. [6] Прилагателно отъ животъ.

За таково убо богоугодно и человѣкополезно дѣло требе много старание и тепло прилежание, требува сите общо да на станувaме[4] и да прилежаваме, който съ богатството, кой съ речь и принуждение, кой съ настояние, кой съ достойнство его[5] и власть, кой съ списанието му благосовѣтно и благонравно, кой съ совѣсти и наставления. Братие, нека да припаднеме усердно на священниатъ чинъ, сирѣчь на Владиците, на епископите, на духовниците, на священниците (поповете). За учителското убо наше просвѣщение тия требѫва най перво да употребиме за помощь и да ги умолиме да предстануватъ всею душею[6] и съ любовь; защо безъ нихъ и безъ помощь нихна нищо не можеме да на правиме и да придобиеме за просвѣщението наше, душевно же и тѣлесно, и да не би возмнѣлъ нѣкой отъ насъ[7] и помислилъ, защо тия некятъ[8] и не рачатъ за просвѣние то на простио народъ, какво то нѣкои безстидно до пускаются да говоратъ,[1] които са или прелщени отъ растлѣнни и развращени совѣсти[2] и разуми, или не смислюватъ добро и совершенно; защо никогашъ и на никакво време не се показаха такива противни на онова, за което ги е Богъ опредѣлилъ, какво служители вѣрни и раби божия да слугуватъ и да дѣйствуватъ, каквото е нему угодно; само ако да би видели некаде и на некое место, защо отъ развращените и разваленните разуми учението е разваленно и противно на нашите праотеческия и родителския нрави и обичаи, и на владѣющая добросостояния не мирно и противно, а най повече, ако е на противъ на нашата православная святая вѣра и законъ; тогава тия не радатъ со все сжрце за таково противно и растлѣнно учение и чтение развращено и на тѣлесния сладости само угодно, а на благочестивиатъ народъ не приятно, а най повече на нашиятъ не научений народъ не е полезно и добро, и което не е полѣзно нити[3] на учениатъ народъ, а колко повече на нашиагъ, който, понеже не е наученъ каквото требува и не е челъ совершенно многи и различни книги и исторически разуми, той е затова като едно мало дѣте, на което, безъ возрасть и мало било, ако да би му далъ нѣкой единъ остръ ножъ, то щесе пореже на тоя часъ,[4] като го земе на ржката си, така да знаешъ като единъ остръ ножъ учението и чтението, за което не ради и не предстанува духовниатъ чинъ, защо таково учение и чтение, ако неби билъ единъ человѣкъ совершенно наученъ и утвержденъ на твердия и здрави разуми у полѣзните душеспасителни списания и истории, той, каквото малкото дѣте безъ совершенъ разумъ, ще се по вреди и разврати и ще стане развращенъ и отдалеченъ отъ отеческите закони и отъ вѣрата, въ която го е Богъ создалъ, а най после като стане таковъ поврежденъ на другите примѣръ и себеси разваля и става каквото еденъ[1] не потребенъ, мразенъ и смърдливъ сосудъ.[2]

---

[1] И така, не се съмнявамъ, но като пророкуващъ несъмнено мога да кажа. . . [2] Ако се подпомага. [3] Да не сме прилежни. [4] Да настояваме. [5] Негово достоинство. [6] Съ цѣлата си душа. [7] Да не би да се стори нѣкому отъ насъ. [8] Не искатъ.

---

[1] Безсрамно си позволяватъ да говорягъ. [2] Съвети. [3] Нито. [4] Веднага.

За таково убо развращено и не полѣзно учение и чтение не ради и не представа никаде никой православний и благочестивий священий чинъ, но съ духовното совѣтование и заповѣдание возбранява и не допускава никакво чуждо развращено учение и чтение да употреблява народатъ, и най повече онова, що то е противно и вредно, сирѣчь не полѣзно на народа православнаго и благочестиваго; защо, ако да не би возбранявалъ народатъ отъ такива развращени и не полѣзни учения и чтения, той щеше да стане и да постигне на крайнное разтлѣние (разваляне) и разколное[3] живѣние и на само тѣлесното угождение предаденъ, потомъ[4] ни Бога да знае, ни царя да покоряется,[5] ни священника да почитава, ни наставника да слуша, ни старца да срамится и прочая, каквото гледаме такива непостоянства на много места и царства, а най повече на ония, въ които са употребяватъ такива развращени учения и чтения; почто[6] учението и чтението е подобно (прилично) на вода та, която, кадето я обѫрнешъ, тамо тече и като я оставишъ свободна и да я незапирашъ, тая отъ сама себеси умножава се и укоренявасе на сите места, въ които преходи и тече, и толко става силна, щото и планината разбива и превосхожда и що друго намери предъ себеси заноси, и никой неможе нищо да и стори и да я престави; и каквото на вода та, така е подобно и примѣрно на посѣяние то земленно, което като посѣеме и фѫрлиме на земята, то не се изгубува, но ще даде безъ всякое сумнѣние[7] рожба и ще нахрани и ще насити многи, защо каквото хлѣбатъ и водата питае и храни тѣлото на человѣка, така учението питаетъ и на пояетъ человѣческа та душа, която не е смертна и маловременна, каквото тѣлото, но безъ смертна и безъ конечна. Каква полза, ако угодиме на тѣлото, а душатаси изгубиме? за която сичкото богатство землянo[1] да отдадеме неможеме да я изкупиме; затова убо и тия каквото пастире (овчаре) церковни, поставлени отъ Бога да радатъ и да прилѣжаватся да учуватъ душите наши отъ злотворенията и не полѣзните дѣла, запрещаватъ ни и не допускаватъ да употребляваме онова, що може да ни повреди и изгуби душата, за коя и на Бога ще даватъ ответъ, почто той ги е поставилъ и опредѣлилъ само за то — да чуватъ душата ни затова и тия по должности бодрятъ[2] и внимаютъ за просвѣщение и спасение душъ[3] нашихъ, а ако спазатъ и усѣтатъ нѣкоя повреда на душата и нѣкое развращение на животатъ ни, тия за таково нерадатъ и ни возбраняватъ отъ него. Тия, братия моя христиане, тия са за просвѣщението на секий народъ (каквото имаме и предметъ (юрнекъ) и другите народи) яко[4] едино твердо и не подвижимо (неклоненно) основание (темель); нихъ требѫва да предпочитаме и да слушаме, каквото казува святий апостолъ Павлъ: „Повинуйтеся на ставникомъ вашимъ и покаряйтеся. Тии бо бдятъ о душахъ вашихъ“ и да ги молиме усердно да предстануватъ за просвѣщението ни со все сърце и любовь, по томъ[5] на учителите требе да прибегнеме и на нихъ най после да уповаеме и на нихъ да се надѣваме. Защо нихното старание и нихното радение и прилежание може да исполни сичкото наше желание и упование за просвѣщението народа нашего, ако би били тия отъ насъ доволно благодарни и благоприятно употреблени и почитани. Затова, като опишемъ малко нещо и за нихъ уприсущественно то ми совѣтно списание[6], ще совершимъ до тука и преставимъ моите кратки совѣтования и принуждения, а по разпространните и многословни те совѣтования, тия каквото требува да совершатъ и да исполнятъ съ поредъ разуматъ нихенъ и любоотеческото имъ желание. И сами тия, говоримъ, можатъ да исполнятъ желанието секому; защо, какво списание би потребно било да испишатъ, ще го пишатъ на язикатъ и на навикновението на онова место и градъ, дека се тия намеруватъ, почто това е най повече потребно—списателятъ да говори въ писанието му така, каквото е навикновенъ народатъ и каквото той дума, така и списателятъ да дума по навикновението народа, за кого и писанието бива, защо каква полза и добро може да биде отъ списанието, ако не би го разумѣвалъ народатъ? Болгарскиатъ языкъ е много сиромахъ отъ благоречието, понеже не е употребенъ сосъ учението, и затова на секо место има свойства навикновенни, които на други места са не познаеми и не можатъ да са разумѣватъ, за кое имамъ и я много попечение [1] и трудъ да би билъ угодилъ съ писанието ми, и много радимъ да би било лесно да го разбератъ читателите, и затова самь радилъ колко то е возможно, да е на просто и разумно, кой азъ самъ знамъ, какво много речи се намеруватъ, които секий неразумѣва, но що да реча като се не описува съ други речи онова, що говоримъ?

---

[1] Единъ. [2] Съсѫдъ [3] Разколническо, вѣроотстѫпническо. [4] После. [5] Да се покорява. [6] Защото. [7] Безъ всѣко съмнение.

---

[1] Земно. [2] Бдятъ. [3] Род. пад. мн. ч. [4] Като. [5] Следъ това. [6] Настоящето, това писание, даващо съвети.

Воистинну, братие мои и учители народа нашего, воистинну говоримъ, яко[2] ви есте сами, които можете да покажете на свѣтъ това священное Богоугодно и человѣкополѣзно дѣло съ вашата любоотеческа ревность и съ вашето люботрудное прилѣжание: почто кой другъ, каквото ви може да дѣйствуетъ като непознава на дѣлото ни цѣната, ни силата, ни началото, ни средата, нити конецатъ? То сичко на васъ гледа, ви есте, които съ совѣтованието ваше и наставлението ще на полните разума секому да познае и да разумѣе, що значитъ учението и чтението на многоразличните повѣсти и какво се добро ражда и изникнува отъ умножение то нихно и разпространението, и на каковъ се степень возвишава и на каква се честь и слава удостоява человѣкъ, и какво име остава на тоя свѣтъ, какво преимущество придобива, какви чеда возпитува и созданията Божия украшава и умножава, какво е дарование отъ Бога приялъ[1] да е словесенъ и не добитакъ, какво най после на той свѣтъ живѣе благочестно, Богоугодно и человѣкоугодно, и по томъ[2] на будущий вѣчно царствува, то сичкото съ вашето нелѣнивое поучение и любомудрое наставление се исполнява и совершава, ви съ вашето само жителство и съ вашето благонравное житие, ако бидете образъ благонравний на другите и свѣтлий, можете да просвѣтите и вашите братия когда[3] убо съ поучение разговорно, когда же съ писание совѣтно и благонравно и кога какво что би било потребно и полѣзно, малорѣчно рѣщи,[4] у васъ се состои всяка слава и честъ народа нашего отъ просвѣщения учителскаго лишена.

---

[1] Грижа. [2] Че.

Ми, братие учители и за просвѣщение народа нашего рачители, ми какво то сме прияли отъ Бога това дарование и талантатъ, така должнисме да дѣлаеме его и да умножаваме и тако можеме да сподобимся услишати гласа глаголющаго,[5] „добрѣ, рабе благий и вѣрний, о малѣ ми билъ еси вѣренъ, надъ многимитя поставлю, вниди въ радость Господа твоего“[6]; воистину радостъ та наша и славата превосходитъ всяка друга радостъ и хвалба, поне[7] сичката дѣяния человѣчески и творения прехождатъ яко сѣнъ[8] и изчезняватъ отъ лице земли, яко утренна слана, а нашето дѣло и трудъ остава свѣтло, и каквото слънцето по всюду свѣтитъ и просвѣщаетъ народъ человѣческий во вѣки вѣковъ. Сегоради,[1] яко же вси и азъ имий долгъ,[2] а най паче[3] народу нашему и предпочитающий просвѣщение его и разума, тщаюся[4] и радимъ[5] да предпоставимъ[6] на благопроизволението негово които совѣти[7] на сей часъ[8] возможно ми би описати и принуждаю сичките наши братия да тщаются усердно и да прилѣжаютъ за просвѣщение то разума ихъ, стицающе[9] и помагающе за иждивенията (харчовете) на онова, що имамъ намѣрение да издавамъ на свѣтъ, каквото гледате на край въ таблицата, и въ което списание можатъ да гледатъ ясно и часто, какво става на тоя свѣтъ и каковъ животъ са живѣли и живѣятъ на земята братията нихни, и за което найповече васъ принуждавамъ и молимъ да предстанувате любезно, да би са собрали доволно стицатели (спомоществователи Συνδρομηταί) за едно таково общополѣзно дѣло, което посичката Болгария може да се разпространи, и като ще се издава на секий месецъ, то може да биде велика[10] полза и добро за сичките любочитатели, а найповече за васъ, защото секий, какво намѣрение да би ималъ, или совѣтования (каквото и я имамъ много да говоримъ, но, да не би исполнилъ списанието со сами совѣтования, оставихъ за други часъ, ако да би намѣрилъ счастие да слѣдуетъ което предполагаемъ повсемесечно списание), или има намѣрение да издава на свѣтъ нѣкоя книга, или нѣкои полѣзни разуми[11] или нѣкое любомудро наставление взирающе къ[12] просвѣщению на болгарскаго нашего народа, че за едно такова дѣло и намѣрение требуватъ много разуми и многи совѣтования, съ които да можеме да достигнеме на совершенство и на това полѣзное намѣрение, или знае нѣкоя повѣсть (кромѣ[13] оная, що издалъ на свѣтъ Г. Христаки) за народа болгарскаго, която е исписана у нѣкоя книга, или я знае слишащъ[1] отъ старите человѣци, може да я испрати тука да я опишемъ на повсемесечното издание, да би можели да извадиме и да покажеме на свѣтъ свидѣтельно началото и дѣяния та народа нашего, защо е совсѣмъ незнаемо, несамо въ другите народи, но и въ нашио народъ, което е големо укорение на единъ человѣкъ като непознава добрѣ начало то народа своего и уподоблява се какво да е падналъ отъ небото, а не рожденъ на землята между народа его.

---

[1] Приелъ, получилъ. [2] И после. [3] Понѣкога. [4] Въ малко думи казано, накратко казано. [5] Да чуеме гласа, който казва. [6] За малкото си ми билъ вѣренъ, надъ много ще те поставя (ще ти дамъ власть), влѣзъ въ радостьта на твоя Господь. [7] Понеже. [8] Като сѣнка.

---

[1] Затова. [2] Имайки дългъ. [3] Най-вече. [4] Грижа се. [5] Работя. [6] Да му дамъ, предложа. [7] Тия съвети, които. [8] Въ тоя часъ, сега. [9] Като идватъ на помощь. [10] Голѣма. [11] Разсѫждения. [12] Имащо предвидъ, отправящо погледъ къмъ. [13] Освенъ.

Таково убо[2] повсемесечно списание можетъ бити предпочтенно отъ много други списания, почто другите списания издаватсе за веднашъ и отъ веднашъ може да му земе човекъ сладостьта, а товасе подновува на секий месецъ и има различни нови и многообразни повѣсти и разуми, които можатъ да наслаждаватъ человѣка и да го подновуватъ на всегдашно любопитствование и расмотрение человѣческихъ дѣлъ и живѣний.

Съ помощию же Божиею и ревностию любоотеческою возхотѣхъ[3] послѣдовати то общополѣзно дѣло, и закое имущий надежда на сичките наши любочитатели братия дерзаю да го извадимъ въ свѣтъ на животатъ нихний, които съ нихното любоотеческое стицание (помощь) и съ нихното любезно прилѣжание можатъ да бидатъ примѣръ и образъ на послѣшните нихни чеда и народи преславний и благословний.

За увѣрение и обявление яже[4] доздѣ[5] о наказании же[6] и списаниемъ чтении воспомянѣхъ, слѣдователни исторически либо[7] примѣрни разуми и вѣдѣния показати будутъ ясно, яже любоотеческое паче же рѣщи Божественимъ речениемъ распаленъ предрѣхъ.[8]

---

[1] Като я е слушалъ. [2] Прочее, таково. [3] Поискахъ. [4] На всички тия нѣща, за които. [5] Дотукъ. [6] За поучение. [7] Или. [8] За които съ думи на обичь къмъ отечеството или, още повече речи, отъ божествени слова разпаленъ казахъ по-горе.

Ими[1] убо ревность за просвѣщение то народа нашего и желающъ усердно полза та му всегдашна, описахъ и показахъ онова, колко то ми би возможно на сей часъ да говоримъ и да принуждавамъ, остава прочее на васъ и на вашата любоотечна ревность да послѣдува онова, що може да ви направи име то славно и безсмертно. Ако сакате[2] прочее да се покажете и вие, каквото други те хора на свѣто, со все сърце требе да спомоществувате и да предстанувате да се соберать доволно спомоществователи (Συνδρομηταί), да би возмоглъ да отвѣстимъ[3] и да стоимъ на харчове те, които ищатъ[4] доволно спомоществование. А спомоществование то за дванаесетъ (12) месеци е 2 таларе риджинати (ріџінати)[5] за ония, които ще зиматъ книги те на цари градъ, а два таларе колунати[6] за ония, щотоса[7] вонъ отъ цари градъ безъ никакво друго иждивение и харчове, които отъ насъ ще се плащатъ, колко и какви би станували; вие само ще приимате книгите на секи месецъ отъ ония человѣци, кои то ще за значиме и пишеме толкува въ цари градъ, какво то и въ други те градове, ония человѣци, които са возможни за такива работи[8] да предстануватъ каквото требе, и за които ще пратите спомоществование то, като приимате первата книга на первио месецъ; сега само, като изволите[9] да сте спомоществователи, требе да за пишете имена та си и да ги изпратите въ цари градъ на Г.[10]

Които и ще знаете за предстануване то, да ви изпращатъ книги те съ време изъ Константинъ градъ.

---

[1] Имащъ прочее. [2] Искате. [3] Да бихъ могълъ да отговарямъ. [4] Искатъ. [5] и [6] Австрийски монети отъ времето на кралица Мария Терезия. [7] За ония, които сѫ. [8] Които могатъ такива работи. [9] Пожелаете. [10] Госиодинъ — оставено мѣсто да се попълни адресътъ.

Пробниятъ брой на „Любословие“ има твърде разнообразно съдържание. Следъ горния предговоръ Фотиновъ казва, че, за да бѫдатъ ясни ония нѣща, които ще разправя, най-напредъ дава описание на земята. Трѣбва да се отбележи, че географическитѣ интереси у насъ по това време, наредъ съ историческитѣ, сѫ характерна черта на Възраждането. Опомнениятъ българинъ, който иска да напредва по примѣра на другитѣ народи, почва да се интересува и отъ тѣхния обикновенъ животъ, земята имъ; разкриватъ се по-широки крѫгозори за любопитството му, следъ дългата изолираность, физическа и духовна, въ която се е намиралъ презъ време на робството. — Подиръ общото описание на земята сѫ дадени въ пробния брой дветѣ полукълба съ сведения за физическа и обща география, описание на Азия (съ карта) съ „Повѣсть за Иапонскиатъ народъ“ и др. Въ книжката сѫ помѣстени още: „Земледѣланиє,“ „Повѣсть за древнаго (стараго) народа Грческаго,“ „Слонъ“ (съ картинка) и „За происхождението на славенскиатъ народъ“ — всичко въ 32 страници.

Както казахме, отъ априлъ 1844. „Любословие“ почва да излиза редовно, единъ пѫть въ месеца, всѣка книжка отъ по една кола (16 голѣми страници съ по две колони) и съ малко промѣнено име: „Любословие или Периодическо повсемѣсячно списание“... И подновеното списание на Фотиновъ се отличава съ разнообразно общообразователно съдържание. При това може да се каже, Фотиновъ почва нѣкакъ отначало, съ елементарни общи знания, които да въведатъ проститѣ български четци въ обширнитѣ богатства на наукитѣ. Бихме могли да наречемъ „Любословието“ елементарна енциклопедия. Застѫпени сѫ тукъ интереси: исторически, филологически, географически, нравствено-религиозни, естествено-научни, а по-късно се явяватъ обществено-стопански и търговски. Най-широко мѣсто има и главна задача на списанието е проповѣдьта за необходимостьта отъ духовно пробуждане и просвѣта.

Отъ разнообразното съдържание на „Любословие“ тукъ се препечатва следното:

ЛЮБОСЛОВІЕ

или

ПОВСЕМѢСЯЧНО

СПИСАНІЕ.

ТОМ 2 ІꙊНІЙ 1846. ЧИСЛО 18.

Испытайте писаніа въ нихъ бо обрящете
животъ вѣчный и сокровище неизчерпаемо.

СМИРНА

Въ Печатницу А. Даміанова

1846

Извинение за неблагоприятность описания

Двѣ противоположни вещи (едни отъ други несогласни неща) твърде ме боратъ като описувамъ: Благорѣчие-то[1] сир. и просторѣчие-то. Като смислимъ,[2] че секий списатель особний же и общий има неотбѣжна должность по возможности да описува списание-то му сладкорѣчно и сосъ собственное значение, кое не само че има сладость, но и сила приключава весма[3] голема на онова що-то говори человѣкъ, наслаждавамсе некакво и драго ми е да послѣдувамъ и да предпочитамъ онова, кое-то е праведно, правилно и на коренни-а ни язикъ свойствено и природно, а най паче[4] на тепли-те му рачители, предстатели же и защитници любословни благоприятно и угодно, отъ кои-то, ако да би билъ достоенъ, можехъ да приимамъ и любовь и почесть. Но като смислимъ обща-та неблагодарность на общи-а народъ, че не може да поима[5] лесно това реченное благорѣчие и да го разумева така, какво-то да приема и нѣкоя сладость отъ това, кое прочита, а следователно и полза, за коя-то се описува това списание, за да го прочита секий и да разумева добре онова що чети, та да предпочита и да има горяща любовь за таквия многопохвални и многородливи неща, на тоя часъ сначало ще говоримъ просто толкова, колкото е возможно, и за отбегнуванѣ на чужди-те речи ще употреблявамъ тождезначителни-те, сирѣчь ако да не разумева читатель-о перва-та речь, отъ втора-та да познае, кое-то не е чинно и порядочно*, и ще самъ повиненъ укорения отъ любословни-те, но отъ любочитатели-те като разумеватъ що четатъ, надамсе да чуемъ за легкопонятие-то имъ благодарение.[1] И кои-то вси вообще молимъ да иматъ снисхождение и да не укоряватъ и хулятъ, че не е още по на просто, защото не е прилично, нито па полѣзно да употреблява человѣкъ рѣчи испорченни[2] и совсемъ отъ матерни-а язикъ отдалеченни и да послѣдува въ особни-тѣ и помѣстни злообикновенни рѣчи, кои-то са испорченни и развaленни отъ небрежение (немаренѣ) и отъ неучение, и кои-то совсемъ щото са обикновенни по нѣкои мѣста, но въ нѣкои други не са развaленни, но учуванни чисто въ свой-атъ си източникъ и не показуватъ до толкува разногласие и неблагодарность, колкото особни-те и помѣстни-те[3], на примѣръ: ако употребляваме крака въ мѣсто нога, то се приима на други мѣста за кракъ (крагъ), на кой-то сучатъ кори за зелникъ и пр., а като употребими нога, то е на сегаде[4] разумно, понятно и право; защо во святое писание често слушаме руцѣ мои и нозѣ мои и пр. Подобно ако употребиме, каквото говоратъ по нѣкои мѣста, отличамъ врата-та, и то е погрѣшно; защо по други мѣста казуватъ отключувамъ, заключувамъ, кое-то е и право, понеже происходи този глаголъ отъ ключь, а не кличь и може да се поеме[5] за друго нещо. Таkиви особни рѣчи и помѣстни речения[6], кои-то има Болгарски-о язикъ отъ неучение испорченни и развaленни, по возможности секий списатель длъженъ е да ги не предпочита и да ги не употреблява въ писание-то си, совсемъ що е нужно и потребно да сме согласни вси общо сосъ людско-то произношение и говоренѣ, на кои-то за полза става и списание-то, но по болшей части[7], сирѣчь повече сме длъжни да не отбегнуваме много далече отъ источник-атъ[1] и корень-атъ и по мало мало[2] да приима нѣкоя цѣлба[3] това весма пречудно разстлѣние и многовидна разность, коя-то можемъ да речемъ, че никой язикъ не постигна въ таково различие и несогласие, колкото този, отъ причина необучения же и небрежения. А за частица-та: *че*, коя-то, каквото гледате, употреблявамъ често, молимъ ония, въ коит-о не е обикновенна, да я приимать безъ поругание; защото предпочтехъ да я употребимъ не само защо е по болшей части въ народ-атъ обикновенна, коя-то се вижда да има нѣкое благогласие, но защото и отъ сродни-а ни язикъ происходи, сирѣчь отъ *что* Российски, на примѣръ „ибо всѣ думали о Иоаннѣ, что онъ билъ точно пророкъ"; Болгарски: защото сички-тѣ имаха Иоанна, *че* воистина беше пророкъ. Словенски: вси бо имѣяху Иоанна, яко воистинну бѣ пророкъ." Тува нека разсмотри[4] секий и ще види кое е по предпочтенно и по благогласно въ слишание-то (слушанѣ-то). Слѣдователно же, ако обича, може свободно да покаже за такова нещо разум-атъ си (брой 2, с. 21—22)

---

* Тождезначително се казува, каквото гледашъ тия две речи; защото: чинно значи порядочно.

[1] Хубавиятъ, литературенъ изказъ. [2] Помисля. [3] Твърде. [4] Най-много. [5] Приема, разбира.

---

[1] Благодарность, за това, че лесно разбиратъ. [2] Развалени думи. [3] Мѣстнитѣ, които се употрѣбятъ само въ нѣкои мѣста. [4] Всѣкжде. [5] Да се вземе. [6] Изрази. [7] Въ повечето случаи, главно.

Кое е средство-то на просвѣщение-то

Добре би било да имами Грамматика и Лексиконъ[5] на язикъ-ътъ си, сирѣчь едно общо правило, по кое-то да пишемъ вси и да не сми непостоянни и несогласни помежду си, послѣдующе всякии свое-то си мнѣние. Но това не може да ся завърши отъ едного или отъ двама: за това требва да ся съберѫтъ поне петь или шесть мѫжи учени отъ различни мѣста, отъ различни училища, освобожденни отъ всяко друго попечение и упражнение, и посвященни (опредѣленни) совершенно на това токмо[6] дѣло. Язикъ-тъ ни е, за да речемъ така, въ рождение-то си; за да ся устрои какъ-то прилича, требува размишление много, наблюдение опасно;[1] требуватъ совѣти, разговори, состязания, взаимнописания съ повсюду учени-тѣ единородни и инородни (ако е потреба). Того ради не требува да чаками това само отъ учени-тѣ и словесни-тѣ[2] нашего народа, кои-то живѣятъ разсѣянни единъ тукъ и други тамъ, упражняющеся въ да печелятъ насущни-ътъ си хлѣбъ; требува да въззримъ[3] паче на други нѣкои си, кои-то да иматъ и щение[4] и сила да сторятъ на народъ-ътъ това големо благодѣяние; требува да ся надѣемъ за това отъ ония, кои-то безъ никое побуждение, безъ никое моление, самопроизволно просипватъ богатство-то си за учреждение на училища, за заплата на учители, за издание на книги, за все, съ една рѣчь, що ся относи на улучшение-то[5] на народъ-ътъ. Ваше е това дѣло, благороднии началници нашего народа, останки на ветхѫ-тѫ[6] нашѫ народнѫ славѫ; ваша е работа това боголюбивии Первосвященници (Архиереи), человѣци Божии, на кои-то ся е препоручило предстателство-то[7] на умственни-тѣ овци; ваша е работа, богатии търговци; ваша е работа, вси общелюбци и отечестволюбци единородни. Ви ся стараете да возвратите на народъ-ътъ вехтѫ-тѫ му словесна[8] слава сосъ учение-то, соревнующеся[9] кой кого да замине въ това велико дѣло. Средства-та на това виждатся много, но истинно-то е едно; употребѣте сички-тѣ други и наипаче най иждивителни-тѣ,[10] и тога[11] пакъ най лесното ще да сте не познали. Само-то средство, кое-то е просвѣтило, умудрило и въ успѣхъ общо вложило просвѣщенни-те Европейски народи, сѫ Академии-тѣ (училища-та) на общеговорими-тѣ язици на свякий народъ. Образование-то на язикъ-тъ едного народа образува и обогатява духъ-тъ того народа. Това казува Ликъ; това казува Кондилякъ; това казуватъ сички-тѣ премудри Европеане. Кой-то народъ не радѣе за языкъ-тъ си, той нема языкъ, той е сѫщо нѣмъ. Чужди-тѣ языци сѫ невѣрни толковници;[1] испитание-то е сотворило това извѣстно на сички-тѣ народи, кои-то сѫ това пострадали. Само-то убо[2] средство, кое-то може да улучши[3] и нашъ-тъ народъ, е една малка нинѣ Академиа, учредена, (учрежденна) на едно прилично мѣсто. А Академиа е едно собрание отъ изучени мѫжи, знаящи добрѣ Славенски-тъ и други чужди языци, не за да преподаватъ уроци и науки (не е то способъ-тъ на улучшение-то ни), но за да образятъ языкъ-тъ ни, (то е основание-то), да сочинятъ сирѣчь Грамматикѫ-тѫ му, да направятъ словарь-тъ му, да спишѫтъ нужни-тѣ учителни книги, да преведѫтъ отъ мудри-тѣ языци методически-тѣ (художественни-тѣ) книги, кои-то сѫ потребни за дѣтоводство-то,[4] да речемъ така, на народъ-тъ, начинающе[5] отъ Букварь-тъ и грядуще впредъ[6] постепенно даже до най високи-тѣ науки; да пресеятъ Славенски-тѣ списатели и едни да преведѫтъ на языкъ-тъ ни, а други да издадѫтъ съ примѣчания и съ обяснения, за да може понинѣ[7] да вникне въ тѣхъ всякъ желающий, и отъ тѣхъ да съберѫтъ единъ пъленъ и точенъ словарь[8] на Славенски-тъ языкъ, кой-то словарь ни е потребенъ повече отъ воздихание-то, а го немами; да сочинятъ книгѫ поучающая точно по кой способъ[9] требва да сѫ преподаватъ съ плодотворение[10] толкова общеговорими-тъ нашъ языкъ и прочи-тѣ,[11] учения, кои-то принадлежѫтъ на прости-тѣ и по долни-тѣ училища, колко-то Славенски-тъ на по горни-тѣ училища; да дадѫтъ съ еднѫ рѣчь внимание и рѫководство на сичкитѣ видове на учение-то, какъ-то чинятъ сички-тѣ премудри Европейски народи. Това е само-то средство, кое-то може да стори на народъ-тъ ни онова, що желаете вси, колко-то сте родолюбиви и топли ревнители на Славенско-то благославие; сички-тѣ други сѫ поверхни цѣлби; попитайте сички-тѣ Европеани премудри и не щѫтъ ви показа друго, освень това. Кой-то убо ся рѣши да стори това, ще да възстави големъ и вѣченъ истуканъ (образъ и примѣръ) на ревность-тѫ си на добринѫ-тѫ си, на безсмертно-то си име.

---

[1] Извора. [2] Малко по малко. [3] Изцѣление, лѣкуване. [4] Разгледа. [5] Речникъ. [6] Тъкмо, именно.

---

[1] Внимателно, важно. [2] Образованитѣ, книжовницитѣ. [3] Да погледнемъ. [4] Желание. [5] Подобрението. [6] Старата. [7] На които е отдадено рѫководството. [8] Книжовна. [9] Надпреварвайки се. [10] Свързанитѣ съ най-голѣми разходи. [11] Тогава.

---

[1] Тълкувачи. [2] Значи. [3] Подобри. [4] Възпитанието, образованието на децата. [5] Като се започне. [6] И се върви напредъ. [7] После. [8] Речникъ. [9] Начинъ. [10] Плодотворно. [11] Другитѣ.

Единъ отъ ревнители-тѣ на Славено-Болгарска-та словесность (Гаврилъ Кръстевичъ).

Вишереченно-то любословно за просвѣщение народно изложение описахъ споредъ повелѣние-то на списатель-атъ му[1], за кое щехъ да изложимъ и да предпоставимъ обозрѣния разсудителни[2], колкуто за умодаяния и совѣтования-та му любонародни, толкува и за произносно-то правописание, но предпочтехъ перво други нѣкой да предпостави разум-атъ си и совѣтование-то си за такова общонародно состязание и ползование сосъ обозрѣния и примѣчания, па тогава я да предпоставимъ въ разсуждение народа нашего мое о семъ[3] мнѣние и умообявление (брой 7 с. 108).

Въ последния брой (24) на „Любословие", въ края Фотиновъ съобщава, че искалъ да продължи издаването на списанието, но билъ лишенъ отъ подръжка и затова се вижда принуденъ да го спре, въпрѣки желанието си. Тукъ основательтъ на българския периодиченъ печатъ подчертава, че списанието му е „таково нещо, което отъ толькова вѣкове сега перво Болгарский народъ гледа... такова нещо, съ което ся хвалятъ вси учении людие миру сему[4] за образование народно, и ако не друго, по крайней обаче мѣрѣ[1] да оставимъ начальний примѣръ на наши потомци за пристойно подражание. Азъ поставихъ камень угольний[2] и показахъ стези,[3] които като послѣдува человѣкъ, намира путъ правий, благополучний и спасителний.“

---

[1] Авторътъ му. [2] Размишления, критиченъ прегледъ. [3] За това. [4]. Въ тоя свѣтъ.

---

[1] То поне. [2] Поставихъ краеѫгъленъ, основенъ камъкъ. [3] Пѫтеки.

II. МИРОЗРЕНИЕ

Иванъ Добровски (Иоанъ Добровичъ) е почналъ да издава това списание въ Виена, презъ 1850: „Мирозрение списание помесячно“, съ мото: „Благодари се на сегашно то, а търси по добро то“. Презъ 1850 — 1851 излѣзли всичко петь книжки, голѣмъ форматъ, всѣка книжка около 16 стр., печатани на две колони; има и илюстрации.

Въ 1870. Добровски подновилъ списанието си въ Букурещъ: „Мирозрѣние или Български Инвалидъ списание повременно“, съ мото: „Свобода и народность, и народно учение“; излѣзли само две книжки. Спрѣло е по липса на срѣдства. Нарича го втория пѫть инвалидъ, като пояснява, че тази дума значи негодникъ, защото не вървѣло — отъ 1850. чакъ следъ двадесеть години могло да се поднови.

„Мирозрение“ се занимава главно съ филологически и исторически въпроси като се стреми да помага за опознаването и сближението на славянскитѣ народи. Помѣстенитѣ въ първитѣ петь книжки статии се отличаватъ съ разнообразенъ и навременъ характеръ, съ което „Мирозрение“ прави стѫпка напредъ като периодично издание. Първиятъ брой отъ 1850. почва съ тия встѫпителни думи:

> Въ Обявлението, което има вече по млогу отъ година какъ съ е издало, рѣкалъ бихъ, чи издавание то на това повременно Списание ще започени[1], кога получа доста Спомощници, за да можи да му са покрива иждивение то. По това предобявление не требаше нити[2] сега да се започени, защо то толкосъ подписи Спомоществователски и до сега не ми са дошле. Но защо то отъ различни те совѣтования, които са благоизволили да ми кажътъ и пишътъ любители те на Славенобългарска та книжность Соотечественници, млого отъ тѣхъ ма са побудили да

---

[1] Ще започне. [2] Нито.

На българското книжовно дружество
Лука Регулов

МІРОЗРЕНІЕ

СПИСАНІЕ ПОМЕСЯЧНО.

СЕ́К 1 СЕПТЕМВРІА 1850. СЛІСТЪК 1.

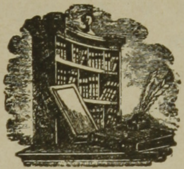

ВО ВІЕНА
В МЕХІТАРІСТКАТЪ ПЕЧАТНИЦА.
1850.

започена и безъ такова преутвердение,[1] и ма са увѣрявали, какъ по появление-то на лист-ътъ ще ся подканътъ да станътъ Спомощници и други ревнители на народното ни Словолюбие, за да можи да послѣдова порядочно[2] и за дълго време това издавание, за туй го започевамъ, поне като за единъ опитъ и съ преизвѣстение камъ добролюбиви те Спомощници, чи какъ дае да бъди тия ще получатъ неизбѣжно листите за тримѣсячна та си предплата, която има да сторътъ по реченно то Обявление съ приемвание то на тойзи първи листъ.

Кой-то прочее любороденъ мисли, чи можи да бъди общеполезно нещо за Отечество то ни да имами и едно повременно Списание, той като разумѣва какъ то безъ Спомощници неможи да существува, нека благоизволи да бъди Спомощникъ, защото тъй ще е отъ своя старна секи учредитель на такова издавание. А за него добрѣ е секи да разсуди, чи то испърво, и споредъ новость та на писменни ътъ ни языкъ, слѣдователно споредъ необразование то му още, неопределение то му и непостоянность та, а повиче още и споредъ недостаточни те средства на иждивение то,[3] не можи испърво да са появи като совершенно нещо во вид ътъ си; но колкото преуспѣва по изглаждание-то на тия новоначални препятствия, толкосъ можи постепенно отъ добро по добро да става.

Като за писменни ътъ си Славенобългарски языкъ са намирами още въ такова состояние, както преди споминахми, неще бъди неважно винаги да си обръщами внимание то камъ този предметъ и да казвами по нещо за него, колкото ще ни е възможно.

---

[1] Предварително утвърждение, сир. и безъ предварително записани абонати. [2] Редовно. [3] Издържането.

Изъ отдѣла „Различни известиа“

Този отдѣлъ предимно дава изгледъ на „Мирозрение“ като периодично издание, дава му актуалность; той е така да се каже първиятъ „прегледъ“ у нашитѣ списания. Тукъ сѫ помѣстени политически и обществени вести, твърде интересни за тогавашнитѣ четци.

Въ първия брой Добровски дава нѣкои сведения отъ чужди славянски вестници за положението у насъ и прибавя следното разсѫждение:

За Български те работи

. . . .

Сички ъ Български Народ не можи да има освен сердечна благодарност и признателност кам тадешни те[1] Български Собратиа, Австрийски те Славени. Като всяковидно то ни злополучие стига и до това, щото един петмилионен Народ, със всеизвестно (освен на интересати те му пристрастни клеветатели и които тях слушът)[2] природно благонъравие, миролюбив до чрезвичяйност,[3] който по примерно то си и пословично трудолюбие, с безпрестанни те си трудове, с денем и нощем промваеми[4] ъ си пот украсява и убогатява Европейска Туркиа, за секигу други освен за себя си; като стига, говорим, горкото му бедствие и до това, щото ни една Новиня[5] ощи да има, която да можи да рече по нещо за някоя от негови-те правдини, щото и Правителство-то (за което жилайми да вярвами, чи му ще добро то не само с речи, но и със дело) да можи по добря да ги познай и да ги размисли и други да ги узнаят. То за туй и по последните тиа обстоятелства, ако да не бяхъ Австрийски те Славени, не щеши да съчуй ни един глас пред Светъ за добро то на непороч-

---

[1] Тукашнитѣ, сиречь австрийскитѣ. [2] На заинтересуванитѣ имъ клеветници и на ония, които слушать последнитѣ. [3] Крайность. [4] Може би: проливаемий. [5] Вестникъ.

Изъ отдѣла „Различни известиа“

Този отдѣлъ предимно дава изгледъ на „Мирозрение“ като периодично издание, дава му актуалность; той е така да се каже първиятъ „прегледъ“ у нашитѣ списания. Тукъ сѫ помѣстени политически и обществени вести, твърде интересни за тогавашнитѣ четци.

Въ първия брой Добровски дава нѣкои сведения отъ чужди славянски вестници за положението у насъ и прибавя следното разсѫждение:

За Български те работи

. . . .

Сички ъ Български Народ не можи да има освен сердечна благодарност и признателност кам тадешни те[1] Български Собратиа, Австрийски те Славени. Като всяковидно то ни злополучие стига и до това, щото един петмилионен Народ, със всеизвестно (освен на интересати те му пристрастни клеветатели и които тях слушът)[2] природно благонъравие, миролюбив до чрезвичяйност,[3] който по примерно то си и пословично трудолюбие, с безпрестанни те си трудове, с денем и нощем промваеми[4] ъ си пот украсява и убогатява Европейска Туркиа, за секигу други освен за себя си; като стига, говорим, горкото му бедствие и до това, щото ни една Новиня[5] ощи да има, която да можи да рече по нещо за някоя от негови-те правдини, щото и Правителство-то (за което жилайми да вярвами, чи му ще добро то не само с речи, но и със дело) да можи по добря да ги познай и да ги размисли и други да ги узнаят. То за туй и по последните тиа обстоятелства, ако да не бяхъ Австрийски те Славени, не щеши да съчуй ни един глас пред Светъ за добро то на непорочни те бедни Българи. Но на когото отвън щеше му съ поище[1] да съ научи понещо за българи те, той един само способ щеше да има за това: да прочита злоумисленни някои чузди листи, [2] които, по должност на състояние то и положение то си, восприимът труд ъ да пишът за българи те, само да потъпквът сяка правдина, да подушавът истина тъ и, или лицемерно или велегласно, като развращавът обстоятелства та, да корът и клеветът страдающи те българи, а да покривът[3] и да извинявът бесни те им гонители и притеснители, които за нищо толкос не жедувът (жедни съ) колко то за кръв християнска, българска! Грижно е това да съ говори, но то е една грижна истина, която и честно то Правителство Султанско не ще спори. То добря ощи повни как с един решителен удър можи да отърве подданни те от необузднанни те ониа мъчители, Еничери те, под безчеловечни ъ нож на които и ние в една част на живот тъ-си чернели сми и тешко въздъшали, а сичките-ни Праотци по толкози дълги векове мученическа (мартирическа) живот съ приминали таквас, за каквато ни малко някое понятие не е възможно да всъземни[4] никой Европеец. Както добря почтенно то Правителство повни това, тъй добря и познава (защото понякой подоб[5] и гу исповядва винаги), колко му тряба още, доде можи да искорени презастарели ъ онзи фанатически и грабителски дух, кой то също е бил душа тъ и сърце то на Еничери те. Както усердно отдавами пристойно то уважение кам тъс Негова искренност, с която исто то млого пъти съ е признавало за тъс истина, тъй и ние съ надявами и на правдолюбие то му, за да улегчи Българи те от всяковидни те им чрезмерни страдания и притеснениа.

---

[1] Тукашнитѣ, сиречь австрийскитѣ. [2] На заинтересуванитѣ имъ клеветници и на ония, които слушать последнитѣ. [3] Крайность. [4] Може би: проливаемий. [5] Вестникъ.

(бр. 1, с. 19)

---

[1] На когото отвънъ би се поискало. [2] Вестници. [3] Прикриватъ, скриватъ. [4] Да има, да си представи. [5] Поводъ?

За славенобългарска тъ Повесност[1]

По стара тъ Славенска Повестност, която толкос още само е известна, колкото да-и съ покажи отважна тъ и великолепна величина, сега се устроява. Ако и до толкос сила и величие съ достигнали Славенски те праотци, щото и мировладетели те назоваеми Римляни, и две те Римски Самодержавства да съ имали за млого време сносениа[2] с тях таквис, каквито бивът сносениа та на побеждаеми със победители те си, а предели те на исполинска тъ им Държава съ простирали от далечни те средиасийски места до сама тъ западна Европа и съ ширили до сички те им известни замръзнати и вечно размразени морета; но колкото преуспели тий въ оружиа та, толкос небрежили учение то, щото историци от тях си не съ имали. Тъй Промисъл ъ разделил на Славени те време то, за да ги покажи чудесни и славни тогас с величие то и сила тъ им, а в нинящни те[3] векове, с учение то и мудрост тъ, в поприще то на които има по ниня толкос изрядно да преуспеътъ, според нащо мнение и надежба.

Но според лишение то им от свои Еднородни Повестници, поцо[4] рекахми, в стари те времена, тий съ били почти без стара Повестност Народна до преди не млого време с голяма вреда, и тяхна найпаче, и на всеобща тъ человеческа Повестност вообще.

Повестност тъ на Народи те е една наука най способна да побуди честолюбие то Народно и да уживи в сички те вообще сърца най-благородно то чувствие на Любородност тъ (Патриотисм ъ), на име то и споредъ пружини те на която по сички те поучени Народи завършали съ с толкос млого и преизредни дела, и тям твърдя полезни, и за добри ъ вообще успех на человечески ъ род содействователни.

---

[1] История. [2] Сношения. [3] Днешнитѣ. [4] Както.

Щото рекахми от край ъ, чи сега съ устроява Славенска тъ Повесност, то неще да кажи, чи нее тя никак существувала написана донині[1]. Колкото за стара Повестност на един Народ, тя като нее вечи възможно да съ намира, по виждание или по вероятно предание, в живо то повнение[2] на человеци те, ако и написана не съ никък и нийде намира, остава тогас довека загубена без да е възможно нити да съ появи вечи, нити да съ устрои.

Славенска тъ Повестност от стари те времена съ е намирала распръсната в Повестни те Списаниа на друго-народни Писатели, вред дето, като съ писали своенародни те си Повестности, биле принуждени, по млого то и преважни сносениа, щото съ имали със Славени те, да споменът и за тях.

Защото обаче Народ ъ им е имъл спор и бойови със Славени те, за туй очевидна е сякому в онес Списаниа една, презмерна многажди, престрастност и развратност[3] за техни ъ Народ против Славенски ъ. Но понеже обширни ъ Славенски Народ според военна тъ си найпаче деятелност тогас имал е млого и преважни сносениа не само с един Народ, та за туй млого Повестници от по учени те ониа различни Народи толкос часто съ ги споминували, щото щът нещът да неможът сякога да избягвът съща тъ истина, колкото и несносна за тях им съ струвала; а ощи и за пофала[4] и управдание на неприятели те им Славени, пак понякога и глас ъ совестни[5] намирал някое послушвание при някоиси от тях; за туй, за други ощи обстоятелства, сичко то почти вещество, от което можи да съ устрои една пълна и също истянска Славянска Повестность, существова; но като тъй распръснато и сяковидно покварено съ намира, трябало е една строга и проницателна здрава разсъдност (критика).[6]

(бр. 2. с. 27)

---

[1] Досега. [2] Помнене, паметь. [3] Превратность (въ сведенията). [4] Похвала. [5] Гласътъ на съвестьта. [6] Този откжслекъ е начало на уводна статия къмъ преводъ на Венелиновата книга „Критическія иследованія объ исторіи болгаръ“. Москва 1849.

III. БЪЛГАРСКИ КНИЖИЦИ

Първоначалното име на това ценно списание е било: „Блъгарски Книжици. Повременно списание на Блъгарскѫ-тѫ Книжнинѫ.“ Прѣвъ неговъ редакторъ е билъ Димитъръ Мутевъ; почнало да излиза въ 1858 г. въ Цариградъ, два пѫти въ месеца, обикновенъ форматъ (8⁰) около 3—4 коли едната книжка. Излизало е въ продължение на 4 години (1858—1861). — Отначало „Бълг. книжици“ има разнообразно съдържание подобно на това у „Любословие“ — съ предимство на филологически и исторически интереси. Главната задача остава сѫщата: да помага да се разпространи просвѣщението и образованието въ българския народъ. Най-важното, което отличава сѫществено новото списание — това е голѣмиятъ му отдѣлъ „Съвременна лѣтопись“, който го прави наистина периодично издание, отговарящо на изискването за актуалностьта на съдържанието. Този отдѣлъ има твърде ценни исторически материали. Трѣбва да се подчертае, че отдѣлътъ е воденъ при доста широка информация, както за работитѣ въ Турция, така и за свѣтовната политика, като сѫ използувани различни чужди вестници и списания. Като приложение на списанието сѫ дадени въ преводъ чужди белетристични творби. — Въ сравнение съ предишнитѣ две списания „Бълг. книжици“ показватъ голѣмъ напредъкъ, отразявайки по-висока степень на знание и култура у нашата интелигенция. Тукъ липсватъ вече наивнитѣ исторически и филологически разсѫждения и хипотези на Фотиновъ и Добровски; виждаме наученъ методъ и изследвания, които търсятъ исторически сигурни извори и доказателства. — Следъ Д. Мутевъ, редактори на списанието сѫ били Иванъ Богоровъ, Гаврилъ Кръстевичъ, Тодоръ Стояновъ-Бурмовъ и Сава Филаретовъ. — Както личи отъ заглавието на списанието, то е издавано отъ специално дружество „Българска книжнина“ въ Цариградъ.

Първата книжка почва съ следнитѣ уводни думи къмъ превода на Св. Климентовото житие отъ Теофилактъ:

> Слава и благодарение Богу! И у насъ ветье[1] се появи списание съ назначение да бидетъ постоянний

---

[1] Вече.

Г. Б. 2/5.

Блъгарскы Книжици.

ПОВРЕМЕННО СПИСАНИЕ

на

Блъгарскѫ-тѫ Книжнинѫ

Урежда сѧ

отъ

ДИМИТРІѦ МУТЬЕВА.

ЧѦСТЬ ПРЬВА

Цариградъ-Галата
у Книгопечѣтницата на Д. Цанкова и Б. Маркова.

1858.

разливатель светъ[1] и познания въ наше-то бедно и темно отечество. О! едно такво сбитие за насъ е велико и много утешително; ибо[2] оно е особенний белегъ, что мие[3] сме начале[4] ветье да познаваме полза-та на науки-те и нихно-то благотворно влияние на умственни-те и нравственни сили человечески; оно показуватъ, что и мие наконецъ[5] сме хватиле[6] да разумеваме, колко еденъ[7] народъ е злополученъ и удаленъ[8] отъ свое-то велико и високо предназначение, кога онъ се лишаватъ отъ науки-те, образование-то и просвещение-то. И после тоа,[9] можетъ ли речь[10] некой, что едно такво наше пробудуванье и освестуванье не е за насъ велико сбитие и явление? И чие любородно и доброжелателно сьрце можетъ да слушатъ тоа нещо безъ особна радость и восхищение?

Любезний народе! вьрви, вьрви напредъ! Ти много си назадъ отъ други-те народи; за те[11] сега, кога си се пробудилъ отъ мракъ-отъ и невежество-то и си позналъ окаянно-то свое положение, требетъ[12] да удвоишъ и утроишъ свои-те трудови и попечения[13], и нищо да не жалишъ, за да просветишъ себе си со потребни-те науки и познания, безъ които человекъ не толко[14] не можетъ да бидетъ истинно благополученъ и счастливъ, но се уподобуватъ со други-те безсловесни животни.

Ова[15] днешно радостно за насъ явление неволно ни напомнуватъ пьрви-те виновници на наше-то пьрвоначално умственно и духовно просвещение, сиречь светаго Кирилла и Методия и нихни-те сотрудници въ тоа велико дело. И вистина, кога другошъ[16] можетъ да е по прилично, по уместно и по сообразно со обстоятелства-та да наумиме и припомнеме паметь-та и трудови-те на овие[17] безсмьртни и незабвенни мѫжи и велики наши благодетели и просветители, ако не сега и овде.[1] И така, нека се почититъ и благословитъ начало-то на ова преполезно за насъ словесно дело со паметь-та на тие святии мѫжи, коимъ-то[2] първоначално се даде даръ отъ Святаго Духа да изобретатъ за насъ словесно искуство и кои-то следъ тоа оживотвориа,[3] така да реча, Славенска-та речь и научиа насъ на природенъ язикъ да хвалиме и славиме Бога и да мѫдрствуваме (с. 2). . . .

---

[1] На свѣтлина. [2] Защото. [3] Ний. [4] Почнали. [5] Най-после. [6] Захванали. [7] Единъ. [8] Отдалеченъ. [9] И следъ това. [10] Да рече. [11] Затова. [12] Трѣбва. [13] Грижи. [14] Не само. [15] Това. [16] Другъ пѫть. [17] Тия.

. . . .

Метеорологически явления

Подирь слово-то Божие, съ кое-то ми наченовами наши-ти Книжици и кое-то всѣкоги ще найде мѣсто въ ниши-ти Книжки кога наше-то учено духовенство ни удостоятъ съ труда си, какъ то ни сѫ ся врекли нѣкои отъ тѣхъ, второ-то мѣсто, какъ то и приличя, давами на наукѫ-тѫ и ся надѣемъ, че и по тѫя чясть не ще останемъ скудни[4] отъ сотрудници. И ако не би ни подканило учястие-то на наши-ти прьвостепенни учени, кои-то ни сѫ обѣщали помощь-тѫ си, не бихми ся рѣшили да поемемъ тойзи трудъ, кой-то надминува наши-ти сили.

Жялѣемъ, че въ тѫя прьвѫ Книжкѫ, коя-то издавами само за да посочимъ, кой планъ ще слѣдовами, не можемъ да прѣдложимъ на читатели-ти ни едно оригинално списание отъ наши-ти сотрудници, защото не сми имали врѣмя да ся споразумѣемъ, нъ[5], ако би издание-то ни да найде съчювствие и ако видимъ, че ще може да напрѣдува, то ще почнемъ редовно да издавами по еднѫ книжицѫ поне два пѫти въ мѣсяцъ-тъ и надѣемъ ся, че съдържание-то имъ ще бѫде много по разнообразно отъ тойзи прьвъ трудъ, за кой-то молимъ читатели-ти да не издирвѫтъ погрѣшки-ти му, защо-то всѣко начяло е слабо и не съврьшенно.

---

[1] Тука. [2] На които. [3] Оживотвориха. [4] Оскѫдни. [5] Но.

По горѣ рекохми, че второ-то мѣсто въ наши-ти Книжици давами на наукѫ-тѫ, нъ да не би да помислятъ читатели-ти ни, че тая чясть сѫ е отредила само за учени, смѣемъ да ги увѣримъ, че и тая чясть ще ся излага така, гдѣ-то да бѫде всѣкому вразумителна. Минѫло е вече онова врѣмя, кога наука-та е била едно голѣмо тайнство, кое-то ся е заключявало въ тѣсни-ти огради на Академии-ти; паднѫли сѫ ония стени, кои-то сѫ я отдѣляли отъ общество-то. Общенародно-то прѣдаване отъ день на день ся распространява; учени-ти сами ставатъ прѣподаватели; Поврѣменни списания, простонародни книги развивѫтъ познание-то въ народъ-ътъ, а найпаче учени общини и дружини събирѫтъ трудове-ти си и капитали-ти си, за да умножятъ срѣдства-та, съ кои-то може да ся распространи познание-то и учение-то.

Нъ ни въ еднѫ область на науки-ти чловѣческий умъ не е направилъ такви[1] голѣми завоевания, колко-то въ широкѫ-тѫ область на Естественни-ти науки; ни една наука не е имала такво голѣмо влияние въ граждански-тъ животъ на чловѣчество-то, колко-то естественни-ти науки; за това и ми прѣдпочетохми да почнемъ нашѫ-тѫ лѣтопись съ сладки-ти думи на Джемса Мекинтоня, кой-то казва: „кога наблюдавамъ създание-то на Твореца, душя-та ми ся исплъня съ любовь къмъ истинѫ-тѫ, къмъ прѣмудрость-тѫ, къмъ хубость-тѫ и най паче къмъ добринѫ-тѫ, коя-то е най-висока-та хубость. Това наблюдение вдѫха ми любовь къмъ това Високо и Вѣчно Сѫщество, кое-то всякѫ истинѫ и прѣмудрость, всякѫ хубость и добринѫ въ себе си съдрьжя. Тая любовь може да отвлече душя-тѫ отъ долни-ти временни прѣдмети и да я приготви за онова високо назначение, кое-то е приготвено за всички-ти души, кои-то бѫдѫтъ достойни за него“.

---

[1] Такива.

Ето, любезний читателю, за коя причинѫ прѣминувами ми отъ слово-то Божие къмъ творение-то Божие, къмъ природѫ-тѫ. (с. 15—17). . . . .
(Следва самата статия).

Просвѣтение и книжнина на Българе-ти

Общий изгледъ

I.

Прѣди петдесеть години, кога въ Европа цавтеше наука-та, кога свѣтъ-тъ напрѣднуваше къмъ просвѣтение-то, Българе-ти стояха както запрѣни наоколо отъ несвободно-то плавание на Дунавъ и отъ чюма-та за дохождание въ Цариградъ, та неможахѫ да идѫть по чюжди страни, за да видять что има по свѣта. Ако нѣкой ся наемаше да прѣхвьрли Дунавъ или да отийде въ Станбулъ за търговия, него испращаха и посрѣщаха както до наскоро едного хаджия. Научени отъ нужда или отъ простота да живѣять все у тѣхъ-си, да работять всякой по нѣкой занаять въ градове-ти и да имѫть всичко потрѣбно за живота на долня цѣна, потрѣбность-та на вънкашна търговия малко ся усѣщаше подобно[1] и полза-та отъ учение-то. Всякой баща ся благодареше, както и до днесь нѣкои, да не изучи сина си повѣче, отъ колкото той знае, нито пакъ на другъ нѣкой занаять отъ бащиний му, и така отъ баща на синъ ся наслѣдваше заедно искуство и незнание. Училища-та имъ бѣхѫ въ проста стая партерь, единъ священикъ или нѣкой хромъ мирецъ[2] прѣподавахѫ на млади момци букавици[3], написани на бѣла дъска, наречена пинакида и закрилка, кога тии ся сбивахѫ. По-високо-то имъ учение състоеше въ прочитание на нѣкои книги, потрѣбни за цьрковно Богослужение, и да записвать азбука свякой по волята си, та, който отъ ученици-ти знаеше да запише само име-то си и да пѣе и канерва[1] въ цьркова, той ся почиташе отъ всити други за найученъ, а отъ учителя ся избираше за главенъ и помощникъ неговъ, кога той шиеше, плѣтеше или спеше.

---

[1] Сѫщо. [2] Свѣтско (не духовно) лице. [3] Букви,

Диря отъ българска книгопечятница ся намира въ Солунъ, отъ която ся излѣзли нѣколко книги съ описание на жития святихъ и на Св. Гора, и послѣ въ Самоковъ, споредъ нѣкои Букваре. Първата е станала жьртва на единъ пожаръ, а другата е раждясала отъ нѣмание на работа; обаче съ затривание-то на тѣхъ печятници не угасна и искрата за учение на Българети. Нѣкои монаси[2], подбудени отъ народна любовь, излазять на книжовно-то поле и отийватъ до въ Будимъ и издавать на свѣтъ: Чудеса на Св. Богородица и спасение на грѣшни-ти; тия двѣ книги можать да ся имѫть както начална точка на Българската Книжнина. Между това Българети си оставаха съ истото простодушие да стоять у дома си, да си вардять полога да не би да истине и мислихѫ, че цѣлъ свѣтъ ся намира на него редъ отъ къмъ учение-то.

Въ 1828 л. бойтъ излазя на явѣ, раздрьнкува топлити имъ гнѣзда и принудява множество отъ тѣхъ да прѣминатъ Дунавъ. Тия бѣжанци, така да ги речемь, заселихѫ ся отвѫдъ тѫзь голѣма рѣка въ градове, въ които цавтеше и цавти търговия-та, та можахѫ да ся убогатать твьрдѣ лесно, ако и да бяхѫ малко способни и наклони на това. Както естествомъ[3] всякой човѣкъ милѣе за своята си родина, сѫщо и тия не забравихѫ своити си братия, въ коя тьмнина ся намирать отъ къмъ учение-то, — и, да откриять завивка-та, която нѣ отколѣ забуляше и тѣхъ сѫщити, — испращать имъ армаганъ[4] отъ

---

[1] Да пѣе втори гласъ, да придружава пѣенето на свещеника. [2] Йоакимъ Кърчовски и Кирилъ Пейчиновичъ. [3] Разбира се. [4] Подаръкъ.

Брашовъ Рибний Букварь. Тии го приехѫ съ голѣма радость и като го прочетохѫ поревна имъ ся да го поведѫть въ нѣкои училища да ся научатъ синовети имъ; обаче тая книжка можа да направи малко прѣобразование въ учение-то, что нѣмаше вѫтрѣ цьрковни тропаре, и на много мѣста ся разгласи какъ не потрѣбна, та Рибний Букварь не можа да измѣсти Наустница-та. Нѣ слѣдъ малко врѣме ся показва другъ монахъ распаленъ яко[1] много за просвѣщение-то на своя си народъ, списва и отийва въ Бѣлградъ та издава на бѣлъ свѣтъ: Българскѫ Грамматикѫ, Землеописание, Аритметикѫ, Писменикъ и др.; тия сѫ пьрвити книжя за домашно образование и истащение на Българети.[2]

Стамболъ, Бечь,[3] Букурещъ, Исмаилъ и други търговски градове бѣхѫ познати на Българети, които пѫплехѫ тукъ-тамѣ съ провождание и донасение на стока. Нужда-та на учение-то начна да ся усѣща, и слаба-та искра на просвѣщение-то что межуреше[4] стана пламикъ по нѣкои мѣста: Българети пожелахѫ да ся учать. Врѣме-то прощаваше и искаше вѣке да си пращать дѣца-та да четать; но стаити по цьрковити, что ги имахѫ опрѣдѣленни за сабирание дѣца, отъ день на день ся напълневахѫ повѣче, и единъ учитель не можеше вѣке нито да ги прѣслушова, нито да ги гледа да стоять мирни. Едновременно става познатъ тѣмъ еднодружний начинъ.[5] Третий монахъ ся показва на просвѣтително-то поприще, прѣвожда взаимно-учителни таблици и списва Българскѫ Грамматикѫ,[6] които ся напечатахѫ въ полза на Габровско-то училище, дето и ся натъкмихѫ дѣломъ. Българети, на които мисль-та имъ беше рукнала да ся учать, та натрупвахѫ дѣца-та си въ една тѣсна стая и безъ прозорци, като видѣхѫ еднодружний начинъ, хвана имъ очити[7]: пьрво, че трѣбаше да съзиждатъ една направа, что имъ иде твърдѣ добрѣ отрѫцѣ, и второ, че единъ учитель съ малка заплата, която износяше тѣмъ, можеше самъ-си[1] около двѣста дѣца. Така еднодружний начинъ, като поносяше на мали и на голѣми, можа отгорѣ за малко врѣме, да ся распространи вредомъ по Български-ти мѣста, и твърде лесно да подкопае и стропали основити на испрьвнити попски стаи и да введе между млади-ти Българчета чистописание и правописание.

---

[1] Твърде. [2] Думата е за Неофитъ Бозвели. [3] Виена. [4] Мѫждѣеше. [5] Взаимно учителната метода. [6] Думата е за Неофитъ Рилски. 7 Харесаха го.

II.

Да ся благодари на еднодружний начинь, днесь ся намирать много души млади момци, ученици отъ него училище, да знаять чистичко да прочитать, пишѫть и смѣтать; не е ли това явенъ плодъ отъ той методъ? кога преди двадесять години рѣдко ся намираше нѣкой да знае четиритѣхъ прости правила аритметически, хора-та бяхѫ до тогась принудени естествомъ да смѣтать съ бобови зърна въ зимание-даванието си. Друго едно питание излѣзе между Български-ти просвѣтителе, что трѣба да учѫть дѣца-та като свършѫть определено-то учение въ еднодружно-то училище? По-високоучени-ти отсѫдиха за добро и начнѫхѫ да прѣподавать Славянскѫ Грамматикѫ, за да могѫтъ млади-ти момци да разумѣвать язика на свои-ти прадѣди, Славянский, Цьрковний языкъ, что слушать всякой день въ Цьркова. Тии съ това не сторихѫ друго ничто, освѣнь да въведѫть пакъ въ училища-та Наустницѫ-тѫ, съ разлика, че испървомъ сѫ учяхѫ наизустъ, а нинѣ ся мѫчѫть да знаять склонения-та на вси-ти глаголи, что ся намирать въ нея, та кой-то отъ ученици-ти може да склони единъ Славянский глаголъ отъ кое да е спряжение, ся почиташе и ся почита още и до днесь за най-голѣмъ Славянистъ: ето въ что състои познание-то на Славянский язикъ! а за Българский нито дума не ставаше. Пьрвенци и кметове, кога ся събирахѫ да нареждать школски работи, развьрзвахѫ тѫя проблемѫ все въ полза на учителя: Ние знаемь Български да хоротуваме, не трѣба да си губять дѣца-та врѣмя-то да учять Бащиний си язикъ. На тая мисль ся съгласяваше твърдѣ добрѣ и учитель-тъ, че имаше доста Славянски Грамматики за продань. Нъ за добра честь на Българе-ти, тя не можа да владѣе доста врѣмя, че отъ Одесса нѣкои родолюбци, които познавахѫ по-харно редове-ти и ползѫ-тѫ на учение-то, захватихѫ перо-то и доказахѫ имъ съвсѣмъ противно-то: Че Българе-ти трѣба да ся учять на свой Български Язикъ. Тии родолюбци не закѫсняхѫ да приканять и нѣкои бащи да си пратять въ Европа синове-ти да приемать по-високо учение. Тая мисль, разсѫдена добрѣ и право, можа да ся испълни и твърдѣ лесно, та днесь колкото има Български учени отъ прьвъ редъ сѫ дѣца на тѣхъ училища. Между това, кога млади момци ся распрьснахѫ и отийдохѫ да ся учать по чюжди страни, други, нѣ малко распалени за народно просвѣщение, начнахѫ да прѣвождать книги на Български, и за малко врѣмя ся явявать отъ Букурещь Всеобща и Священна Истории, напечятани въ Будинъ съ родолюбива помощь на Букурешки-ти Българе. Тия книги, толкось полезни за образозание на общенский животъ на единъ народъ, стояхѫ много години да гниятъ изъ маази-ти въ Букурещь, вмѣсто да ся на рѫцѣ на дѣца-та по Български-ти мѣста, та, за които бяхѫ напечятани, онизь нито ги знаяхѫ . . . Тия обстоятелства помогнахѫ още повѣче за увехтявание-то на вишеречени-ти книги, та послѣ и ако ся раздадохѫ нѣколко по училища-та, то станѫ твърдѣ кѫсно и отъ нужда, че друго яче щяше всичко да погине.

---

[1] Самичъкъ да обучава.

III.

Единъ добъръ еллинистъ, който прѣподаваше дестина години старо-грьцкий язикъ за по-високо образование на

Българе-ти, като отъ глъбокъ сънь ся стрепнува, та прѣвожда отъ еллински Христоития или Доброньравие[1] и напечатва въ Будимъ съ църковни слова. Въ тая книга, освѣнь Доброньравие-то, издатель-тъ описва на дълго и поврѣменнѫ-тѫ простотѫ отъ неучение-то на Българе-ти и ги приканя да учятъ Грьцкий язикъ за по-високо тѣхно истащение. Тии, побудени отъ вънкашни лица, приехѫ съ голѣма неблагодарность братски-ти му съвѣти, ако и да бяше очевидна полза-та отъ тѣхъ; че за малко врѣмя часть отъ ученици-ти му ся пръснахѫ вредомъ по Български-ти мѣста какъ[2] учителе у Видинъ, Рухчюкъ, Калоферъ, Сопотъ, Самоковъ, Едрене и др. м., отъ които нѣкои има и днесь да испълнявать това звание, а други станахѫ търговци и улеснени съ знание-то на Гръцкий язикъ въ Турско и у Влашко, ступане сѫ днесь на безкрайно богатство. Никой учитель не е показалъ до нинѣ такива плодове. Българе-ти сѫ длъжни много на тогозь еллиниста, който и до днесь въ старость-та си не прѣстанва още да испълнява учителскѫ-тѫ си длъжность какъ бѣлѣгъ за искрѣнна любовь къмъ тѣхъ.

Всякой младъ Българинъ, за да ся образова и истащи,[3] има потрѣбѫ да знае единъ отъ стари-ти язици; за това въ просвѣтена Европа на мѣста учять Латински, на други — еллински. За по-голѣмо образование на Българе-ти Латински ще имъ дойде мѫчно, че нѣмать нито учители; тии съ Грьцки по щѫть[4] сполучать, че има много души отъ тѣхъ, что познавать него язикъ по-добрѣ и отъ исти-ти[5] Грьци; второ, живѣятъ наедно, зимать и давать съ тѣхъ. Грьцкий язикъ ще ги улесни да обрьщать тежкѫ търговщинѫ и да изучѫть по-лесно всемирний Французский язикъ, който е пъленъ съ старо-Грьцки рѣчи. Българе-ти да станать учени, достойни за нѣкоя градска служба и добри търговци, трѣба да знаять неизмѣнно четире язика: Българский, Турский, Французский и Грьцкий; първий ще имъ служи между тѣхъ си, вторий между управление-то, третий между свѣта и четвъртий между голѣми-ти търговци; за повѣче напусто що си губятъ драгоцѣнно-то врѣмя. Наистина въ край дунавски-ти страни ся прѣподава нинѣ и Нѣмски съ помисль[1], за да могѫтъ послѣ млади-ти Българчета да ставать слуги по Нѣмски-ти пароплави[2]: полезна мисль, обаче много низка и просташка. Българе-ти можахѫ по-добрѣ да сполучать, ако основавахѫ една Търговскѫ дружина[3] да направи два три пароплава, които да работять изъ начало отъ Видинъ до Галаць, и тогась, вмѣсто слуги, ще бѫдѫть господаре. Направили сме тоязъ пѫть по Дунавъ повѣче отъ петнадесять пѫти, много сме приговаряли[4] за речена-та дружина, и нека бѫдѫть увѣрени читатели-ти, че това е едно нѣчто отъ най-лесни-ти да стане. Туй питание, както и училищнѫ-тѫ нареда, щять бѫдѫть описани по-нататъкъ.

---

[1] Райно Поповичъ. [2] Като. [3] Да стане по-културенъ. [4] Повече ще. [5] Сѫщинскитѣ.

IV.

Като ся разчю вредомъ по Български-ти мѣста единодружний начинъ, попове и кметове съборъ събирахѫ чьрковски кѫщя да събарять и ново училище да правять, на което имя-то не можахѫ да изговарять, а го наричахѫ, талемлия школо, т. е. уредено училище.

. . . .

Устроение-то на ново училище въ Габрово направи и друго добро на Българското просвѣтение. Познато е, че това село ся нахожда въ главний прѣходъ на Стара-планина, та всякой пѫтникъ, като заминуваше прѣзъ тамъ, испитваше да види и ново-то училище, едно отъ селски-ти любопитни нѣчта. Български училища, книги и учение върваше вѣке изъ уста-та на Българе-ти и найпаче на Габровци. По случка Ингелизинъ[5] минува Старѫ-планинѫ и направя мѣсто почивание въ Габрово. Той по примѣра на вси-ти пѫтници навижда ново-то училище, и, подканенъ отъ добро къмъ чловѣци-ти, сговоря ся съ учителя да му прѣведжть Новий завѣть на Български, което и сполучи отгорѣ за малко врѣмя. Тойзъ добродѣтель нинѣ желаяше тя книга да ся напечяти пакъ въ Българска книгопечятница, нъ дѣ да я намѣри? Солунска-та бяше изгорѣла отколѣ, Самоковскж-тж бяше изяло раждата. Така той ся погрижева и напечятвать въ Измиръ[1] съ негови разноски Новия Завѣть, отъ който отгорѣ за десять години трѣба да сж ся распродали повѣче отъ тридесять хиляди книги, че вѣче има и четвьрто издание. Малко Български книги сж стигнжли до тоязь брой издание и продань.

---

[1] Съ намѣрение. [2] Параходи. [3] Дружество. [4] Разговоряли. [5] Англичанинъ.

Единъ пжть като станж въ Измиръ тя книгопечятница, нѣкои учени Българе пожелахж да я неоставать да ся затрие както други-ти и почевнать подирь напечатание-то на Новий Завѣть да издавать на свѣтъ периодическо на мѣсяцъ списание наречено Любословие, което по злополучие не можа да напрѣдне както своя си прѣдпечатникъ, та слѣдъ двѣ години издатель-ть му трѣбаше да си свие пазухника, и списатель-ть му да си покрачи перо-то.

Българе-ти по то врѣмя зимахж книги само да ги имжть и послѣ като закачихж и да ги прочитать видѣхж, че въ речено-то списание малко работи ся намирахж за тѣхъ да ся залъжать. То имаше и другж неприятность, че като ся пишеше за цѣлъ народъ, списатель-ть му ся държеше твърдѣ яко за мѣстно то си нарѣчие отъ страхъ да не би изгуби и него, и то ся пълняше все съ описания на стари дѣла, та насмалко оста[2] да направи свои-ти читатели антиквари. На днешне врѣмя най-лесно-то и най-мжчно-то е да пише чловѣкъ Български: едно-то всякой знае и може да направи, за друго-то малцина ся намирать. Ако издатель-ть на Любословие бяше единъ отъ речени-ти втори, отистина може рѣ[3] нѣкой, че и до тоязъ часъ щяше върви издание-то на то списание. Продажба става кога понося и на двѣ-тѣ страни.

---

[1] Смирна, въ Мала Азия. [2] Остана. [3] Може да рече.

V

Слѣдъ умрѣло-то[1] на то Любословие чловѣкъ вижда развьрвяние на нѣкои Български списатели, что бѣхѫ вѣке приготвили свои-ти мѫки, изъ градове-ти за спомоществование, сирѣчь за печятание на книги доброволна помощь, имя-то на която е по-голѣмо, отъ колкото бяше тя сѫща-та. Българска-та Книжнина, вдовица отъ нѣколко врѣмя, искаше вѣке едно Периодическо списание да може чтогодѣ да раздава нѣкои новини и помалко да распрьсва народно просвѣтение, что и не закѫснѣ да ся сбѫдне. По случай[2] ся намира младъ Българинъ въ Липиска[3] и закачва съ мощь на Букурещки Българе да издава Българский Вѣстникъ всякѫ недѣля. Пьрвий листъ на това списание, ако и да не съдьржяваше освѣнь нѣкои приказки и единъ изводъ отъ Пѫтуване по български-ти мѣста, бѣ приятъ съ голѣма драгость отъ тамакашни-ти славянски филолози, които го направихѫ да погърми изъ цѣла Европа, като го накачихѫ съ повише похвали, отъ колко-то той струваше, и съ тоязъ начинъ тии желаяхѫ да потикнѫть вьрвежа му. Отъ друга страна повѣчето му бѫдни приимачи у Влашко показахѫ къмъ него голѣмѫ хладность, която достигнѫ до толкось, та отъ тѣхъ единъ отсѣче сѫдбѫ-тѫ,[4] че нетрѣбвало за Българе-ти да ся издава Вѣстникъ отъ Липиска, безъ да каже причинѫ-тѫ на зачто, та отъ това ся види твьрдѣ малко да е я разбиралъ. Едвамъ писачь-тъ на Българский Вѣстникъ бяше стигнѫлъ до третий му листъ, като го застигнѫ тя клетва, която съ единъ махъ му прѣкрати издавание-то. Той, побуденъ отъ срамъ за несполучвание-то си, дрьпва ся та дохожда отъ Липиска право въ Цареградъ да промѣни мѣсто-то, а не мисъль-тѫ си, и слѣдъ гонишне затичване може да основе Цареградский Вѣстникъ и Българскѫ Книгопечятня всрѣдъ Балъ-Капанъ-ханъ, на таково мѣсто, дѣто прѣди нѣколко годинъ бяше опасно само да ся похортува за подобни нѣчта . . .

---

[1] Смъртьта. [2] Случайно. [3] Лайпцигъ; Богоровъ говори за себе си. [4] Присѫдата.

По-нататъкъ Богоровъ говори по-специално за своя „Цариградски вестникъ“ и за нѣкои неприятности, които ималъ около издаването му, а въ последната книжка (24) отъ първата годишнина статийката завършва така:

Най-главний потикъ на народно-то просвѣтение е търговщина-та; тамъ дѣто тя цьвти и просвѣтение-то върви напрѣдъ. За то търговци побудени отъ народна любовь прѣдстояватъ та ся основава въ Цареградъ презъ тазъ година периодическо списание подъ имя Български Книжици, съ помисъль да распрьснувать зари-ти отъ просвѣтение-то между Българский народъ. То едвамъ бѣше сторило девять мѣсяца, кога неговий редакторъ[1] ся принуди по причина на своя-та фамилия да остави Цареградъ. По редакторова призовка и съ сговора на почтено-то настоятелство върху тѣхъ Български Книжици, въсприехме труда да улеснимь издание-то до свършевание-то на година-та имъ. Ако и да имаше доста рѫкописни статии, приготвени за то списание, нъ все трѣбаше още нѣкой да натъкми нѣчтичко. Като поехме нея длъжность, помислихме и да понакичимъ то списание, что-то да може да отговаря малко нѣчто за нужди-ти на единъ народъ, кой-то закачва да ся просвѣтява; за то оставихме дамаскини-ти за въ цьркви-ти, истории-ти за въ училища-та, приказки-ти за посѣдянки-ти: главна-та наша мисъль бяше наука, занаять, търговия и селски животъ; обаче много ни е мило, че отгорѣ за три мѣсяца не можихме да го въздигнемь на такъвъ стьпень, та остава вѣке на почтено-то настоятелство да нареди всичко както по прилича, кое-то вѣрваме, че ще направи всякѫ жьртвѫ за удобрение-то[1] на издание-то му.

---

[1] Д. Мутевъ.

Днесь е намъ много драго, че можахме да испълнемь наше-то обричвание към редактора на тѣхъ Български Книжици и желание-то на почтено-то имъ настоятелство, кое-то желание ся надѣемь да е било и на вси-ти Българе, като издаваме нинѣ двадесять и четвьртий листакъ отъ тѣхъ. Да но будни-ти затичвания на вси-ти онизъ, что настояватъ вьрху тия книжици, постигнѫть помисъль-тѫ си! (г. I, кн. 16 нт.)

И. Богоровъ

Съвременна лѣтопись

И на половинѫ не би достигнѫло цѣль-тѫ си наше-то поврѣменно списание, ако не би извѣщавало читатели-ти за всичко, що става по свѣтъ-тъ въ наше-то врѣмя; за това во всѣкѫеднѫ книжицѫ ще ся вносяедна съвременна лѣтопись, която ще бѣлѣжи всичко, що е интересно за всѣкий чловѣкъ вообще и за всѣкий блъгаринъ особито. Нъ за да не бѫдѫтъ тия бѣлѣжки окѫсани, какъ-то ги намирами въ дневници-ти,[2] ще залегнемъ колко-то е възможно да бѫдѫтъ изложени систематически и за това дѣлимъ нашя-тѫ Лѣтописъ на нѣколко Дневника и я почeновами съ

Политически дневникъ

Оставями на Газети-ти да распространявѫтъ всѣкидневни новини и слухове, съ кои-то ся плъни земя-та; наший-тъ Дневникъ ще ся ограничи само съ ония новини, кои-то сѫ придобили колко годѣ надѣжднѫ достовѣрность и имѫть значение въ политический-тъ животъ на общество-то. И подирь общи-ти политически въпроси, нареди всичко както по прилича, кое-то вѣрваме, че ще направи всякѫ жьртвѫ за удобрение-то[1] на издание-то му.

---

[1] Подобрението. [2] Вестницитѣ.

Днесь е намъ много драго, че можахме да испълнемь наше-то обричвание към редактора на тѣхъ Български Книжици и желание-то на почтено-то имъ настоятелство, кое-то желание ся надѣемь да е било и на вси-ти Българе, като издаваме нинѣ двадесять и четвьртий листакъ отъ тѣхъ. Да но будни-ти затичвания на вси-ти онизъ, что настояватъ вьрху тия книжици, постигнѫть помисъль-тѫ си! (г. I, кн. 16 нт.)

И. Богоровъ

Съвременна лѣтопись

И на половинѫ не би достигнѫло цѣль-тѫ си наше-то поврѣменно списание, ако не би извѣщавало читатели-ти за всичко, що става по свѣтъ-тъ въ наше-то врѣмя; за това во всѣкѫ еднѫ книжицѫ ще ся вносят една съвременна лѣтопись, която ще бѣлѣжи всичко, що е интересно за всѣкий чловѣкъ вообще и за всѣкий блъгаринъ особито. Нъ за да не бѫдѫтъ тия бѣлѣжки окѫсани, какъ-то ги намирами въ дневници-ти,[2] ще залегнемъ колко-то е възможно да бѫдѫтъ изложени систематически и за това дѣлимъ нашя-тѫ Лѣтописъ на нѣколко Дневника и я почeновами съ

Политическии дневникъ

Оставями на Газети-ти да распространявѫтъ всѣкидневни новини и слухове, съ кои-то ся плъни земя-та; наший-тъ Дневникъ ще ся ограничи само съ ония новини, кои-то сѫ придобили колко годѣ надѣжднѫ достовѣрность и имѫть значение въ политический-тъ животъ на общество-то. И подирь общи-ти политически въпроси, ще излагами новини-ти на вн҄жтрѣшн҄ж-т҄ж политик҄ж. По нѣкоги ще б҄жде нужно да потлъкувами и по на длъго за нѣкои международни въпроси . . . .

---

[1] Подобрението. [2] Вестницитѣ.

. . . .

Нататъкъ се разглежда европейското положение следъ Кримската война и създаденитѣ международни отношения . .

. . . .

Подирь тия кратки бѣлѣжки за общ҄ж-т҄ж политик҄ж, споредъ планъ-тъ, кой-то сми приели въ наши-т҄ж лѣтопись, длъжни сми да прѣглѣдами и чястн҄ж-т҄ж в҄жтришн҄ж политика на всѣко едно царство, нъ още нѣмами източници за т҄жя чясть, коя то въ всѣк҄ж Книжиц҄ж ще ся усъврьшенствова и ще ся развива повече; за това ограничявами ся тука съ общо едно заключение, че подирь въсточн҄ж-т҄ж войн҄ж, коя-то съставя Епох҄ж въ История-т҄ж, всѣко едно царство обрьн҄жло е всичко-то си внимание на в҄жтрешно-то устройство. Най ясенъ примѣръ видимъ въ наше-то отечество. Наше-то Висококославно Правителство залѣга и приема мѣри,[1] за да устрои благоденствие-то на народи-ти, кои-то населяв҄жтъ царството. Ако искамы да прѣброимъ всички-ти мѣри, кои-то приема то за т҄жя цѣль, не би ни стигн҄жло ни врѣмя, ни мѣсто, за това ще посочимъ само най главни-ти отъ кои-то прьво мѣсто заема устройство-то на едно ново министерство за народно-то просвѣщение. Императорско-то правителство даде нов҄ж заповѣдь на Патриархъ-тъ да събере Синодъ и прѣдставители отъ народъ-тъ, за да устроятъ духовни-ти дѣла споредъ смислъ-тъ на Хати-Хумайна. Императорский Бератъ содруженъ съ писмо отъ Министра на чюжестранни-ти дѣла до Греческаго Патриарха, излаг҄жтъ наставление-то на Порт҄ж-т҄ж, съ кой начинъ да ся устрои това народно събрание: Това събрание трѣбѣ да б҄жде отъ седямь члена, кои-то ще избере Патриархъ-тъ отъ Високо-то духовенство, отъ 10 члена избрани отъ знатни-ти граждане на народъ-тъ и 10 члена избрани отъ иснафи-ти. Цѣль-та на това събрание е да обсѫди и да устрои цьрквѫ-тѫ и други народни потрѣбности. Императорский-тъ Бератъ показва и какви правила трѣбѣ да слѣдова това собрание, за да устрои напр. избирание-то на Патриарха и на други служители на цьрквѫ-тѫ, заплатѫ-тѫ, коя-то ще приеме всѣкий единъ отъ тѣхъ, срѣдства-та, съ кои-то ще ся посрѣщѫтъ разноски-ти, мѣри-ти, за да ся наплатятъ длъгове-ти на Патриаршия-тѫ и пр. . . . .

---

[1] Взима мѣрки.

. . . .

Отъ тѫя новинѫ най близко е да прѣминемъ до другий-тъ нашъ дневникъ, кой-то ще наречемъ:

Тръговски дневникъ

Въ тойзи дневникъ на нашя-тѫ лѣтопись ще ся бѣлѣжи состояние-то на тръговия-тѫ въ всѣко царство и особито въ наше-то отечество. И той-зи дневникъ длъжни сми да почнемъ отъ Парижский-тъ трактатъ, отъ кой-то, както рекохми и на друго мѣсто, почнова нова епоха въ история-тѫ на человѣчество-то. Въ наший-тъ политический дневникъ имахми случай да забѣлѣжимъ, че подирь той-зи миръ всички-ти правителства съсредоточихѫ внимание-то си на вѫтрѣшно-то устройство и на всѫдѣ почнѫхѫ отъ тръговия-тѫ. Всѣко едно царство залѣгнѫ най прьво да уреди устави-ти на тръговия-тѫ и да я улесни колко-то може повече; въ ония царства, гдѣ-то тарифи-ти бѣхѫ стѣснителни за тръговия-тѫ, прилѣгнѫхѫ да ги прѣглѣдѫтъ и измѣнятъ споредъ потрѣбность-тѫ на врѣмя-то; навсѫдѣ ся съставихѫ компании на паеве[1] съ голѣми капитали за всѣкакви тръговски прѣдприѣтия, за мореплавание, за желѣзни пѫтища, за устройство на банкове,[2] нъ единъ финансовий кризисъ, кой-то е почнѫлъ още въ врѣмя-то на войнѫ-тѫ, и като почнѫ свои-ти послѣдствия отъ Америкѫ, гдѣто испаднѫхѫ много търговски кѫщи, распространи ся по цѣлъ свѣтъ, най богати-ти европейски царства бѣхѫ принѫдени да приемѫтъ мѣри за да въспрѫтъ злото.

---

[1] Дѣлове. [2] Банки.

. . . .

Като посочва, какви сѫ тия мѣрки въ отдѣлнитѣ страни, списанието продължава:

Какъ-то заключихми наший-тъ политический дневникъ съ благодѣтелни-ти мѣри на правителство-то, така исто[1] имами удоволствие да заключимъ и тойзи дневникъ съ еднѫ новѫ мѣрѫ, коя надѣемъ ся, не ще да остане безъ благодѣтелни послѣдствия за търговия-тѫ. Тая мѣрѫ е: учреждение-то на едно отдѣление при министерство-то на търговия-тѫ, кое-то, подъ прѣдсѣдателство на Негово Прѣвъсходителство Исмаилъ паша, ще ся заеме съ общественни-ти дѣла. Въ вторѫ-тѫ Книжицѫ надѣемъ ся да можемъ да изложимъ трудъ-тъ на международнѫ-тѫ Коммиссия, коя-то е отредена, за да прѣглѣда тарифи-ти на стоки-ти, що влазятъ и излазятъ, а сега прѣминувами камъ наший-тъ

Книжевнии дневникъ

Въ тойзи дневникъ ще бѣлѣжимъ всичко, що ся относи до нашя-тѫ Книжнинѫ и всичко що ся печята на българский-тъ языкъ, ще извѣстявами читатели-ти и за книги, кои-то ся издавѫтъ на други языци и имѫтъ колко-годѣ интересъ и за насъ.

Оная година, като почнѫ съ едно Календарче, кое-то навсѫдѣ ся посрѣщнѫ съ радость, до толкось бѣ честита съ радостни новини по тѫя чясть, гдѣ-то незнаемъ отъ коя да почнемъ, за това трѣбваше да ги изложимъ наредъ, какъ то сѫ ся появявали, нъ отъ другѫ странѫ имами длъжность да подадемъ най напрѣдъ рѫкѫ на наший-тъ събратъ, на поврѣменно списание, за което ся научявами отъ послѣдни-ти листове на Ц. Вѣстникъ. Читатели-ти ни не сж забравили, надѣемъ ся, (такви нѣща не ся забравятъ и подирь цѣли столѣтия) ония книжици, кои-то издаваше прѣди нѣколко години Г. Фотиновъ въ Измиръ подъ название Любословие. Сега истий Г. Фотиновъ ще почене пакъ издание-то си само съ друго название: Листъ Любословний[1] и пр.

---

[1] Сѫщо.

Надѣемъ ся, че наши-ти читатели съ радость ще посрѣщнжтъ тжя новинж.

Друга една новина, съ коя-го бързами да честитимъ българскж-тж книжнинж, не ще по малко, струва ни ся, да зарадува читатели-ти: Единъ отъ най ревностни-ти основатели на нашя-тж книжнинж, Г. Драганъ Цанковъ заедно съ Г. Бояна Миркова съ дозволение на Правителство-то ни отворихж прѣзъ днити[2] въ Цариградъ типография Българскж, коя-то поченж да приноси плодове. Пръва-та книга, що ся напечята въ тжя типография е: Скратение на турска-та История отъ основание-то на Империя-та до наш-ти дни. Списана на французшки отъ Н. Малуфа, прѣведена и попълнена съ нѣкои приложения отъ П. Р. Славейкова. Ми ще поканемъ всѣкого, кой-то има колко годѣ желание да познае История-тж на Царие-ти, подъ владичество-то на кои-то българский-тъ народъ е прѣживѣлъ и честити и скръбни дни, да си придобие тжя книжкж, коя-то ся чете много приятно, защо-то и язикъ-тъ ѝ е много сладъкъ, и печятъ-тъ ѝ е много хубавъ и чистъ.

Нъ най голѣма-та, най радостна-та новина, коя-то ми днесь бѣлѣжимъ въ наший-тъ дневникъ е: безсмрьтний-тъ трудъ на Найдена Герова. Имя-то на Г. Герова отдавна е извѣстно по всичкж България; то е вече заело едно отъ най почетни-ти мѣста въ История-тж на наше-то просвѣщение и на нашя-тж Книжнинж. Не е тукъ мѣсто да излагами всичко, що е извръшилъ Г. Геровъ за нашя-тѫ Книжнинѫ и просвѣщение. Негови-ти дѣла ще найдѫтъ по прилично мѣсто въ история-тѫ и по достойно перо, за да ги опише; нъ наший-тъ дневникъ не може да не внесе въ своя-тѫ лѣтопись българский-тъ Словарь на Найдена Герова, съ кой-то ся доплъня една отъ най прьви-ти потрѣбности наши. Кой-то е уловилъ кога годѣ перо, за да надраща поне два реда, осѣтилъ е тѫя потрѣбность, а колко по силно я осѣща онъ-зи, кой-то иска да прѣведе нѣщо отъ чюжестранни язици. Българский-тъ Словарь на Г. Герова почєнѫлъ е да ся печяти въ С. Петербургъ и кога ся свръши пакъ ще поговоримъ за него.

---

[1] Намѣрението на Фотиновъ да поднови списанието си не се е осжществило. [2] Презъ последнитѣ дни, напоследъкъ.

При всички-ти тия леснотии надѣемъ ся, че наши-ти списатели не ще останѫтъ праздни и нашя-та Книжнина съ Божия помощь скоро ще напрѣдува; двѣ повременни списания и единъ вѣстникъ отварятъ листа-та си, двѣ типографии стоятъ готови и чякѫтъ тѣхни-ти заповѣди. Съ тѫя надѣждѫ прѣминувами къмъ наший-тъ

Общии дневникъ

Въ кой то ще ся бѣлѣжѫтъ всѣкакви новини, кои-то найдемъ достойни за внимание на читатели-ти и кои-то не могѫтъ да влѣзѫтъ въ изложени-ти дневници. И отъ такви новини не сми скудни сега, и най прьва-та, съ коя-то драго ни е да почнемъ той-зи дневникъ, защо сми увѣрени, че тя ще зарадова срьдца-та на всички-ти Българи — е новоустроенно-то въ Цариградъ Българско училище.

. . . .

Следъ като излага нуждата отъ подобно устроено училище, въ което се учатъ не само децата на цариградскитѣ българи, но въ което се изпращали българчета и отъ другаде; следъ като споменава, какво се преподава въ това училище, — списанието предава съ похвала съобщението на Ц. Вестникъ за новоустроено училище за момичета въ Стара Загора. Взима се поводъ отъ тия примѣри, за да се запознаятъ четцитѣ съ „примѣрното училище“ — „педагогическия институтъ“ въ гр. Иена, Германия. После се споменава за откриване на турско училище въ Парижъ. Свършва съ малъкъ разказъ изъ Парижкия животъ — за една бѣдна цвѣтопродавачка и една млада благородна англичанка.

(г. I, кн. 1)

IV БРАТСКИ ТРУДЪ

На корицата на първата книжка е прибавено къмъ горното заглавие: „Съ иждивение-то[1] на Московски-те Българе. Москва. 1860;“ а на вжтрешната корица мото:

„Бащино огнище не оставай,
Стари, обичаи не презирай.

Раковский.“

„Попѣй ми, Славке ле, попѣй ми
Изъ едно гърло два гласа
Изъ една уста двѣ думи . . .

Народ. пѣсня.“

Излѣзли сж всичко 4 книжки (различенъ обемъ) въ неопредѣлени срокове отъ 1860 до 1862 г. Грижилъ се е за списанието главно Райко Жинзифовъ. Отличаватъ се книжкитѣ съ разнообразно съдържание; повече приличатъ на отдѣлни сборници, въ които предимно е застжпена оригинална (лична и народна) и преводна поезия. Сътрудници сж били: Л. Каравеловъ, К. Миладиновъ, Н. Бончевъ, В. Д. Поповичъ, Г. Теохаровъ и др.

Двѣ думи къмъ читатели-те

Като хвърлимъ кжсъ погледъ върхъ днешнж-тж новобългарскж писменность, то ми ще видимъ, че Българский отъ шесть миллиони народъ има само три повременни издания: „Цареградский Вѣстникъ“, „Български Книжици“ и „Дунавский Лебедъ.“ Какъ и да е жаль, какъ и да е тежко, че единъ народъ, кой-то ся простира покрай Дунава и околу брегове-те на Чьрно-то море до усти-те на Вардара, край брегове-те на Бѣло-то море отъ Тессалия окулу до Нишъ, и околу до Видинъ и пр. — при днеш-

---

[1] Разходитѣ.

БРАТСКИ ТРЎДЪ.

Съ иждивеніе-то на Московски-те Българе

МОСКВА.
1860.

ни-те му потребности има само три газети, но слава Богу и на това! Наши-те бащи и това не сѫ имали.

Българе! Каква е тая клета сѫдба на мила наша майка България. Какви ся тия тежки Български мѫки, какъ напрежни, така и сегашни! Кини ся[1] сьрдце-то на човѣка, душа-та му не ще да ся дьржи въ тѣло-то, кога човѣкъ си помисли, каква гѫста и мрачна мъгла покривала и още покрива небо-то на сирота ни мила България и какви препятствия треби да ся надвиятъ, за да блъсни[2] сълнце по замьрзнатѫ-тѫ Българскѫ земля, да озеленѣятъ широки кичести полета, да дадѫтъ плодъ заборавени-те исушени низи, да разцвѣтѫтъ плодовити дьрвета . . . да замълкнѫтъ вѣщици кукавици, кои-то кукувахѫ и до сега кукувѫтъ надъ България!

Българие! Ядна Българие! дали вишна Божия сила те доварди отъ явнѫ-тѫ ти смьрть! или твои-те народни начала, твои-те народни сили са толку твьрди, щото не можехѫ да те надвиятъ толку и толку вражки противни сили? . . . Турци Анадолци отъ четири стотини години насамъ те мѫчѫтъ и те глобѫтъ, пиятъ ти жедно кьрвь-тѫ като морски пиявици. Турчинъ казва на твой-тъ синъ Българинъ: „ти си гяуринъ, премѣни[3] си вѣрѫ-тѫ или легни подъ мой-тъ ножъ.“ Турчинъ гази честь-тѫ на твоя-та тънка, висока, чьрноока, бѣлолика Българка. Турчинъ влегва въ кѫщѫ-тѫ на мирниатъ Българинъ, изважда изъ ножницѫ-тѫ си дълги-атъ страшенъ ножъ, закачва го на земля, а мила ми, млада ми Стойна стои му проста[4] на нозе и чьрпи[5] го съ руйно вино, съ лютѫ ракия. О! да би змия лютица го изѣла! Майка жална, майка люля си своя клетѫ рожбѫ и жежки дребни като бисеръ рони сълзи надъ нея! Младо момче Българче тьргнува на пѫть съ надеждѫ да спечели нѣкоя парицѫ, за да прехрани старѫ си майчицѫ, слѣпъ си баща и клетѫ си сестрицѫ, а като погледнешь на други день застаналъ на сухо дьрво чернъ гарванъ и гракайки казва й „клета бабичко, убихѫ сина-ти“ . . . И не стигало само това, но ево[1] ти и други кървопийци, сури мечки мършоѣдки, зли гърци, клети Фанариоти! Они те прокълнувѫтъ да не говоришь по Български, горѫтъ ти училища, горѫтъ ти староставни Български книги, гонѫтъ ти учители, предавѫтъ те во Турски рѫце, и ти, ти негрѣшенъ Българине, киснишь въ мрачнѫ-тѫ темницѫ, гинишь си младость, тлѣишь си тлѣишь като вощена свѣщь и кости оставашь въ темницѫ-та. А защо? защото искашь да донесешь невиннѫ ползѫ на народъ-тъ си, защото искашь да оживишь свой си потъпканъ майчинъ язикъ, защото искашь да пишишь по Български, а не по гърчки, защото искашь да славишь името Божио на свой язикъ, защото искашь да не сѫ смѣятъ надъ вѣрѫ-тѫ ти, въ коя-то си ся родилъ и си порасналъ съ безбройни мѫки и коя-то ти оставили дѣдо-ти и предѣдо-ти . . . . Погледнете, братя, погледнете и вижте, що прави горди-атъ фанариотъ: вяхналъ[2] си бърза врана коня като кърджалийски делибаша,[3] а по него търгналъ цѣли таборъ войска, за да покори непокорни-те Българе! Чуйте, що казва народна-та пѣсня: „Дека ся чуло, видѣло Владика Турчинъ да биде“ . . . Вижте, що се прави въ стая-тѫ му — стоятъ предъ него младо момче и млада мома ся кланятъ до земля, цѣливѫтъ му полѫ да имъ дозволи да ся вѣнчѫтъ. А той? Той дьржи въ рѫце-те си дългъ и предългъ чибукъ, съ лице намуртено,[4] насьрдено казва: „Българине дебела главо! или петь хилиди, или лежи въ желѣза-та дори да изгниешь . . . “

---

[1] Кѫса се. [2] Блесне, [3] Промѣни. [4] Права. [5] Черпи.

Люди зли! Люди добри! Земете наши-те народни пѣсни и узнаете какви врели[5] сълзи проливала и още пролива България, какви люти и ядни болки претьрпѣла и още тьрпи сиромашка България . . . Но не ще перо да пише Български мѫки, а нека кажимъ двѣ-думи за Братски Трудъ.

---

[1] Ето. [2] Яхналъ. [3] Разбойникъ. [4] Намръщено. [5] Горещи.

Защото искренно и горещо, като Българе, любимъ общѫ-тѫ си майкѫ България, ми като желаемъ да принесемъ роду си ма[1] каквѫ и да е малкѫ ползѫ, ако и далечь отъ бащинѫ си, и като немаме други сили освень перо-то, ако и слабо, ми ся рѣшихме споредъ сили-те си да принесемъ нѣщо и на наша-та книжнина съ издание-то отъ време на време на малки книжки подъ насловъ „Братски Трудъ“. Предъ двѣ години ми захванахме да издаваме тия книжки и отъ двѣ години насамъ ми издадохме само три книжки около 10 печ. лист.[2] Не е ли за чюденье, че въ толку си време, люди, кои-то казвѫтъ, че горещо любѫтъ България, успѣхѫ да направѫтъ едно твърдѣ малко нѣщо? Ми казвами, че не е за чуденье, защо то главна-та причина на това закѫснувание е немание на средства, а безъ средства нищо не ся върши. Ми сѫ рѣшихме да откѫсниме отъ насущни-атъ си хлѣбъ, за да издадемъ въ двѣ години три книжки съ надеждѫ, че Българе-те, кои-то ся нахождатъ вънъ изъ България (до кои-то ми сѫ обърнахме съ писма) ще помогнехѫ намъ да ся уголеми това наше издание, но до сега ми не сме приели никаковъ утѣшителенъ отзивъ. Но при всичко това, като сме твърди въ мисли-те си, ми издаваме и четвъртѫ книжкѫ, като не казваме нищо ни за направление-то на това издание, ни за цѣль-тѫ му, защото не сѫ издава въ опредѣлено време.

Но ми рѣшително немаме никакви средства, за да поддържимъ издание-то на Братски Трудъ, та за това ми ся обърщаме къмъ родолюбиви-те Българе, кои-то ся нахождѫтъ вънъ изъ Блъгария да ни помогнѫтъ съ колко-то можѫтъ и ми мислимъ, че помощьта имъ нема да пропадне напразно.

Похарно[3] нѣщо, а не нищо. Надѣвамеся, че гласътъ ни не ще бѫде „гласъ вопиющаго въ пустинѣ“. (кн. IV, с. 3—6).

1861 г. Москва. Райко (Жинзифовъ)

---

[1] Една поне. [2] Коли. [3] По-добре.

Нѣколко думи за българскѫ-тѫ книжнинѫ

Тази статийка е единъ бѣгълъ погледъ върху старата и нова българска книжнина. За новата, собствено, авторътъ казва, че още не може да се нарече книжнина; отъ 20 години насамъ има ли сме малко отдѣлни книги, но не споено, трайно книжовно развитие. Авторътъ се отнася твърде строго къмъ почващата новобългарска книжнина.

Блъгаре-ти още не само нѣмать нова книжнина, нъ още несѫ сѫ сподобили нити съ начало на такъво направление. Та и всякой знае, и самий предметъ ни показва, че Блъгаре-ти много, много сѫ далечь отъ това назначение, за кое-то сѫ сили всяки народъ да постигни. Тия книжки, които съставлявать сега нашѫ-тѫ книжнинѫ, тѣ сѫ само представители, за да покажать на Блъгарский народъ, че и той има свои букви и свой писменний языкъ, — Блъгарский народъ, кой-то предъ 30 години бѣше увѣренъ, че той нѣма писменний языкъ и че съ Блъгарский языкъ не може да ся съчинява научни книги, а само съ Грьцкий языкъ, или Грьцки книги, могѫтъ да направать най-простака Блъгаринъ на граматникъ. Не говоря за съдрьжание-то на тия книги, за что-то въ тѣхъ нѣма ничто народно (като исключимъ нѣколко отъ тѣхъ), сир. народно изражение или народна мисль; тѣ ся само учебни книжки, преведени отъ Русски, Французски, Грьцки и проч. А за что да нѣма между тѣхъ и народно произведение? Не е ли имало въ продлъжение на тия 20 години и нѣкои достойни хора за такъзъ подвигъ? — Не, азъ щя кажя, че е имало и има и до сега. Но за что не ся заемать тия да пишятъ Блъгарскѫ мисль, или така да рекѫ да пишятъ по Блъгарски? — Тия ще кажѫтъ, че Блъгарский народъ нуждавася сега за сега отъ прѣводи на такива книжки. Това е така; нъ какви хубави книги имаме прѣведени отъ чуждестранни языци? — Почти никакви.

Тоя въпросъ, макаръ и да ся покажи кисаличькъ на наши-ти учени Блъгаре, нъ тия ще сѫ посмѣять подъ мустакъ, за что-то добрѣ знаятъ, отъ что не ся заематъ по-строго да пишятъ: „патило, видѣло“, говори пословицѫ-тѫ. А ми нека ся постараимь отъ своя странѫ да приглѣдаме най-главни-ти причини на това съпротивление.

Не можимь да кажимь, че въ продлъжение на 20 г. Блъгарский народъ, кой-то прьвъ пѫть въ тѫя епохѫ е видѣлъ языка си въ печатъ, ще има такива книги, какви-то видимь въ народъ, кой-то е закачилъ[1] своя-тѫ книжнинѫ отъ 200 или отъ 100 години на самъ. Освѣнъ това, какво припятствие усѣща Блъгарский народъ, кой-то до сега не можи да отвори очи-ти си отъ Грьцко и . . .[2] иго? Народъ, кому-то всяко гражданско двигание[3] остава му неизгладими пятна на мѫки и сиромашия? Народъ, кому-то съ насилие натъкмявать чужди Владици, на кои-то той не разбира языка; Грьци, кои-то гонятъ Блъгарски учители, че ужъ тия сѫ били бунтовници и безбожници; Грьци, кои-то съ насилие въвирать своя драгоцѣнний за тѣхъ языкъ и съ това давятъ нашѫ-тѫ книжнинѫ! Поглядни ти цѣлий миръ! поглядни ти самъ въ Блъгария и ся увѣри! Тукъ цѣль народъ гние въ невѣжьство, а не единъ честьнъ человѣкъ! Праведно ли е да гние единъ народъ подъ лѫкавѫ-тѫ Грьцкѫ политикѫ, кога-то Турско-то правителство дава на подданни-ти си плънѫ свободѫ какъ[4] образование? — Макарь Блъгарский народъ и да е усѣтилъ тоя тяжкий и пагубний за него Грьцки товаръ, нъ гласъ его, яко гласъ вопиющий въ пустинѣ! Той сега сѫ е усѣтилъ, но отъ толко вѣкове на самъ, какъ е трьпѣлъ това нетрьпимо Грьцко бремя? — Лесно е трьпѣлъ Блъгарский народъ, за что-то това бремя било успорядно съ друго още едно, което наший народъ отдава на нещастнѫ-тѫ невовѫ сѫдбѫ; той лесно е трьпѣлъ, макарь отъ прьво длъго время да е живѣлъ за своя-тѫ си самостоятелность, за златний си оний вѣкъ; жалѣе и сега, нъ тѫя жалость е останѫла само въ предание, въ отчаянний и жялний напѣвъ, съ кой-то Блъгаринъ-тъ въспѣва юнашки-ти подвиги на прежни-ти Блъгарски герои. — Да, оний вѣкъ е билъ най-печальний вѣкъ за Блъгаре-ти. Той е погубилъ всички-ти учени Блъгаре и той далъ прибѣжище на Блъгарский народъ въ непроходими-ти гори, дѣто е намиралъ малко спокой,[1] дѣто ся е занимавалъ само съ орачьство и пашя[2]. А между това Грьци-ти въ това время съумѣлися да изчьврькать отъ побѣдителя стьпень[3], власть, съ която могли сѫ да ся справать както си щѫть съ свои-ти единовѣрни иноплемяннници. Лесно е било тогава на Грьци-ти да повикать Блъгаре-ти, така да рекѫ, изъ диви-ти имъ колиби въ градове, съ условие ужъ да ги защищавать, и лесно е можялъ тогава учуканний народъ Блъгарски да прѣклони главѫ предъ тия негови защитници, и отъ вѣкъ на вѣкъ Грьци-ти могли сѫ да сврьжать на здраво народа съ свои-ти си лѫкави[4] примки. Тогава, казвамь, много лесно е станало природно на Блъгарский народъ това рабство, и много лесно Грьцкий язикъ е распрьсналъ свои-ти си корене на далечь по сичкѫ Блъгария, дѣ-то ся е приелъ като священъ язикъ, като язикъ на едно високо съсловие; съ еднѫ рѣчь Грьци сѫ били Патриции, а Блъгаре плебеи.

---

[1] Започналъ. [2] Подразбирай: турско. [3] Движение. [4] Като.

Азъ сѫ (пакъ) отметнахъ много отъ предмета си. Та какъ человѣкъ да ся неотмѣтнува отъ предмета си, кога нѣма что да говори, а само срѣща на всякѫ стьпкѫ Грьцизмъ-тъ съ упрѣтнати рѫцѣ да гони Блъгарскѫ-тѫ книжнинѫ? Не е ли той най-важний предметъ въ нашѫ-тѫ книжнинѫ? Поврьвете малко по мнимѫ-тѫ Блъгарскѫ книжнинѫ и ще срѣщните не книжнинѫ, а голѣмѫ прѣградѫ на Грьцизма, коя-то запира и ней и вамъ да врьвите. Ви ще ся запрете и ще си помислите: за что сѫ заградили тия пѫть-тъ на нашѫ-тѫ книжнинѫ? и каква цѣль тия имать? . . . Не, азъ нещѫ да говоря веке за Грьци-ти, — едно, че ся срьдать тѣхни-ти привръженици и друго, че и мене ми сѫ подига жлъчь-тѫ като спомѣнвамъ за тѣхъ.

---

[1] Спокойствие. [2] Паша, скотовъдство. [3] Положение. [4] Лукави.

Прьви-ти десять години на Блъгарскѫ-тѫ мнимѫ книжнинѫ, сир. появление-то на Блъгарский язикъ въ печатъ, представлявать начало на двѣ партии — Грьцизмъ и Блъгаризмъ. Начнахѫ да ся мернувать тукъ-тамъ Блъгарски грамотници, на които е стояло, така да рекѫ, подвигъ да удрьжать начинатѫ-тѫ[1] си народнѫ книжнинѫ отъ съпротивление-то на Грьцкѫ странѫ. Нъ тия ся являвать само въ незначителни градове и паланки[2] е била непристѫпна за тѣхъ. Нѣмаше тогава и такива учени Блъгаре, които да сѫ напинать,[3] за да съборать тѫя голѣма грамадѫ на Грьцизма. Мнозина отъ тѣхъ ся правихѫ то Блъгаре, то Грьци, зачто тия бѣхѫ хора, кои то сѫ ся образовали въ Грьция или въ Цареградъ, дѣто, като поживѣли доволно[4] время, поизабравили бѣхѫ народний си язикъ. Та и тѣмъ мѫчно бѣше тогава да пишять по Блъгарски, за что-то Блъгарский язикъ билъ дебелъ и овчарски. Какъ е можялъ тоя образованъ Блъгаринъ въ Елладѫ да изражава свои-ти високи мисли, кои то той накитва съ богатий и вкусний Грьцки язикъ, да ги изражава на народний си дебелъ и овчярски язикъ? Блъгарский язикъ нему ся е показвалъ като мрьсно, което отъ сто раскрачи далечь вонѣе, и не можялъ да ся приближи до него. Нъ да не забравимь, че той, като е дохождалъ по нѣкогашь въ себеси, помишлявалъ е, че и Баща му и Майка му сѫ били такови овчари съ дебели глави Блъгаре, а слѣдователно и нѣму ся е падало да е такъвъ, — той е съжалѣвалъ народа си и е начьнвалъ като истинний патриотъ да напиши нѣчто по Блъгарски за ползѫ-тѫ на отечество то си. Той е сѣднувалъ на стола, земалъ е перо-то и е мислилъ; мислилъ е, мислилъ той, додѣ е измислилъ нѣколко високи фрази, привождалъ ги е въ ума си Български и начьнвалъ да ги излага криво, лѣво — Български съ Грьцки, съ прибавление и турски рѣчи. Чякай да видимь сега; той е искалъ на изрази по Български еднѫ мисль, въ коя то ся е намирала по Грьцки ὀκνειρός, и не знаялъ тѫя рѣчь по Български. Той е слушалъ нѣкои прости Българе, че говоряли хайлязинъ по турски съотвѣтственна рѣчь на ὀκνειρός, нъ той не е дрьзнувалъ да я напиши нити по Грьцки, нито по Турски, зачто-то съчинение-то му станало би на кашя. Дльго время е мислилъ наший писатель да намѣри по Българский рѣчь ὀκνειρός, нъ всички-ти му високи мисли били на праздно. Отъ другѫ странѫ не му е дохождало на умъ да попита или да примѣчи[1] татка си, който є мьмрѣлъ часто по-малкий си синъ Стояна съ тѫя рѣчь мързеливъ. „А, той си е мислилъ, може ли да има въ тоя дивъ языкъ такиви отвлеченни рѣчи?“ По това той съ гнѣвъ е хврьлялъ перо-то, разсхождался малко по стая-тѫ, запалялъ е чубука, лѣгвалъ на миндера, дигвалъ си нозѣ-тѣ на горѣ и съ гнѣвъ е хулилъ матерний си языкъ, че билъ варварски языкъ, и съ това е свръшвалъ той своето Българско съчинение, като е ставалъ и самъ той ὀκνειρός.

---

[1] Започнатата. [2] Навѣрно изпуснато: дето гръцката книжнина . . . [3] Напъватъ. [4] Доста.

Ето характеръ-тъ на по-много-то отъ наши-ти учени Българе въ прьви-ти десять години на нашѫ-тѫ книжнинѫ. Ми видѣхми, че макарь и да е имало учени Българе въ тоя периодъ, нъ тия не сѫ знаяли языка си. И така тия книги, кои сѫ ся издали на свѣтъ въ тоя периодъ, нѣмать никакво достойнство нити по съдрьжание-то имъ, нито по языка имъ. Истина, че всяко начало сѫ съпровожда съ такиви недостатки, нъ Българский народъ още по-вече успѣлъ би, ако е ималъ учени хора да знаятъ добрѣ языкъ-тъ си и ако той не билъ притеснень отъ двѣ страни, които му сѫ наводнявали и наводнявать сиромашия и мѫки. Затова нѣкои отъ учени-ти Блъгаре, ако и да сѫ знаяли язикъ-тъ си колко годѣ, нъ тия не сѫ можали ничто да пишятъ, зачто-то сиромашия-та и гонения-та отъ грьцкѫ странѫ не имъ сѫ позволявали да ся заемать съ такъвѫ работѫ. Та и сами-ти Блъгаре погрьчени, не само не сѫ подрьжвали и помагали на такиви хора, нъ още сѫ ся смѣяли надъ тѣхни-ти книги. Слѣдователно, ми, ако неможимь да отдадемь никаквѫ честь на тоя периодъ за Блъгарскѫ-тѫ книжнинѫ, то поне нека поблагодаримь, че видѣхми въ печатъ Блъгарский язикъ и нека хврьлемь сега единъ поглятъ[1] на послѣдни-ти десять години на Блъгарскѫ-тѫ Книжни-нѫ.

---

[1] Да забележи, да обърне вниманието на

Послѣдни-ти десять години на нашѫ-тѫ Книжнинѫ представлявать най-голѣмѫ-тѫ борбѫ между двѣ-тѣ противуположни страни на Грьцизма и Блъгаризма. Тая борба не ся показва въ некой само незначителни градове въ Блъгария, както видохме въ прьви-ти десять години, нъ тукъ приима веке участие цѣлъ Блъгарски народъ. Блъгарский народъ усѣти ся веке, че го е прокривала отъ толко вѣкове чьрнѫ-тѫ занавѣся[2] Грьцкѫ,— той я раздира и изринва като едно мрьсно нѣчто. Извѣстно, че колко по-вече ся умножи Блъгарскѫ-тѫ книжнинѫ, толко по-голѣма силѫ прия[3] тѫя борбѫ, въ която видимь главни-ти двигатели нейни учени-ти Блъгаре, които ся являвать тукъ-тамъ като въ своя нивѫ съ упрѣтнѫти[4] рѫцѣ да скубять трьне-ти и посѣвать чистѫ-тѫ си пшеница. Тия не сѫ веке образовани Блъгаре въ Елладѫ, дѣто приимать чуждъ язикъ, а своя си хврьлять въ море-то; нъ тия ся мѫжие, образовани въ славянски страни, дѣто не сѫ си изгубили своя-та народность, а още ся являвать съ пламеннѫ любовь да покажѫтъ народу си пѫть, по който трѣбва той да врьви камъ своето си назначение. Изеднѫждъ ся издавать отъ много мѣста къ България гласове: народность! народность! и купъ Българизмъ и купъ Грьцизмъ или ново начало съ старо начало, одарять ся въ борбѫ; биять, додѣто и двѣтѣ страни ся уморать и паднать като мрьтви на землѭ-тѫ. Като си по отпочинать малко, сяка страна отъ тѣхъ стараеся да си привлече по-вече войници. Грьци теглятъ на своя странѫ погрьчени-ти си Българе; а Български-ти предводители, които сѫ намъ извѣстни, теглятъ свои-ти си войници на своя странѫ и начнять да ся биятъ. Биятъ ся, биятъ, додѣ си испочупать нозѣ и рѫцѣ… и додѣ земи врьхъ еднѫ странѫ. Нъ често ново-то начало е смазвало Главѫ-тѫ на старо-то, и затова Грьцкий языкъ и Грьцки-ти даскали принѫждени ся били да устѫпать мѣсто на прьво-то начало — на Българский языкъ, на Български-ти учители. Тая устѫпка е станала скѫпа за Грьци-ти, зачто-то тя е принѫдила Грьцкѫ-тѫ партия да ся обрьне на Феодалнѫ системѫ, — да раздава свое-то имущество и да привръзва при себѣ си сички скитачи Българе, на които лакомство-то и простотѫ-тѫ оттлъмувать[1] отъ срьдце-то имъ имято Българинъ.

---

[1] Погледъ. [2] Завеса. [3] Взе. [4] Запретната.

Не е чудно, че нѣкои Българе ся отметнувать и до сега отъ своя си народъ и ся прилѣпнувать при чуждъ — при Грьцки народъ. Ми знаемъ, че всяка новѫ мисль, всякѫ истиннѫ мисль, длъго время си ся крие подъ орѣховѫ чурупкѫ отъ простаци-ти, отъ привикнали-ти съ старѫ-тѫ си мисль, и тия, като немогѫтъ да видѫтъ истинѫ-тѫ, немогѫтъ лесно и изеднаждъ да ся опростать[2] съ своя-тѫ си старѫ мисль, съ своя-тѫ си Грьчолиѫ, която ся е натъпкала отъ толко вѣкове! Ми имаме безброй примѣри на земний шаръ,[3] че старото начало не отстѫпва лесно на ново-то, — нъ послѣдно-то всегда зима врьхъ надъ прьво-то начало и дава на подражатели-ти си нова хранѫ, новъ животъ и ново направление. Ново-то начало, като ся само облегне на старо-то, разбива го и го распрьснува на парче-та; та и тия парче-та послѣ правѫтъ шушки на чисто-измѣтенно-то пространство на новоначало, додѣ неся потрудать още веднаждъ да ги изметѫть. А кога е така, можели сега Грьцкото влияние да ся удрьжи въ Блъгари-ти. Можели человѣкъ въ тоя вѣкъ да увѣрява хора-та, че бѣло-то е чьрно? — Та макарь и да го повѣрвать нѣкои простаци, на много ли ще ся удрьжи въ тѣхъ такъво понятие? — Така сѫщо и Блъгаринъ да ся назъве Грькъ, то на длъго не ще ся удрьжи, нъ жаль, че запира дигане-то на ново-то начало, на ново-то направление! (кн. 1, с. 25—32).

---

[1] Отлѫчвать, отниматъ. [2] Да се простятъ, раздѣлятъ. [3] Земното кълбо.

Г. Теохаровъ

V ЧИТАЛИЩЕ

Следъ спирането на „Български книжици“, въ живота на нашитѣ списания настѫпва единъ продължителенъ застой. Десеть години не се явява — освенъ два-три нетрайни опита — нито едно организирано списание, което да отговаря на нуждитѣ на това време. Спирането на „Бълг. книжици“ по липса на срѣдства е показвало, че не е било лесно да се мисли за издаването на едно списание, което да не стои по-долу отъ предишнитѣ, да има и по-широка амбиция и зедно съ това да може материално да се закрепи. Но това десетилѣтие все пакъ е дало найсетне нови надежди за развитието на периодичния ни печатъ; нуждитѣ все повече сѫ нараствали, и презъ 1870. виждаме Добровски да подновява своето „Мирозрение“ и, по-важно, да се организира издаването на две голѣми, трайни списания: „Периодическо списание на Българското книжовно дружество въ Браила“, и „Читалище“ — въ Цариградъ.

Презъ октомврий 1870. излиза първата книжка на „Читалище — Поврѣменно списание — издавася отъ Българското читалище въ Цариградъ. Главенъ редакторъ М. Д. Балабановъ (При сътрудничеството и на други отъ ученитѣ ни)“. Излизало петь години, като редактори сѫ му били освенъ Марко Балабановъ: Лазаръ Йовчевъ (по-сетнешниятъ Екзархъ Йосифъ), П. Р. Славейковъ, Тодоръ Икономовъ, С. С. Бобчевъ, Д. Цанковъ. Освенъ тѣхъ тукъ сѫ работили: Г. Кръстевичъ, Р. Жинзифовъ, Григоръ Пърличевъ, А. Т. Илиевъ, Т. Шишковъ, Ив. Вазовъ и др. Излизало е два пѫти въ месеца (съ изключение на год. III, когато е излизало веднъжъ въ месеца).

Главната отлика на „Читалище“ отъ предишнитѣ списания е въ това, че то се отдѣля вече отъ тѣхния академически характеръ, обръща погледа си повече къмъ българската действителность и общественитѣ въпроси, безъ да изоставя общообразователната си задача. Въ списанието, както се вижда отъ горнитѣ имена, участвуватъ не само видни на времето си писатели, а предимно общественици, просвѣтители. Докато подновеното и скоро загинало „Мирозрение“ се опитва да продължи степеньта, на която бѣше къмъ 50-тѣ години заедно съ „Любословие“, докато „Периодическото списание“, отъ друга страна, продължава традицията на „Български книжици“ безъ отдѣла „Съвре-

ЧИТАЛИЩЕ.

ПОВРѢМЕННО СПИСАНІЕ

ИЗДАВАСЯ
ОТЪ
БЪЛГАРСКОТО ЧИТАЛИЩЕ
ВЪ ЦАРИГРАДЪ.

Главенъ редакторъ **М. Д. Балабановъ.**
(При сътрудничеството и на другы отъ ученытѣ ни.)

ГОДИНА I.

ЦАРИГРАДЪ
Въ Печатницата на вѣстникъ **МАКЕДОНІЯ**
1870.

ДЪРЖАВЕН БИБЛИОТЕКАРСКИ ИНСТИТУТ
-БИБЛИОТЕКА-СОФИЯ

менна лѣтопись", сир. традицията на по-едритѣ научни изследвания и разсѫждения — „Читалище" е всѫщность списанието на 70-тѣ години — отразяващо нашата обществена действителность. Списанието представя едно здраво стѫпване въ нея, опитъ да се отдѣли случайното, чуждото въ духовнитѣ интереси на българския интелигентъ и четецъ, да се постави съ ясенъ практиченъ погледъ въ непосрѣдното течение на живота. „Читалище" сѫщо има твърде широки задачи въ програмата си, предвижда разнообразни знания, както предишнитѣ списания, но за отбелязване е при това, че то пръвъ пѫть формулира тази широка програма и, може да се каже, най-добре я осѫществява. Освенъ за нашата обществена мисъль, списанието е допринесло и за развитието на художествената ни литература; тукъ сѫ печатани едни отъ най-значителнитѣ поетични творби на Петко Славейковъ. Първата книжка почва съ следното

Обявление

Ако не ся лъжимъ, българскиятъ народъ достаточно е уже оцѣнилъ дѣйствителнѫтѫ ползѫ, която носи съ себе си въ народний животъ умственното развитие. Нѣжни-тѣ за музи-тѣ чувства, които отъ нѣколко время обладаватъ почти всѣкаде у насъ сьрдцата и на млади и на стари, благороднитѣ стремления къмъ съвьршенното ни освобождение отъ тежкитѣ вериги на невѣжеството, умножяющитѣ ся ежедневно по отечеството ни училища, каквито и да сѫ тѣ по настоящему, учреждението въ по първитѣ градове на Читалища, съперничествующия по ревность едно на друго, основанието на толкось Дружества отъ стърнѫ на красний Български полъ, непрестаннитѣ и достопохвални чрезъ печата ни състязания вьрху народния-тъ ни въобщѣ напрѣдокъ, многообразнитѣ подвизи, които ставатъ тъй усердно и вѫтрѣ въ България и вънъ отъ нея, за да ся всели по възможности и у насъ сиятелното и благодѣтелното царство на просвѣщението, все то не ли явно показва, чи Българскиятъ народъ жарко желае, става що става около него и далечь отъ него, да ся развива умствено, да улучшава постепенно общественното си положение и да върви все напрѣдъ, все напрѣдъ?

ДЪРЖАВЕН БИБЛИОТЕКАРСКИ ИНСТИТУТ
- БИБЛИОТЕКА - СОФИЯ

Воистиннѫ, поощрителнитѣ призования къмъ учението нà да ли сѫ еще станали съвсѣмъ излишни за всички, обаче оная часть отъ народа, която вече охотно припознава происходящитѣ отъ него питателни плодове, нуждае ся, днесь, мислимъ, не толкось отъ поощрение къмъ наукѫтѫ, колкото отъ удобнитѣ за распространението ѝ срѣдства, между които първѫтѫ степень занимаватъ естественно — книгитѣ.

„Оружия, Оружия“, извѣстява ни ся, чи викали пламенно нѣкѫде распалени патриоти, на които милото отечество ся намѣрвало въ критическо положение. „Книги, книги“, викатъ и трѣба да викáтъ отъ всякѫ странѫ на отечеството ни любителитѣ на просвѣщението. Сладъкъ гласъ и утѣшителенъ за единъ народъ, който си върши тъй тихо и тъй законно общественното си възрождение чрезъ наукѫ-тѫ! Отъ книги иматъ нуждѫ и учители и ученици, отъ книги ся лишаватъ и читалища и читатели, отъ скудность на книги, писани на милий нашь матерний языкъ, ся плачатъ справедливо и млади и стари, и родители чадолюбиви и чада ученолюбиви, и момци и дѣвойки, които вече добрѣ проумѣха, чи едно отъ най прелестнитѣ и най скѫпи за днесь украшения е умственното и нравственно образование. Както за жеднитѣ пѫтници една чаша вода е неоцѣнимо благодѣяние, тъй днесь и за напредующий българский народъ една добра книга, писана на родственний му языкъ, е заслуга невъзнаградима. Ето защо отъ нѣколко време и появляющитѣ ся тъй достопохвално на языка ни книги, и вѣстницитѣ ни особенно, оцѣняватъ ся достаточно уже. Но освѣнь малочисленностьтѫ имъ, книгитѣ сѫ далѣчь еще отъ да отговарятъ совершенно на многообразнитѣ нужди, които вече повелително ся налагатъ на читающѫтѫ часть отъ народа ни, а вѣстницитѣ, неизбѣжни въ всякой случай и многополезни, дължни сѫ обаче по предназначение-то си да ся ограничаватъ почти исключително въ тѣсниятъ кругъ на текущиятъ съврѣменнъ животъ. Тѣ сѫ, така

рѣчи, свѣткавици, коитъ бляскатъ често чрезъ гѫститѣ облаци на невѣжество-то, безъ да можатъ обаче да ги распръскатъ съвсѣмъ.

За да заслужатъ нѣкакси по-обширно въ тѣзи умственни трѣбования на народа, Българи родолюбиви бѣха основали преди години въ Цариградъ достопохвалнитѣ въ всяко отношение **Български Книжици**, които дѣйствително спомогнѫха за народното ни развитие. По нещастию, по причина цьрковнонародниятъ ни въпросъ, у насъ отъ толкосъ добри общи предприятия едно ся остави ужъ за время, а други ся отложиха за другий пѫть.

Всичко това обаче, ако дѣйствително времято е злато, несумненно е една чиста и непоправима загуба за напрѣдока ни, и то е жалостно. За да поправи съ всѣмъ тѣмъ това нѣщо по възможности, а при томъ да отговори и оно отъ своя стърнѫ на еднѫ отъ день на день по-живостно чувствуемѫ нуждѫ, Българското въ Цариградъ Читалище, при всичкѫтѫ си скудость отъ необходимитѣ за таквия предприятия срѣдства, основа обаче и вече устрои, съ съизволението на Правителството, едно **Поврѣменно Списание,** на което пьрвий брой ще излѣзе на пьрвий идущий Октомврия. То носи благонадѣжното имя Читалище, не само защо ся ражда отъ родитель тезоименень[1], но и защото основанитѣ вече и ежедневно основаемии по България Читалища съ благополучното рѣшение на въпроса (— черковния — ВП.), отварятъ справедливо новѫ епохѫ за Българското образование. Българското въ Цариградъ Читалище желае чрезъ имято, което единодушно отдава на поврѣменното си списание, да продължи за всегда, ако е възможно, и да предаде на грядущитѣ Български поколѣния, като драгоцѣнно въспоминание, това преблагородно и извънредно за насъ умственно движение, което отъ нѣколко время завзе тъй силно по отечеството ни и градове и села, а особенно ревностнѫтѫ младежь, и не само мѫжский, но и красний полъ. Пламень Божественнъ, който избухна тъй внезапно и распали Българскитѣ сърдца всякадѣ, Читалището иска, за да не би да изгасне или ослабне, да го съхрани по възможности и да го преобърне постепенно на трайно и неизгасимо свето огнище, което да сългрѣва и укрѣпява Българский народъ за дълго време. При това, чрезъ рѣченното имя, то желае еще да ся сврьже по-тѣсно съ вънкашнитѣ си съименни събратия, на които и длъжно е да засвидѣтелствува тука дълбокѫтѫ си признателность, за дѣто го тъй ревностно насърчиха много отъ тѣхъ за това общеполезно предприятие, желателниятъ и възможний успѣхъ на което впрочемъ ще ся очаква по висшѫ часть отъ тѣхното братско сьдѣйствие и прилежяние.

---

[1] Съ сѫщото име.

Периодическо Списание **Читалище** ще излиза два пѫти въ мѣсеца и ще ся занимава, вънъ отъ съвременнитѣ политически събития, съсъ все що ся относя прямо или косвенно до изобилнитѣ произведення на човѣческиятъ разумъ и человѣческѫтѫ въобщѣ дѣятелность. Като пчела цвѣтопитаема, **Читалището,** далечь по възможности отъ чистополитическитѣ разисквания, ще лѣти свободно отъ клонъ на клонъ на всеобщѫтѫ наукѫ, безъ да пренебрегава и по-положителнитѣ занятия, които спомагатъ по-право за вещественното благосъстояние на человѣчеството. Книжевность славяно-българска и чюждестранна, стара и нова; общи предмѣти исторически, философически, религиозни и ньравственни; Общественни, законовѣдни и икономически въпроси; Изящни искуства и мѣстни описания; Понятия отъ търговия, промишленность и земледѣлие; Поглѣдъ върху естественнитѣ науки въобщѣ и понятие отъ нѣколко игиенически[1] знания; Изобрѣтения, изобрѣтатели и жития на велики мѫжие, упознания съ вѣстницитѣ и въобщѣ умственийтъ напрѣдокъ по Европѫ: Ето вкратцѣ обикновенната храна, която периодическото списание **Читалище** ще ся грижи да принося благопристойно и споредъ обстоятелствата на любознателнитѣ си читатели. Както видятъ тѣ, полето, въ което съ драго сърдце въсприимами да ся трудимъ ревностно, е пространно, и споредъ Евангелието, „жатва многа, дѣлатели же мало.“ Но ний ще призовемъ и уже призовавами на помощь не само нашитѣ трудолюбиви учени, но и по-благосостоятелнитѣ наши патриоти, и надѣждитѣ ни за отзивъ благоприятенъ на тия наши призования сѫ поне толкосъ твьрди, колкото непоколебими ще бѫдѫтъ и убѣжденията ни въ здравитѣ, споредъ насъ, начала, които ще ни вдъхнуватъ непрестанно и ще водятъ слабото ни перо. При това не ли е вече и время да ся заловимъ съ важность и рѣшителность о здравѫтѫ наукѫ и да участвуваме поне умственно въ движението на всеобщѫтѫ цивилизация? Время е, Българе, крайно время е да почнемъ вече да освобождавами съ мѫдрость Българскиятъ духъ отъ каквито и да сѫ предрасудки и раболѣпства, невидими но силни спомощници на духовното тиранство, което тежи тъй тежко върху неразвититѣ народи. Время е да развиемъ и, така рѣчи, да откриемъ за народа си непознатий почти нему онзи внутренний человѣкъ, когото съставляватъ просвѣтенъ и високолѣтящъ разумъ, блага душа, образовано сьрдце, самосвѣсть, благородни идеи, благородни чувства, благородни стремления, крѣпка воля, твьрда дѣятелность въ всяко едно добрѣ предразмисленно предприятие, постоянство и освѣтлена вѣра въ добритѣ начала, мѫдро любопитство, просвѣщение, трудъ, постоянно желание за добивание на благосъстояние въ ежедневниятъ животъ, великодушие, благонамѣреность, отечестволюбие. Съвременни прѣважни събития, които отъ нѣколко время занимаватъ тъй силно духоветѣ, не ли впрочемъ ясно показватъ, чи само здравата наука и истинното образование възвишаватъ народитѣ?…

---

[1] Хигиенически.

За да испълни точно задълженията си, Повременно Списание **Читалище** нито ще пренебрегне, нито ще пощади нѣщо. Редакцията му и Настоятелството усердно ще ся стараятъ за напрѣдока му въ всяко отношение. Тѣхната воля обаче и тѣхното усердие, ако не ся подкрѣпяватъ достадължно,[1] нà да ли ще могѫтъ да достигнѫтъ на пълно гонимѫтѫ цѣль. Тѣ ся надѣятъ тождевременно,[2] чи това общеполезно дѣло ще намѣри всякадѣ помежду Българетѣ благосклоненъ приемъ и чи всякои по възможности, кои съ искусното си перо, кои съ влиятелното си имя, единъ нравственно, другий денежно,[3] а вси непремѣнно съ ревностно прилѣжание за сборъ на едно значително число спомоществования, ще му помогнѫтъ прилично, за да може да ся задьржи, порасте и принесе плодътъ си съ изобилие въ ползѫ и славѫ на Българското имя. Родолюбивитѣ членове на Читалището въ Цариградъ предприеха това дѣло съ пълно самоотвержение, даже ако не съператъ съ время доста спомоществования, и съ предвидимѫ почти денежнѫ загубѫ, защото помислиха, чи то, като потрѣбно въ днешнитѣ обстоятелства, ще бѫде при томъ[4] и одобрено безъ исключение отъ здравомислящѫтѫ часть на народа ни, и дано тѣ не бѫдѫтъ излъгани въ това си благочаяние[5]! За това тѣ ся отправятъ до честолюбието и на първенцитѣ, били тѣ духовни, били граждански, и на настоятели-тѣ си, и на Читалищата, и на тъй достопохвални-тѣ Дружества на ученолюбивий ни красенъ полъ, и на учителитѣ, и на търговцитѣ, и на имотнитѣ, и въ общѣ на вси Българе и Българки, кѫдѣто тѣ и да ся намиратъ: защото отъ сьрдце желаемъ, щото списанието ни, благовкусно накиченно, да влиза достолѣпно не само въ общи заведения учебни и въ кѫщи, гдѣто рѣчь-та бѣдность е твьрдѣ малко позната, но смиренно да посѣщава и всякакви скромни жилища и колибки, гдѣто науката е въ почеть, да прѣскача даже безпрепятственно гори и планини, да преплува съ доблесть морета и рѣки, и тъй да свьрзва, като жица илектрическа, Българскитѣ сьрдца и Българскитѣ умственни въззрѣния. То, впрочемъ. и по умѣреннѫтѫ си цѣнѫ, и по съдържанието си, и по старанията, които ще полага Редакцията, за да ся опростотворяватъ и най-важнитѣ въпроси, ще бѫде благопристѫпно[1] за сички. Листоветѣ му, вънъ отъ съвременнѫтѫ политикѫ, ще сѫ отворени за всякой другий предмѣтъ, даже Настоятелството обѣщава и еднѫ сгоднѫ наградѫ за членове[2] одобрени и обнародвани. Колкото за язика, Редакцията, при всичкѫтѫ важность, която имъ справедливо отдава, нà да ли ще може съвсѣмъ тѣмъ да обнародва всякога подробни граматически и филологически изслѣдования вьрху него, безъ предварително одобрение на еднѫ за това почти нарочито съставеннѫ комисия, особенно когато тия изслѣдования зиматъ нѣкакси видъ на частни и недовьршенни лични състязания. Твьрдѣ по-лесно обаче ще ся приимватъ членове добрѣ съставени, ако и написанни на каквото и да е Българско нарѣчие. Защото, ако е вече доказано, чи тамъ, дѣто не владѣе пълна свобода, напрѣдокътъ е нѣкакси слабъ, то е тисящекратно[3] по-неоспоримо, чи единъ язикъ, който е еще въ дѣтинството си, не е възможно да ся усъвершенствува, ако всякой вѣщъ списатель не би ималъ свободѫ да си изложи мислитѣ, какъ му е мило, стига само да бѫде той ясенъ и вразумителенъ.

---

[1] Както трѣбва. [2] Сѫщевременно. [3] Парично. [4] При това·
[5] Добро очакване.

Понеже пьрвий брой ще ся яви не отложно на идущий пьрвий Октомврия, молимъ да ни ся съобщи на скоро отъ всякадѣ числото на спомоществованията, за да не правимъ излишни разноски за излишни броеве. Всяка книжка на **Читалището** ще излиза редовно веднажъ въ петнадесять дни и ще състои по настоящему отъ три печатни листа,[4] послѣдний отъ които възможно е да ся пълни обикновенно съ единъ избранъ романъ, който ще е на конецъ като една почивка отъ по-важнитѣ прежни предмѣти.

---

[1] Достѫпно. [2] Статии. [3] Хиляди пѫти. [4] Коли.

Понеже цѣльта ни е само общото развитие на народа, за което Настоятелството прави и жьртви више по-горни[1] отъ скромнитѣ си материални срѣдства, а желанието ни е отъ другѫ стърнѫ да влѣзе въ по-много рѫцѣ Поврѣменното ни Списание, за това опредѣлявами годишнѫтѫ му цѣнѫ половинѫ турскѫ лирѫ за всякадѣ предплатеннѫ и свършваме, като отправимь най-родолюбивитѣ и най-благонадѣждцнитѣ привѣтствования къмъ ученолюбиви-тѣ наши еднородци и къмь бѫдущи-тѣ ни спомоществователи и помощници.

. . . .

Настоятелството на Българ-
ското Читалище въ
Цариградъ.

Главенъ Редакторъ
Марко Д. Балабановъ

Значението на младежа въ обществото

За обществото сѫ нуждни сичкитѣ възрасти, както сѫ нуждни четиритѣхъ врѣмена за годината. Каквото сѣко отъ тѣзи врѣмена има своето значение на полезно за икономията на земята, сѫщо тъй сѫ нуждни и полезни за икономията на обществото и различнитѣ възрасти.

Нъ каквото, отъ друга страна, значението на сичкитѣ врѣмена не е еднакво, нъ сѣко отъ тѣхъ си има своята служба и своя характеръ, тъй сѫщо и възраститѣ на хората въ обществото нѣматъ сѫщото значение, сѫщата полза и сѫщий характеръ.

Пролѣтьта е онова врѣме, когато силитѣ на естеството са намиратъ въ най-сгоднитѣ условия да въсприематъ сѣкакви семена и да ги производждатъ въ кичести и весели растения. Есеньта е врѣме за събиране на плодоветѣ, които сѫ посѣяни прѣзъ пролѣтьта. Ще каже, пролѣтьта сѣе, есеньта събира.

---

[1] Много по-голѣми.

На кое отъ тѣзи двѣ врѣмена да са даде прѣдпочтение? За практическитѣ хора, които считатъ за положително само онова, що е на рѫка, за тѣхъ есеньта е несравненно по горѣ отъ пролѣтьта. Тя е по горѣ, защото дава узрѣли плодове, които хранятъ човѣка и го ползоватъ. За тѣхъ пролѣтьта съ буйната си зеленина е нѣщо не толкова важно и полезно.

Но за човѣкъ съ размишление по-широко отъ онова, което гледа само за ползата на рѫка, за такъвъ човѣкъ пролѣтьта е несравненно по горня отъ есеньта, защото той вижда, че есеньта събира наистиннѫ, нъ събира онова, което дава пролѣтьта, което е израстила пролѣтьта, а не което е израстила сама. Тя сама нѣма тая служба и тая сила да произрастява сѣкакви билки и плодове. Това е дадено на пролѣтьта.

Казаното за двѣтѣ врѣмена са прилага току-речи впълно за младостьта и приклонностьта въ живота на човѣцитѣ. Младежа е пролѣтьта въ обществото; той е онова врѣме, когато силитѣ на обществото сѫ въ голѣмо разбуждение и готови не само да въсприематъ сѣкакви семена и да ги произрастяватъ, нъ еще и да ги обрьщатъ на великолѣпни дрьвие. Младежа е онзи елементъ, който обновлява обществото, както пролѣтната топлина обновлява природата.

Съ една дума, младостьта е животъ, обновление и сила. Въ това отношение тя надминува твърдѣ на далечь прѣклонностьта, която е тишина, спокойствие, хладина и застояване върху онова, което е дала младостьта. Както есеньта е прѣдшественникъ на зимата и на вдьрвяванието, тъй сѫщо прѣклонностьта е спѫтникъ на неподвижностьта.

Това като е тъй, службата и значението на младежа въ обществений животъ ставатъ отъ най важнитѣ. Тоя възрасть получава характеръ отъ първа необходимость. Между това намиратъ са хора, които никакъ не зематъ прѣдъ очи свойствата на този възрасть и които гледатъ на младежа като на едно зло, малко или много голѣмо. Обновителната сила на този възрасть ги плаши и имъ подига злъчката, защото имъ разваля безмолвието. Таквизи отрицатели на младежа са намиратъ изобилно въ сичкитѣ български градища. Чорбаджиитѣ и сички онѣзи, които сѫ си затоплили мѣстата, сѣкога сѫ противни на подвижната младина, която иска да побутне обществото напрѣдъ и да измѣни нѣкои части на живота, които вече сѫ устарѣли и нѣматъ смисьлъ. За тѣзи хора младежа е немиренъ, неразуменъ и дори лудъ. За тѣхъ стремленията на младитѣ сѫ глупость и немирство. Тѣзи стремления, като развалятъ затоплений пологъ на положителнитѣ и благоразумнитѣ чорбаджи-такѫмларѫ,[1] тий трѣба не само да не са зематъ въ внимание, нъ и да са затъпкуватъ еще въ зачалото си. Така са е породило раздѣлението между млади и стари почи въ сичкитѣ български градове; така са е развило онова недовѣрие, съ което старитѣ гледатъ на младитѣ.

Отъ нѣколко години насамъ по нашитѣ градища ставатъ доста работи отъ общественна полза. Колкото слаби и да бѫдѫтъ тѣзи опити, тий ставатъ. Читалищата, различнитѣ дружества и сичкитѣ опитвания и дѣйствия за общественни улучшения са подкачатъ и продължаватъ само отъ младитѣ. Старитѣ го считатъ като за недостойно нѣщо да са намѣсѫтъ съ младитѣ и да са нагласятъ съ тѣхнитѣ мисли и намѣрения. За дълбоко опитнитѣ старци дѣлата на младитѣ сѫ играчка, ако не сѫ опасность. Заради това тѣзи дѣла, тѣзи начинания нетрѣба да ся поощряватъ, нетрѣба да имъ са дава прѣднина, трѣба даже да са натискатъ и задушаватъ.

---

[1]) Хора съ чорбаджийски привички.

Инакъ може да доджтъ работитѣ до тамъ, щото старостьта да изгуби влиянието си, положението си, чорбаджилжка си. Тѣзи млади отъ нищо не сж доволни, сичко искатъ да прѣправятъ. Чорбаджии и чорбаджилжкъ не имъ аресватъ, калугерството не било добро, гръцката черкова била мжчитель, недоустроената българска не имъ угождава, владицитѣ не били доброжелателни колкото трѣба, общинитѣ ни не били наредени, общитѣ ни работи не отивали добрѣ — това имъ са върти постоянно въ устата; ако ги оставишь, тий ще направятъ свѣта горѣ долу. На послѣдне врѣме сж са развикали и срѣщу комисаритѣ, и то срѣщу най добритѣ отъ тѣхъ. Какво имъ правятъ тѣзи хора? [1]

Така си разсжждаватъ старитѣ и си поставятъ за длъжность и правило да събарятъ онова, което сж мжчжтъ да издигнжтъ младитѣ. Отъ тукъ излазя онова раздвоение въ наший животъ и въ нашитѣ стремления. Много са говори и прави за улучшение въ живота ни и въ обществото ни и много си остава на дума или са изгубва прѣдъ голѣмитѣ спжнки, както са изгубва малката вада въ пѣсъчливата пустиня.

Ний не отричаме, че на това противополагание между стари и млади не сж спомогнжли и младитѣ съ много погрѣшки и съ голѣмжтж си бързинж сичко да промѣнятъ изведнъжь; не можемъ обаче да не кажемъ, че по-голѣмата вина е у старитѣ, които въ този случай слушатъ повече своитѣ интереси нежели общитѣ. На младостьта е свойственно да тича напрѣдъ и често да прѣминава границитѣ; нъ именно за това защото тоя недостатъкъ ѝ е свойственъ, природенъ, за това той е и извинителенъ. Можемъ ли да осжждаме пролѣтьта, защо придава на растенията излишна буйность.

---

[1] Бълг. представители по черковния въпросъ.

Този недостатъкъ е извинителенъ и подъ другъ изгледъ. Той е извинителенъ и по това, че става отъ излишна ревность къмъ общото благо, зарадъ което младостьта забравя себе си. Въ своята възторженность къмъ нѣкоя идея или къмъ нейното приложение въ живота, младостьта често може да не съгледа и съобразно сичкитѣ обстоятелства и така да падне въ нѣкоя погрѣшка. Нъ това ще ли каже, че младостьта е само лекомислие и погрѣшки?

Да утвърждаваме това, то е да правимъ твърдѣ голѣма погрѣшка и да казваме на златото сгурь[1]. Частнитѣ погрѣшки на младостьта сѫ нищо прѣдъ достоинствата и ползитѣ й. Тий сѫ като 10 части мѣдъ на 100 части злато. Безъ младежа и безъ неговата вѣра въ по доброто; безъ въсприемливостьта на младитѣ и безъ тѣхнитѣ безкористни стремления къмъ улучшенията; най послѣ, безъ тѣхната подвижность напрѣдъ и безъ тѣхната беззавѣтна прѣданность къмъ новитѣ мисли и къмъ обновлението, — безъ сичко това живота би билъ твърде монотоненъ, твърде застоянъ, твърдѣ вкиснѫлъ и вонѣщъ. Младитѣ сѫ двигателний елементъ на обществото, а извѣстно е сѣкиму, че въ движението е живота, въ движението е смисъла на живота.

Безъ движение и безъ неговитѣ слѣдствия — измѣненията — живота скоро щѣше да ни прѣсища. Ако не може да чака измѣнения, сѣки ще загуби охота да живѣе. Само защото вѣрваме въ измѣнението на положението си, само за това прѣнасяме днѣшний день и неговитѣ неволи и горчевини. Е добрѣ; нъ тая надѣжда въ добро бѫдѫще са поддържа чрѣзъ младитѣ; тѣзи улучшения са очакватъ само отъ младитѣ, които въсприематъ семената на сичко ново и добро, хранятъ ги въ себе си и са мѫчѫтъ да ги произрастѫтъ въ обществото. Кога е тъй, кога тая възвишена и благородна служба е оставена на младежа, трѣба ли да гледаме на него съ прѣнебрѣжение и на начинанията му съ студенина и съ неприязьнь? Въ такъвъ случай ний ще вредимъ сами себе си, защото ще отдалечаваме отъ насъ онзи часъ, онова врѣме, когато улучшенията трѣбаше да облекчѫтъ наший животъ и да ни освободятъ отъ сѣкакви стари привички и обичаи, които сѫ тежали на гърба ни и сѫ отравяли живота ни. Въ такъвъ случай ний ще гонимъ доброто отъ помежду си и ще оставяме ветото и негодното, ще оставяме това, което трѣбаше да промѣнимъ, да прѣправимъ или и съвсѣмъ да исхвърлимъ.

---

[1] Сгурия.

Историята свидѣтелствова, че общественнитѣ улучшения сѣкога сѫ ставали чрѣзъ младитѣ поколѣния и по тѣхнитѣ искания. Защо е това тъй, лесно може да са разбере. Въ естеството пролѣтьта е врѣмето за сѣяние, защото пролѣтьта заключава нужнитѣ условия за произрастение на посѣтото. Въ человѣчеството младостьта заключава сичкитѣ условия за въсприемание и привождание въ испълнение на сичкитѣ нови мисли и стремления. Не е чудно прочее, че обновлението са поражда и развива между младитѣ поколѣния и че младитѣ сѣкога гледатъ напрѣдъ и са прѣдаватъ съ душѫ и тѣло на общественнитѣ прѣобразования. Младостьта живѣе за бѫдѫщето и работи за него, когато старостьта живѣе съ прѣминѫлото и съ въспоминанията заедно.

Пъленъ съ сили, младежа са стреми напрѣдь и онова, което е въсприелъ, измислилъ и почувствувалъ, онова, което счита за добро, той са мѫчи да го въплоти въ живота си и да стори добро на свѣта. Слаба въ силитѣ си, старостьта са обрьща назадъ, поглежда на онѣзи врѣмена, когато е била силна и пълна съ вѣрѫ, и окайва прѣминѫлитѣ врѣмена като по добри. Кой не е чулъ старитѣ да хвалятъ врѣмето на своята младость и да осѫждатъ настоящето, което тий не разбиратъ? За тѣхъ е невъзможно да са отдѣлятъ отъ прѣминѫлото и отъ онова, което е било дълго врѣме тѣхно правило и тѣхенъ законъ.

Така, при сичката си опитность, старитѣ прѣставатъ да бѫдѫтъ елементъ за движение и животъ въ обществото. Тѣхната роля са ограничава въ съхранение на това, което са събрали по прѣди, когато въсприимчивата и въспроизводителната имъ сила е била въ дѣйствие. Случава са и у старитѣ да са пораждатъ нови мисли и нови открития по общественнѫ часть; това е обаче чиста теория, мисли отвлѣчени, които са пущатъ на свѣта като сѣко откритие. Опити за тѣхното осѫществение, за приведението имъ въ дѣйствие не излазятъ отъ старитѣ поколѣния. Новитѣ мисли искатъ нови поколѣния, за да са обьрнѫтъ на дѣло тѣзи мисли; трѣба да са грабнѫтъ и погълнѫтъ отъ младитѣ поколѣния, за да са обьрнѫтъ на стремления и опити за осѫществение. Безъ младитѣ поколѣния таквизи мисли ще си оставатъ мьртва буква.

Съ своята ревность и съ своята поспѣшность[1] въ общественнитѣ промѣнения младитѣ привличатъ врьхъ себе си присмѣхитѣ и осѫжденията на старитѣ и опитнитѣ. Тѣ си навличатъ осѫждения въ беспокойство, въ атопизмъ[2] и въобще въ необмисленность. Тѣхни-тѣ стремления са отхвьргатъ като безумие. Нъ минаватъ сѫ нѣколко години, наставатъ нови врѣмена, и безумието са обраща на добра мисъль, а атопията са облача въ плоть и кръвь, става дневенъ въпросъ и най послѣ са обрьща на свършено дѣло. Тогава старитѣ прѣгращатъ новата мисъль, приематъ извършеното и показватъ на сички, че то е добро, право и разумно. Тий сами захващатъ да проповѣдатъ, че съ цѣлъ умъ человѣкъ не е могълъ да са противи на таквази очевидна правда, на таквази явна истина.

---

[1] Прибързаностъ. [2] Отъ гр. ἀτοπία — абсурдность, странность.

Така, безъ да го забѣлѣжжтъ, старитѣ приематъ онова, което осжждахж, приематъ го, защото имъ са наложи отъ врѣмето.

Това, което казахме въобще, може да са докаже и отъ нашата Българска история за послѣднитѣ врѣмена. Черковний въпросъ, който раздѣля днесь Грьци и Българе, са подигнж най напрѣдь въ една-двѣ епархии и то отъ нѣколко млади. Въ очитѣ на старитѣ това бѣше едно безумие, което трѣбаше да са свьрше по единъ трагически начинъ. Повече, старитѣ чакахж отъ тѣзи мнимобезумни движения пагубни сѣтнини за народа ни и сѣкакъ са мжчахж да ги отвьрнжтъ ужь, като запржтъ движението на младитѣ. Отсжтствието на жизненни сили въ тѣхъ правяше ги да гледатъ на патриаршията като на всесилна, а на нападенията на младитѣ — като на опити да си строшжтъ главитѣ о тая сила.

Работитѣ излѣзъхж не така. Мислитѣ на нѣколцината са прѣгърнжхж отъ сичкитѣ млади, и движението стана така общо и широко, щото патриаршеската сила останж твьрдѣ слаба прѣдъ ополчението на Българската Младежь. Въпросътъ частенъ на нѣколко епархии станж общъ на цѣлъ българский народъ и получи таквази важность, за каквато старитѣ не можахж да си помислятъ. На него са присъединихж отсетнѣ, когато са минж сѣка опасность, и старитѣ; нъ това бѣ тогази, когато младитѣ го изнесъхж прѣзъ вратитѣ на тежкитѣ испитания. Безъ младитѣ и безъ тѣхната вѣра въ правината на дѣлото, надъ България и до днесь щѣше да тежи грьцкото грозно иго.

Голѣмата заслуга на младостьта и въ този случай и сѣкога е, че за нея нѣма невъзможни нѣща. Наймжчното дѣло за нея е лесноиспълнимо и най отдалеченото бждяще е утрѣшний день.

Слѣдъ това, сичкитѣ нови крачки е направилъ въпроса по побутвание и искание на младитѣ. Въ Цариградъ говоряхж сичкитѣ млади прѣзъ Цанкова, Бурмова и Славейкова, а по градищата са откликваше цѣлата младежь и подкрѣпяше това, което бѣше за доброто на народа и за усилванието на българскитѣ искания. При сѣко ново искание, при сѣко ново движение старитѣ сѫ бързали да го осѫдятъ като безумно и да кажѫтъ, че съ таквизи постѫпки сичко са разваля, сичко са загубва.

Така сѫ са породили мислитѣ за съвършенно отдѣление отъ патриаршията, за присъединение на Македонскитѣ епархии на Екзархата и много други, — така сѫ са породили и исказали отъ по младитѣ и сѫ са осѫждали отъ по старитѣ, за да са приематъ отпослѣ, като неоспорими истини.

Додъхме до фермана и до устава на Екзархията. Пакъ нова крачка отъ младитѣ напрѣдь, нови осѫждения отъ старитѣ. По мнѣнието на младитѣ много части отъ устава трѣбаше да са поставятъ на нови основания, за да са избѣгнѫтъ много стари злоупотребления и да са приготви постепенно обновление въ черковното ни устройство.

Нъ това мнѣние са осѫди отъ стари-тѣ и опитни-тѣ, като нехристианско, невъзможно и даже вредно. То са осѫди, нъ не напълно. Много части и въ устава сѫ поставени не така, както е било до сега у Гърцитѣ. Останалото е въпросъ на врѣмето.

Ако оставимъ тѣсното поле на въпроса и хвьрлимъ погледъ върху улучшенията въ цѣлий животъ на българский народъ, ний ще видимъ, че тѣзи сичкитѣ улучшения сѫ излѣзли и сѫ са извършили отъ младитѣ. Нѣколкото вѣстници сѫ основани и са държѫтъ съ труда и мѫжкитѣ на младитѣ; скуднитѣ мисли, които са сѣятъ прѣзъ вѣстницитѣ и книгитѣ излазятъ отъ младитѣ; въ училищата работятъ младитѣ; читалища-та поддържатъ младитѣ; дружества различни съставляватъ младитѣ. На късо, сичко, що са работи за обновление и преобразование на мислитѣ и работитѣ ни, сичко това иде отъ младитѣ. Сполучва ли са въ сичко това, то е другъ въпросъ, който не влазя въ цѣльта на наший членъ. Доста е това, дѣто са работи за тая сполука и дѣто сички опити излазятъ и са извьршуватъ отъ младитѣ. Това е намъ потрѣбно, това искахме да покажемъ.

А искахме да покажемъ сичко това не за друго, не за да намалимъ значението на старостьта прѣдъ младостьта, а просто и чисто да покажемъ на старото поколѣние, че трѣба да иматъ къмъ младитѣ повече уважение и да послушватъ по често и тѣхнитѣ искания, и тѣхнитѣ мисли, ако искатъ и младитѣ да ги почитатъ, да имъ даватъ своята помощь и своето удобрение. Като синове на днешното врѣме, младитѣ по добрѣ разбиратъ неговитѣ нужди и неговитѣ идеи. Не ще бѫде злѣ, прочее, да са послушватъ и младитѣ въ общитѣ работи и да са дава приличната поддьржка на тѣхнитѣ прѣдложения.

Старитѣ трѣба да разберѫтъ добрѣ значението на младитѣ въ обществото и да прѣстанѫтъ да са отнасятъ къмъ тѣхъ неприязненно и незнамъ какъ си. Отъ таквози раздѣление не може да излѣзе добро ни за народа ни въобще, ни за тѣзи възрасти частно. Старитѣ безъ младитѣ ще бѫдѫтъ като безъ душа; а младитѣ безъ старитѣ сѣкога ще бѫдѫтъ безсилни да направятъ голѣмо добро на народа си. Умното и полезното е да са съединятъ на едно и да работятъ въ общитѣ работи задружно.

Наистинѫ, нашитѣ млади сѫ еще далечь отъ да разбиратъ своето високо призвание въ обществото и да заслужватъ сичкитѣ поддьржката и приятелството на старитѣ; нъ нѣма̀ старитѣ сичкитѣ знаятъ, какво правятъ и защо сѫ дошли на този свѣтъ? Ний трѣба да поддьржами и да цѣнимъ добрата младежь, а не сѣки негодникъ, ний трѣба да цѣнимъ младитѣ въобще, а не лицето на тогозъ и оногозъ.

На свършване искамъ прошка и отъ млади и отъ стари, дѣто ги раздѣлямъ така по възрасти, безъ да гледамъ на чувствата имъ. Азъ говорихъ до тука въобще за старитѣ и младитѣ. Сега ще кажѫ, че много стари има съ млади чувства, и много млади съ стари раждиви мисли. Таквизи стари себе си прѣпорѫчаватъ и привличатъ общото уважение къмъ себе си.

(г. II. кн. 10 с. 451—458)

Т. Икономовъ

Една стѫпка напрѣдъ

Ний съ удоволствие забѣлѣжаваме, че нашитѣ черковни притязания[1] почѣнахѫ да са опиратъ на таквизи основания, за които до сега не щѣхме да чуйме и които обаче иматъ и по-голѣмо значение и повече смисълъ отъ тѣзи, които сме държали до сега. До сега ний говоряхме се съ съборни канони и съ черковни правила, като приемахме, че тѣзи правила сѫ неизмѣнни и ненарушими. Ний искахме своя черкова на основание на тѣзи канони, безъ да съгледаме, че много отъ тѣхъ говорятъ срѣщу насъ и че въ тѣхъ повече са осѫждатъ нежели оправдаватъ нашитѣ искания. Ний са силяхме да доказваме, че сме имали самостоятелна черкова въ Охрида и че на нейното основание можемъ да имаме и днесъ; нъ никога не си давахме трудъ да помислимъ — Иустинианъ и съборитѣ българска черква ли сѫ нареждали въ Охрида или сѫ нареждали грьцка. Че Иустинианъ не е ималъ на ума си българетѣ, това е явно за най-слѣпитѣ, защото при съставлението на Охридската архиепископия българетѣ още сѫ са скитали по днешнитѣ руски степи и сѫ са покланяли на своитѣ богове-идоли. Когато прочее Иустинианъ не е правилъ черкова зарадъ насъ, какъ можемъ ний да претендираме на Охридската Архиепископия и да казваме, че въ нейната сила, въ силата на нейното съборно удобрение можемъ да опираме и нашитѣ искания за своя черква? Това е твърдѣ рѣшително, и нѣкои си иматъ право да са смѣятъ на таквизи основания.

---

[1] Искания.

Охридската черкова не е наша, тя е грьцка, и ако сме са ползовали отъ сетнѣ съ нейната самостоятелность, това е било не по основание на съборни удобрения и припознавания, а въ силата на завладѣнието. Като прѣвзели тѣзи мѣста, българетѣ усвоили и самостоятелната черкова, безъ да питатъ съборитѣ и канонитѣ имъ. Като господари на мѣстото, тий нѣмахѫ нужда отъ чуждо удобрение, което впрочемъ и не бихѫ получили отъ Вселенската черкова, както са разбира отъ само себе си и отъ послѣдующитѣ събития. Когато са случвало да подпада българско подъ политическата власть на Византия, ни сѣнка не е оставало отъ черковна самостоятелность въ България. Това ли сѫ здравитѣ основания на нашитѣ искания?

Сѫщата сила иматъ и основанията на Търновската Патриаршия. Най-напрѣдъ тя не е основана на съборни удобрения, а е съставена съ съизволението на Византийский Императоръ, тогазь Никейски царь, за хатъра на свата му Асеня, и съ удобрението на Вселенский Патриархъ по принуждение на обстоятелствата. Освѣнъ това, Вселенската Черкова никога не е гледала на Търновската Патриаршия като на съвсѣмъ самостоятелна, както ни увѣряватъ различнитѣ заповѣди и наложения, които сѫ дохождали въ Търново отъ Цариградъ. Дѣ сѫ тука онѣзи здрави основания, кои призоваваме на наша помощь? Както щете, нъ тѣзи исторически правдини иматъ толкози сила, колкото праха предъ вѣтъра.

Ето защо посрещаме ний проявлението на нови основания съ радость. Въ единъ отъ послѣднитѣ броеве на Македония са обнародва единъ членъ, исходящъ отъ Екзархията, въ който са доказваше, че българский народъ има право за своя черкова въ силата на врѣмето и на обстоятелствата и че вселенската черкова нѣма право да се противи на тѣзи искания, нъ трѣба да ги удовлетвори, както е икономисвала много други подобни случаи, както е удовлетворявала много таквизи нужди, които сѫ налагали обстоятелствата. Тозь языкъ е добъръ повратъ въ развитието на нашитѣ мисли за своитѣ черковни правдини и единъ знакъ на по-голѣма зрѣлость. И наистина, да търсимъ основания вънъ отъ насъ си и вънъ отъ врѣмето; да искаме да са опираме на стародавни черковни удобрения, на мѣсто да са опираме на вѣчнитѣ правдини на сѣки человѣкъ и народъ и на постепателното движение на християнството напрѣдъ — това е единъ знакъ на слабость, това е едно условие за несполука. Ако не са приеме, че християнството са движи напрѣдъ и че черковното устройство на народитѣ върви съ врѣмето, тогава ний осѫждаме нашитѣ стремления на несполука, на ничтожество. Защото, ако рѣчемъ, че християнството и неговото черковно развитие са е запрѣло на седьмьтѣхъ събора, ний, които нѣмаме удобрението на тѣзи събори, не можемъ да искаме никакви измѣнения въ черковното си устройство, нъ трѣба да стоимъ тамъ и на това, дѣто сме си били въ началото, сир. безъ черкова и играчка на честолюбията на чужди черкови. Търновската Патриаршия като не влазя въ учрежденията на самитѣ събори и Охридската като не е наша, ний трѣбува да са отрѣчемъ отъ сѣко опитвание за народна черкова. Ний можемъ да искаме само въ силата на врѣменнитѣ нужди и въ силата на това, че християнството сѣкога е вървѣло въ черковнитѣ си понятия и устройство заедно съ врѣмето и съ неговитѣ искания. Само въ силата на това начало нашитѣ опитвания можѫтъ да иматъ сила и сполучность; само по неговата сила тий иматъ и своето оправдание. Нека са радваме прочее на това, дѣто найпослѣ стѫпваме на здравий и разумний пѫть и дѣто нашитѣ искания намиратъ не само пълното си оправдание, нъ и отварятъ ни пѫть къмъ таквози черковно устройство, което оздравява по-добрѣ напрѣдъка ни въ духовно, нравственно и вещественно отношения. Въ силата на това начало ний имаме право да измѣнимъ въ черквата си сичко онова, що е старо и несъгласно съ врѣмето и съ сегашното ни положение, когато безъ него ний трѣба да направимъ черкова по образецъ на 6-й и 7-й вѣкове. Приема ли това послѣднето наший народъ и особенно приематъ ли го онѣзи, които стоятъ на чело на черковнитѣ работи днесь? За народа си ний нѣмаме съмнѣние. Сичкитѣ му дѣла и заявления показуватъ, че той не разбира да направи отъ черковата си калугерско учреждение отъ срѣднитѣ вѣкове, нито пъкъ да остави черковнитѣ си работи въ рѫцѣтѣ на едно съсловие, на единъ классъ. Той иска черкова не само чиста отъ онѣзи съсловни честолюбия и властолюбия, нъ и съгласно съ условията на неговий напрѣдъкъ. Той никакъ не мисли, че черковата му трѣба да бѫде источникъ на притѣснения и прибѣжище на суевѣрията и на тъмнината. Отъ черковата си той чака добро и напрѣдъкъ, а не зло и назадничьвость. Не можемъ да са съмняваме и за онѣзи, които сѫ начело на черковнитѣ ни работи, защото доста фактове ни показватъ, че тий не мислятъ да оставатъ на старитѣ порядъци и да не постѫпятъ напрѣдъ съ врѣмето. Приемането на началата за народна черкова, за народенъ съборъ въ черковнитѣ чинове и служби и нѣкои други устѫпки на врѣмето ни показватъ, че и тѣзи хора не искатъ да са закрѣпятъ на онова, което не е за днешното врѣме. Наистина, привичката и привилегията има надъ тѣхъ еще твърдѣ голѣма сила; нъ искорененнието на тѣзи устарѣли и гнили понятия зависи отъ врѣмето и отъ народната твърдость въ началото на народната черкова, сир. черкова основана на напрѣдъчни начала. Еще нѣколко години и раждата ще са истрие; еще малко твърдость и доброто ще надвие злото.

За да покажемъ на наший народъ, че черковата е вървѣла и трѣба да върви съ врѣмето и съ неговитѣ трѣбования, ний ще направимъ единъ кратъкъ обзоръ[1] на историята на развитието на християнството, като почнемъ отъ учението и прѣминемъ на черковното устройство. Ний не ще бързаме да говоримъ отъ себе си, додѣто не покажемъ фактоветѣ.

---

[1] Прегледъ.

. . . .

По-нататъкъ авторътъ разказва, какъ се е развило Христовото учение отъ първоначалнитѣ три Евангелия и постепенно сѫ се създали догмитѣ, които сега сѫ основа на християнската черква. Четвъртото Евангелие (отъ Иоана) е написано по-късно подъ влиянието на елинизма и гръцката философия. По-късно създалитѣ се нови форми на християнството се канонизиратъ отъ вселенскитѣ събори. „Защо Христовото учение не е установено въ Евангелието и защо са е изработвало то цѣли вѣкове, додѣто са установи? Защото така го искало врѣмето. Сѣкога, когато сѫ го искали нуждитѣ на врѣмето, то са е допълнявало и са е облачало въ таквизи форми, каквито сѫ били по-ясни за умственното състояние на хората и по-близки до тѣхнитѣ понятия.“

Постояното развитие на евангелскитѣ догмати подтвърждава еще веднъжъ постепенното развитие на човѣческата свѣсть. А отъ това слѣдува, че човѣческитѣ тълкования на божественнитѣ истини такожде са измѣняватъ и улучшаватъ съ възвишението на тая свѣсть. Безъ да глѣдаме, че тѣзи тълкования сѫ ставали отъ събори и отъ патриарси, ний не припознаваме, че тий са послѣднята дума на черковата и че никакво друго тълкование не е възможно. Като съставени отъ хора, съборитѣ сѫ грѣшили сѫщо тъй, както грѣшѫтъ и днешнитѣ събори, посвѣщавани и просвѣщавани по сѫщий начинъ, както и едноврѣменнитѣ събори. Ний приемаме това толкози по-усердно, колкото повече мислимъ, че Христовото учение е учение за любовь и за правда, и колкото повече сме увѣрени, че това състояние са достига съ съвършенствование и съ развитие на човѣческата свѣсть и на човѣческото разумѣние. Приемаме погрѣшностьта на съборитѣ, защото историята ни казва, че тѣхнитѣ постановления не сѫ ставали свободно, нъ по наложенията на императорската власть и по други подобни внушения. За да постигне человѣкъ духа на Евангелието, трѣба да са подигне духомъ, а това не става изведнъжь, нито пъкъ безъ освобождение отъ кривитѣ мисли и несъвършенствата на преминалото врѣме.

Ако оставимъ областьта на догмитѣ и на учението и прѣминемъ въ областьта на черковното устройство на християнското общество, ний ще намѣримъ сѫщото и по голѣмо еще подчинение на врѣмето и на неговитѣ нужди.

Авторътъ описва сега развитието на черковното устройство — голѣмитѣ промѣни, които е претърпѣло отъ първитѣ вѣкове на христянството съ най-първобитна черква до днешния сложенъ видъ на това устройство, като изтъква, че промѣнитѣ естествено се дължатъ на исторически причини въ различни времена и народи.

Сега догмитѣ сѫ опрѣдѣлени въ най-малкитѣ си подробности; дисциплината е устроена и изразена съ подробни правила. Християнскитѣ народи приличатъ на голѣми войски, кои са движѫтъ по знака на своитѣ началници. Тежко и горко на оногози, който говори, мисли и са моли не по правилата на трѣбника! Черковнитѣ и гражданскитѣ наказания са посипватъ на него отъ сѣка страна. Ума человѣческий чрѣзъ таквози устройство са сковава въ вериги и дълго врѣме остава недѣятеленъ; нъ така го е искало врѣмето. Съ промѣнение на врѣмената, той са пробужда и захваща изново да получава своята сила. Той почева да изучава настоящето и прѣминалото и да съзира, че настоящето не е послѣднята стѫпка на человѣчеството въ общественний и религиозний неговъ животъ. Той са подига срѣщу врѣменното и устарѣлото въ черковата и почева да иска искоренението му. Така са почева онова упростяване на черковното устройство, което са иска отъ сѣкѫдѣ и което придобива ежедневно нови привърженици. Хората искатъ да отхвърлятъ сичко онова, което е врѣменно и несѫщественно, за да са яви добротата и чистотата на онова, което е постоянно и сѫщественно.

Съпротивлението не произвожда друго освѣнъ повеча раздражение и по-голѣми удари. То докарва друге крайность. Като не ще върви съ врѣмето, на черковата захваща да са гледа като на едно тежко брѣме, като на едно голѣмо зло за народитѣ; хората истиватъ към нея, намразяватъ я и за нѣколко несъврѣменни правила отричатъ са да припознаватъ и онѣзи, които трѣбаше да почитатъ дълбоко. Отъ религиознитѣ натискания и отъ упорството въ старовремѣннитѣ обичаи излазя само религиозно равнодушие. Това състояние може да са избѣгне само съ своеврѣменни устѫпки на духа на врѣмето. Може да ни кажѫтъ, че вѣрата е вѣчна и не подлежи на никакви измѣнения, нито познава духа на врѣмето. Нъ, първо, ний не говоримъ за сѫщественното учението на вѣрата: ний говоримъ за онѣзи правила, които сѫ били извикани отъ врѣмето, ний говоримъ за черковното устройство и за нѣкои черковни правила. Сетнѣ, казаното до тука явно свидѣтелствува, че измѣненията сѫ възможни даже въ областьта на вѣрата, ако не въ основитѣ ѝ, а то въ изражението на тѣзи основи. Сѣко врѣме като си има своя языкъ и своитѣ понятия, то облача сѣка нова мисьль въ прѣдставленията на епохата.

Ако не можемъ напримѣръ и не трѣба да измѣняваме вѣрването за вѣчното воздаяние, не можемъ ли да очистимъ това вѣрвание отъ онѣзи срѣдневѣкови прѣдставления, че ужь царството небесно са дава за нѣколко пари, които ще дадемъ на попа или мънастиря? Не можемъ ли да покажемъ, че безъ душевна чистота нѣма спасение и че безъ сърдечно и дълбоко раскаяние нѣма прощение? Не можемъ ли да изхвърлимъ сички онѣзи правила, които прѣчатъ на ясното разбирание на тая истина? Ако не е възможно да са отрѣче значението на духовенството, не можемъ ли да приемемъ, че неговата служба е народо-общественна и че то трѣба сѣкога да върви съ народа, а не да са испречва напрѣдѣ му? Не можемъ ли да постановимъ, че и то е грѣшно и погрѣшимо като насъ и че отъ тая страна то нѣма нито ни врьхъ игла горнина надъ другитѣ съсловия? Ако не трѣба да отхвьрлимъ службата му въ храмоветѣ, не можемъ ли да му отнемемъ значението като распорядитель съ рая, който ужь може да отваря и затваря по волята си, като извьрга и отлѫчава другитѣ за сѣки капризъ? Не можемъ ли да му уничтожимъ тая принадлежность, която е остатъкъ отъ невѣжеството и надъ която са смѣятъ и малкитѣ дѣца? Не можемъ ли да земаме нѣкои черковни правила въ истинското имъ значение и да са не запираме прѣдъ тѣхъ, когато виждаме, че тий не сѫ съгласни ни съ Божието слово, ни съ духа на врѣмето, ни съ напрѣдъка на народитѣ? Ако съборитѣ ни учѫтъ, че земята е неподвижна, а слънцето са вьрти около нея, трѣбаше ли да прѣзремъ онзи божественъ законъ, който е положенъ въ естеството и да послушаме съборнитѣ криви постановления? Едно отъ двѣтѣ: или ученици на евангелието трѣба да бѫдемъ и да вървимъ по божиитѣ закони и по законитѣ сѫщо тъй божии на естеството; или послѣдователи на съборитѣ трѣба да бѫдемъ и да приемаме сичко, което ни налага великата черкова, дори и нейнитѣ афорезма и анетеми. Черковата има право да ни обвинява въ нарушение на канонитѣ и да ни налага различни черковни наказания, додѣто ний са вьртимъ въ тоя кругъ, който са нарича съборни правила. Ний ще бѫдемъ прави само тогава, когато ѝ покажемъ, че съборнитѣ правила не сѫ цѣлата истина, както не сѫ цѣла истина и днешнитѣ рѣшения на нейнитѣ смѣсени и не смѣсени събори. За промѣнение — много, стига да имаме воля и сьрдце, стига да са одушевляваме съ истинско религиозно чувство и да искаме доброто на народа и на черквата си.

Ползата на самата черкова и народитѣ е въ началото на прѣобразованията. Ако умѣйме да ги направимъ во врѣме, ний ще запазимъ честьта и значението на добритѣ черковни учреждения. Ако ли са водимъ по старий духъ на неподвижностьта, тогава нека не са сьрдимъ на народа, дѣто той са явява безвѣренъ и не показва почеть не само къмъ черковата, нъ и къмъ нейното учение. Дѣто има суевѣрия явни, татъкъ не може да склони пробудений духъ человѣческий. (г. II, кн. 17 и 18)

Т. Икономовъ

Тази статия на времето си е повдигнала голѣмъ шумъ. Като поставя черковнитѣ ни искания на нова и по-правилна основа, Т. Икономовъ отправя и нѣкои пожелания за развитието на нашата черква въ духа на времето и въ служба на народа, които пожелания сж дадени при достатъчна аргументация. Умѣлъ диалектикъ, човѣкъ съ широкъ умъ и познания, Т. Икономовъ рѣзко се отдѣля отъ всички тогавашни публицисти. Статията е извикала особено недоволството на екзархията, отъ която е имало дори косвени заплашвания за ограничение на печата. Отъ обвиненията, които се отправятъ противъ Икономовъ, едно отъ най-тежкитѣ и нагледъ основателно е обвинението въ протестантство, понеже говори за реформи, обновление, обезсилване на нѣкои традиции. Въ последвалата статийка „Необходимо обяснение", дето могатъ да се видятъ възникналитѣ спорове, Т. Икономовъ отговаря: „Прѣди да осжждатъ въ протестантство, тѣзи хора трѣбаше да си помислятъ, че протестантството именно по това са отличава отъ православието, че не приема историческото развитие на християнството, нъ са запира на първитѣ вѣкове отъ неговото сжществование" (кн. 18, с. 852). Статията е предизвикала и едно кратко полемично изложение отъ Екзархията, печатано сжщо въ „Читалище", придружено отъ последнитѣ възражения на Т. Икономовъ (г. II, кн. 19, с. 890 сл.)

Трѣба да работимъ

Подъ това заглавие въ бр. 2, год. V на Читалище е помѣстена една хубава, енергична статия, която изглежда че е отъ редактора П. Р. Славейковъ — Отначало статията припомня щедростьта на тогавашнитѣ гърци при родолюбиви обществени инициативи, особено частнитѣ пожертвования на гръцки патриоти за издържането на редица учебни заведения. Като взима поводъ отъ единъ пресенъ примѣръ за таково гръцко родолюбие, авторътъ казва: „Ний, които четемъ всѣкидневно въ цариградския печать за ученолюбивитѣ движения на нашитѣ съсѣди — Ромеогърцитѣ, не можемъ да не си направимъ слѣдюущето питане: що правятъ нашитѣ патриоти, владици били тѣ, търговци или други нѣкои?“ (с. 51). По-нататъкъ статията изтъква, че нашитѣ патриоти иматъ вече достатъчно широко поле за родолюбиво надпреварване: читалища, дружества, настоятелства за училища, които изнемогватъ отъ липса на срѣдства. Статията отправя енергиченъ упрѣкъ къмъ богатитѣ родолюбци, които и не могли да се сравнятъ съ гърцитѣ по щедрость и интересъ къмъ културния животъ на народа си, та културнитѣ ни учреждення сѫ изпаднали въ твърде жалко положение. Следъ това четемъ:

А какво ще каже всичко това? Какво ще каже, ако не, че нашитѣ патриоти сѫ забравили своитѣ длъжности къмъ общото ни отечество, че тѣ не милѣятъ за злочестата участь на своитѣ братя, които чезнатъ въ тъмнината и са заплашватъ отъ нашествията на всѣкакви пропаганди? Какво ще каже, питами ний, ако не, че нашето сърдце е закореняло до толкозъ, щото не чувствувами нито най-голѣмитѣ болки, които сѫ пуснѫли дълбоки коренье въ народния ни организмъ?

О, вий, които четете тѣзи редове; вий, които носите хубавото име български синове и жители на едно прекрасно и благодатно отечество; вий, които сѫ мислите достойни наслѣдници на онѣзи славни праотци, що преминахѫ едно време Дунава и населихѫ една голѣма часть отъ Балканския полуостровъ; ако имате мозъкъ въ главитѣ и сърдца въ гѫрдитѣ си, ако имате способностьта да мислите и чувството да усѣщате отъ добруванье, отъ бѫдѫще пó доброчесто отъ настоящето подъ августѣйшия скиптъръ на Н. И. В. Султана, то трѣба за малко да напуснете всички други житейски страсти, които ва занимаватъ и да разсѫдите върху това нередовно и дълбоко огорчително явление въ нашия животъ.

Народнитѣ ни потреби сѫ грамадни, нашитѣ общественни болки сѫ многобройни, учебнитѣ ни заведения сѫ неуредени, ученолюбивитѣ ни заведения сѫ презрѣни, общинитѣ ни сѫ разнебитени, икономическото ни състояние е пропаднѫло, всичко у насъ сѣкашь е изложено на едно злочесто орисванье. Ето го злото напредѣ ни! Ето я, пропастьта е зинѫла подъ нашитѣ нозье! Що трѣба да са прави?

Да сгърнемъ рѫцѣ на гърди и да са оплаквами? Това е недостойно, това прилича и са допрощава само на слабитѣ, на женитѣ и на дѣцата.

Трѣба да работимъ! Ето първата стъпка къмъ нашето подобрѣванье. Сѣтнѣ: трѣба да умѣемъ какъ да работимъ! А това е втората стъпка, подирь която са тръгнува изъ пѫтя къмъ онъзи точка, която има да са постига, къмъ онѫзи точка, която трѣба да бѫде предметъ на нашитѣ всѣкидневни залѣгания, онъзи точка, която е вѣнеца на сградата що носи име: умственно, нравственно и вещественно възвишаване на народа.

А що да работимъ, що да вършимъ, като ний сми слаби и нѣмами голѣми средства? — питатъ нѣкои си. Ний не исками голѣми работи отъ нашитѣ патриоти, ако имами таквизь. Нашето желанье е да допълнимъ най-напрѣдъ онѣзи най-близки до насъ лишения, отъ които тъй клатишкомъ отиватъ нашитѣ работи. Подирь това запълнянье ний ще видимъ що трѣба да правимъ.

Ний сми напълно съгласни съ единъ нашъ събратъ, който казва: „Ний трѣба да са притечемъ на помощь народу си, като испълнимъ малкитѣ онѣзи наши обязанности, които неизлазятъ вънъ отъ сферата на ежедевний практически животъ, каквито сѫ напримѣрь грижитѣ и малкитѣ ни помощи за нашитѣ дружества, за нашитѣ читалища и училища, единодушното и усьрдно старанье за нравственното и вещественно усъвьршенствованье на народа, твърдостьта и постоянството на общенароднитѣ ни цѣли, въ привързаностьта къмъ народния ни езикъ, къмъ народната ни честь и пр. и пр...“

То е тъй, ний трѣба да са притечемъ въ помощь на нашитѣ дружества, на всички учреждения и заведения, които иматъ за цѣль нравственното и веществено истъщяванье на нашия народъ.

Ний не трѣба да изваждами изъ умъ, че никому частно не може да бѫде добрѣ, когато около него е обща злочестина. Человѣку е сѫдено да живѣе въ обществото. Ний не разбирами, а и никой разуменъ човѣкъ не може да разбере, частното добруванье на едного или на нѣколцина, когато нѣма добро общество, когато това послѣдньото е изложено на всѣкакви неволи, безуредности и лишения. Домашния или частния животъ е недостатъченъ и несъвършеннъ. Той не е послѣдньото изражение на човѣческото образование. При челядьта иде обществото, отечеството, което допълня добруваньето й. Вънъ отъ обществото, честитината и добруваньето сѫ нѣща немислими.

Тѣзи идеи трѣба да проникнѫтъ въ дълбочинитѣ на онѣзи наши саможиви сънародници, които мислятъ, че човѣкъ може да лѣжи безнаказанно на ружи и трендафели, безъ да го е еня за неповолното състояние на околнитѣ му.

„За по-голѣма злочестина, споредъ сѫщитѣ думи на нашия поменатъ събратъ, любовьта къмъ мѣстото, сирѣчь къмъ татковината ни е една голѣма добродѣтель, която нашия народъ не е йоще разбралъ, ни освоилъ.

„Тъзи любовь той не е ималъ и въ предишнитѣ времена на живота си и е понесълъ и наказанието си. Той ще носи това наказание на долнина, на слабость, на беззащитность, на сиромашия и на простота до тогава, додѣто не освои тъзи добродѣтель и додѣто не почене да я упражнява. Като не е достигнѫлъ йоще до такова стѫпало на самопознание, нашия народъ нѣма йоще истински патриотизмъ, такъвъ патриотизмъ, който не може да дѣли своето добро отъ доброто на обществото и който не разбира благополучието отвънъ обществото. Българитѣ йоще мислятъ, че благополучието имъ състои въ отдѣлнитѣ имъ и самолюбиви старания само за себе си, безъ най малко зачитанье на онова, което е добро и полезно за обществото, и въ този духъ продължаватъ да работятъ.“

Като казва това нашия събратъ прилага: искрици отъ патриотизмъ захващатъ да блѣщукатъ тукъ-тамѣ, но това сѫ и слаби и рѣдки явления въ голѣмия мракъ изъ нашето отечество.

Подирь тѣзи думи ний трѣба да приложимъ, че имаме надѣжда за едно сериозно свѣстяванье отъ страна на онѣзи, къмъ които сѫ вече обърнѫти погледитѣ на всички ни. Въ полето на общественната дѣятелность са призоваватъ всички. Да помогне кой колко може и кому както е възможно, ето длъжностьта на всѣки Българинъ.

Нека са не вайкаме, че неможемъ да сторимъ капитални пожертвования за общото добро. Лептата на вдовицата е тъй сѫщо приета, както и хилядата на болѣрина.

При това, не отъ всички са изисква еднаква помощь. Едни сѫ длъжни да поднесѫтъ материални спомагания; други трѣба да употребятъ своето влиянье; трети ще положѫтъ трудъ за разбужданье и за поканванье да са стори това или онова добро дѣло; четвърти ще поднесѫтъ своитѣ нравственни помощи, своитѣ съвѣти и своитѣ наставления. Главното е, че всѣки е длъженъ да помогне. Нека извърши той това както може и до колкото му позволяватъ средствата.

Нашето начало, съ което трѣба да лѣгами и да ставами е това: трѣба да работимъ и да умѣемъ какъ да работимъ.

Подобни на онзи Римлянинъ, който искаше да вкорени въ сърдцето на своитѣ съотечественници най-голѣмата тѣхна държавна нужда, и който всичкитѣ си рѣчи захващаше и свършваше съ изрѣчението: Картагенъ трѣба да се съсипи, ний трѣба всѣкога да си припомнюваме: трѣба да работимъ и да умѣемъ какъ да работимъ. (год. V, кн. 2, стр. 49—58).

(П. Р. Славейковъ)

VI. ЗНАНИЕ

Любенъ Каравеловъ е почналъ това списание, следъ като се е оттеглилъ отъ революционната дейность и се приближилъ до направлението на просвѣтителитѣ, което преди това е отричалъ въ името на революцията. И въ тая нова за него насока той се явява, благодарение на подготовката и дарбитѣ си, първостепенъ деецъ. Неговото „Знание — издание за наука и литература“, което почнало да излиза въ Букурещъ отъ януарий 1875. два пѫти въ месеца въ обемъ отъ една голѣма кола, отбелязва нова стѫпка напредъ въ развитието на списанията ни.

Както видѣхме, всички предишни списания проповѣдватъ нуждата отъ образование и си поставятъ широки задачи да дадатъ на българския четецъ най-разнообразни знания изъ неизчерпаемитѣ области на науката. Би могло да се каже, Каравеловъ пръвъ поставя въпроса: необходимо е знание — да —, но какво знание, отъ всички ли науки, кои науки служатъ наистина на живота, какви знания биха били наистина полезни за насъ? Подъ влиянието на своитѣ руски учители Каравеловъ отговаря на тоя въпросъ, застѫпвайки правото и ползата отъ тъй нареченитѣ положителни науки: математиката и естественитѣ науки, които иматъ точни методи и даватъ точни знания, необходими за живота. Каравеловъ застѫпва, както се вижда и отъ приведения предговоръ къмъ списанието, утилитаристиченъ погледъ къмъ знанието, който открива и вреда отъ неположителнитѣ науки за благото на човѣчеството. По такъвъ начинъ Каравеловъ е първиятъ у насъ просвѣтигель, който не само сближава — както видѣхме при „Читалище“ — знанието съ живота, но се опитва и да разграничи знанията по сѫщина и полза, като обоснове предпочитането на едни отъ тѣхъ. По-рано се проповѣдваше знание изобщо, Каравеловъ разпространява специално знание — това, което даватъ само положителнитѣ науки.

Отъ горното е ясно, какъвъ материалъ предимно е застѫпенъ въ списанието: вънъ отъ стиховетѣ и разказитѣ на Каравеловъ, тукъ срѣщаме полезни статии за земедѣлие, за еснафскитѣ сдружения, за болести, за възпитание; знания изъ областьта на физиологията, ботаниката и др. Тѣзи статии сѫ преводи и може би компилации, правени изглежда отъ самия редакторъ тъй че цѣлото „Знание“ ще е било писано отъ Л. Каравеловъ.—

Интересни сѫ за утилитаристичното гледище на Каравеловъ и за характеристиката на книжовната му дейность неговитѣ критически бележки, отъ които тукъ е препечатанъ единъ отзивъ за Богоровъ.

Списанието, тукъ-тамъ съ илюстрации, е излизало редовно (на 15 и 30 всѣки месецъ) презъ 1875 — всичко 24 броя, а презъ 1876 сѫ излѣзли 4 броя; следъ Освобождението Каравеловъ е подновилъ списанието въ Търново въ 1878 като на 15 V. издалъ бр. 5, (съдържа на руски, френски и български С.-Стефанския договоръ), а сетне подъ II годишнина (издание второ) сѫ излѣзли отново 4 броя. Издавано е било въ Букурещъ отъ „Дружество за разпространение на полезни знания“.

Първата книжка е придружена съ следната програмна статия, която е особено известна като отбелязваща прехода у Каравеловъ къмъ просвѣтителитѣ:

Предисловие

Знанието е сила. Беконъ говори, че човѣкътъ може само тогава, когато знае. И наистина, дѣйствителностьта или историческите факти отдавна вече сѫ доказале на човѣчеството, че благосѫстоянието на единъ народъ или на единъ човѣкъ зависи исключително отъ суммата на знанието, съ което са тие ползуватъ. Ако духовното око е закрито, то и физическото благосѫстояние на човѣкътъ не е въ сѫстояние да вѫрви напредъ. Съ една дума, физическото благосѫстояние е тѣсно свѫрзано съ умственното развитие, слѣдователно знанието е предтеча на сѣко едно прогресивно движение, т. е. на сѣко щастие и добро. Образованниятъ човѣкъ има въ рѫцете си всевѫзможни срѣдства да отстрани сѣко едно препятствие, което му стои на пѫть и което му не дозволява да са ползува отъ даровете на природата и отъ онзи могѫщественъ капиталъ, който е сѫбранъ и обработенъ отъ умното и енергическото човѣчество; а необразованната личность не може ни да си представи, че сѫществува на свѣтътъ по-добаръ и по-щастливъ животъ, защото неговиятъ крѫгозоръ е тѣсенъ и защото неговите понятия за различни предмѣти сѫ младенчески. Така напримѣръ, образованното човѣчество пжтува лесно, работи малко, искарва много, живѣе добре и ползува са отъ сѣки единъ предмѣтъ; а необразованниятъ човѣкъ оре съ своето допотопно рало, работи съ кржвавъ потъ на челото, не знае отъ дѣ да купи и дѣ да продаде, унищожава полезното, покровителствува на вредителното и пр. Изъ сичкото това вие видите, че отъ знанието зависи почти сичко. Но човѣкътъ, както и растението, има потрѣбность отъ здрава и животворяща храна, защото неговите нравствени сили трѣба да стоятъ на здраво основание. Положителните науки или истинното знание ни разказватъ само онова, щото е истинно, очистено и пречистено и щото не излазя изъ кржгътъ на природните закони, т. е. щото е плодъ не отъ убийственното вжображение, а отъ здравиятъ разумъ. Пжрвиятъ параграфъ на това знание говори така: „Човѣкътъ трѣба да са научи да мисли здраво, да работи малко, да добива много и да живѣе добре“. Съ една дума, разумната наука е джлжна да даде на човѣкътъ маша, за да не рови огжньтъ съ ржцете си. И наистина, кой изъ васъ не ще да са сжгласи съ назе, че е милионъ пжти по-приятно и по-полезно ца пжтува съ желѣзницата, нежели съ кираджийски конь; че е милионъ пжти по-лесно и по-спорно да шие съ машина, нежели съ тѣшкиятъ напжрстекъ; че е милионъ пжти по-полезно да са обяснява писменно съ своиятъ сждружникъ за своите тжрговски дѣла, нежели да ходи самъ да го тжрси и да са сжвѣтова съ него лично; най-после, че е милионъ пжти по-полезно да си купи за грошъ или за два книга и да извлѣче изъ нея щото му е потрѣбно, нежели да ходи да тжрси сжвѣти отъ по-умните хора и да записва тѣхните мнѣния. Трѣба да кажеме и това, че днесъ даже и нравственните начала не могатъ вече да са оджржатъ надъ развалините на философическите системи, които сж ги свѣзвале до сега. Природните науки прислѣдватъ вжображението насѣкаде. Освѣнъ това, честното, нелицемѣрното или положителното знание вѫзвишава човѣкътъ и накарва го да бѫде полезенъ и на себѣ си и на ближниятъ си, т. е. да са старае не само за своята лична полза, но и за ползата на онова общество, въ което той живѣе и отъ което зависи неговото лично щастие и сѫществование. Който желае щастието на себѣ си, той трѣба да го желае и за ближниятъ си, защото неговата личность е тѣсно свѫрзана съ обществото. Отъ природата човѣкътъ не получава никакво понятие за доброто и за злото, за полезното и безполезното, за нравственното и безнравственното, за своите обязанности камъ обществото и за превѫсходството на едно чувство надъ друго. Сичките тие добродѣтели са появляватъ слѣдъ време, когато човѣкътъ влѣзе въ общественниятъ животъ и когато са срѣшне съ многостранните свои нужди. Нека ни бѫде дозволено да кажеме и това, че само онова, щото увеличава щастието на човѣка, или онова, щото умалява неговите мѫки, страдания, старания и тѣжакъ трудъ, може да са нарѣче истинна добродѣтель. Сичко, щото принася вреда, е противоположно на доброто, на човѣческиятъ напредокъ и на истинното щастие. Още Платонъ е казалъ, че „порокътъ“ произхожда отъ незнанието. А Хелвециусъ говори слѣдующето: „Който желае да повдигне нравственностьта на човѣкътъ, той е дѫлженъ да избере за своята цѣль два, само два пѫтя. Изпѫрво, той е дѫлженъ да устрои работите така, щото вигодите[1] на сѣкиго да са сѫображаватъ съ вигодите на другите; а второ, да отстрани невѣжеството, което препятствува на хората да видатъ, въ какво са заключава тѣхната собствена полза“. И така, сѣка една добродѣтель, която причинява на човѣчеството страдания, мѫки и неволи, рано или кѫсно трѣба да падне, защото нейното основание е гнило и безчовѣчно. Изъ сичкото това са види, че нашите нравственни чувства получаватъ своето начало изъ воспитанието, изъ образованието, изъ общественното положение на човѣкътъ и изъ нелицемѣрната и здравата наука. Дѣтето са старае да сѫедини своите удоволствия съ мислите на майка си, момчето — съ мислите на своето семейство, вѫзрастниятъ човѣкъ — съ мислите на обществото, а разумниятъ гражданинъ — съ мислите на всичко честно, разумно и доброжелателно човѣчество. И така, сѫвременното човѣчество очѣква твѫрде много отъ правилното воспитание, отъ истинното образование и отъ положителното знание. Ако вникнеме малко по-дѫлбоко въ развитието на своятъ собственъ умъ и въ ходътъ на умственното развитие на човѣчеството, то, ние мислиме, сѣкиму ще да стане ясно, че изучението на природните науки е било главенъ источникъ на човѣческиятъ напредокъ и на сѫвременното разумно движение на образованните общества. Нека говори кой що ще, а ние ще да кажеме, че сѫвременната цивилизация е обязана исключително на естественните науки и на положителното знание. Книгопечатанието е спасило отъ погибельта плодовете отъ умственниятъ трудъ на човѣчеството и обезпечило е ходътъ на бѫдѫщиятъ прогресъ; изнамирането на барутътъ и на другите военни принадлѣжности е направило невъзможно тѫржеството на дивите племена и на варварските нашествия; силата на пàрата е сближила народите и развила е тѫрговията до необикновенни размѣри; безчисленните открития въ механиката сѫ дале значителенъ вѫрвѣжъ на промишленниятъ елементъ, който е проникналъ въ общиятъ ходъ на нашата днешна цивилизация; успѣхите на физиологията и на анатомията сѫ захванале да принасятъ громадна полза на човѣчеството и болѣстите отъ день на день губатъ своята страшна сила; най-послѣ, успѣхите на астрономията, на геологията, на химията и на физиката сѫ убиле вече убийственните суевѣрия и грубиятъ фанатизмъ и освободиле сѫ човѣческиятъ умъ отъ дѫлговѣчната егоистическа тяжесть. Историческите сѫбития ни убѣждаватъ, че човѣчеството е получило изъ природните закони даже и своята вѫтрѣшна сила, която се нарича „нравственно преимущество на човѣкътъ“. Въ оние времена, въ които умътъ са е хранилъ само съ идеална философия, човѣчеството е страдало много повече, отъ колкото въ времената на крайното невѣжество. Религиозните борби въ различните господарства, испанската инквизиция, езуитското християнство, католическото благонравие и пр. сѫ отправиле на другиятъ свѣтъ повече жертви, нежели сичките заразителни чуми, холѣри и др. Доказано е вече, че оная мораль, която са проповѣдва отъ оние хора, които са отказватъ отъ мирските суети за спасението на душата си, или отъ оние щастливи сѫщества, които извлѣкаватъ своята риторика изъ мазните обѣди, почти сѣкога е убивала прогресивните движения на народите и доводила е своите ученици и слушатели до крайна грубость. Ето защо една отъ найглавните обязанности на сѫвременната наука е да обяви рѣшителна война и на фалшивитѣ риторически фрази така сѫщо, както я е тя обявила вече на невѣжеството. „Оние, които са рѣшаватъ да убиватъ умственните сили на човѣкътъ, трѣбва да са наказватъ така сѫщо, както и оние, които убиватъ тѣлото“, говори тая наука. Ние казахме вече, че умственното богатство е главниятъ источникъ на материялното благосѫстояние и на нравственностьта. Послѣ сичкото това ние трѣба да заключиме, че ако единъ народъ желае да улучши своето материялно благосѫстояние, той трѣба по-напредъ отъ сичко да развие свойятъ умъ, т. е. да разшири своето знание и да са подчини на здравиятъ разумъ. Разбира се, че ако единъ народъ желае да дойде до подобно самосѫзнание, то нему сѫ потрѣбни школи, книги и вѣстници. А имаме ли ние потрѣбни школи, книги и вѣстници? На тоя вопросъ сѣки отъ насъ трѣба да отговори отрицателно. А какво трѣба да правиме сега? — Европейските народи сѫ работиле достатачно и изработиле сѫ доволно много; а ние сме дѫлжни да превождаме, да заимствуваме, да извлѣкаваме, да четеме и де са учиме. Въ послѣдните двайсеть години науката е направила почти по цѣла Европа голѣми успѣхи, защото на природните знания е дадена свободна воля и защото здравиятъ разумъ е одѫржалъ побѣда надъ по-напреднята схоластическа и умозрителна философия, слѣдователно ние имаме вѫзможность да избираме само онова, щото е вече пресѣяно и щото не сѫдѫржа въ себѣ си нинакви примѣси. Разбира се, че при днешнйото наше положение и на нашиятъ народъ е потрѣбенъ такавъ органъ, въ който би са сѫсрѣдоточвале слѣдствията отъ горeказанниятъ интересъ и който би служилъ като оглѣдало на сѫвременната наука и знание. Ето защо ние са рѣшаваме да захваеме изданието на тоя научно-литературенъ вѣстникъ и да опознаваме нашите братия, до колкото позволяватъ силите ни, съ най-необходимите сѫвременни литературни и научни произвѣдения. Въ сегашнйото време подобни издания сѫществуватъ почти у сичките европейски народи и народности. И така, нашето намѣрение са заключава въ слѣдующите петь параграфа: 1) Ние желаеме да дадеме въ рѫцете на бѫлгарскиятъ народъ такавъ единъ сборникъ, който би го опозналъ баремъ колко-годе съ сѫвременната наука и знание; 2) Ние желаеме да изнесеме предъ очите на бѫлгарската публика онова учение, което е припознато за велико, за полезно и за животворяще отъ сичките здравомислящи хора; 3) Ние мислиме да изнесеме на видѣло сичките добри и лошави страни на нашата народность и да очистиме полезното отъ безполезното; 4) Ние ще да употрѣбиме сичките си сили да опознаеме бѫлгарете съ животътъ на другите европейски народи; 5) Ние ще да са мѫчиме да бѫдеме полезни не само на учениците и на учителите, но и на тѫрговците. За да достигнеме своята цѣль, ние ще да помѣщаваме: 1. Словесность. Бѫлгарски литературни произведения, т. е. стихотворения, романе, повѣсти и разскази. 2. Наука. Статии исторически, етнографически географически и пр. 3. Природни науки. Статии изъ зоологията, изъ ботаниката, изъ физиологията, изъ медицината и пр. 4. Селско стопанство. Подъ тая рубрика ще да са помѣщаватъ такива статии, които са отнасятъ до домашното благосѫстояние вѫобще. 5. Тѫрговия. Тѫрговски извѣстия. 6. Критика и библиография. Обозрѣние на по-главните бѫлгарски книги и на нѣкои по-важни чужестранни сѫчинения. 7. Разни. Различни открития и научни извѣстия.

---

[1] Изгодитѣ, ползитѣ.

N. B. Тука сме дѫлжни да кажеме, че въ нашиятъ вѣстникъ са не приематъ такива статии, които би имале политически характеръ и които би нападале както на частни личности, така и на което да е правителство. Нашиятъ вѣстникъ ще да са занимава исключително съ научни предмѣти и ще да разглѣдва такива въпроси, които вѫобще иматъ чисто-наученъ характеръ.

Букурещъ, 22. XII. 1874.

Книжевность

Книговище за прочитане. Списува Др. И. А. Богоровъ. Книжка четвьрта, Виена, 1874, in 8^0, стр. 32. — Едно време, когато патките сѫ умѣле да говорятъ и когато пѣтлите сѫ ходиле по крѫчмите да пиятъ вино съ лесиците, филологията са е намирала на най-високата степень въ своето развитие, защото сѣко едно животно има свои отличителни звукове, свое собственно произношение и свой собственъ синтаксисъ. Днесъ не е вече така. Днесъ хората сѫ станале така сѫщо прости и нелогични, каквито сѫ и животнитѣ, слѣдователно между живото човѣчество са е появила голѣма потрѣбность отъ филолози и филологически изслѣдования, безъ които мнозина отъ насъ ще да захванатъ да мукатъ или да цвилатъ. Бѫлгарскиятъ народъ, когото оплакватъ даже и враните и комуто са смѣятъ врабцитѣ, одавна вече е захваналъ да са моли богу и да го подмамя да му испроводи филологически свѣтила, защото неговиятъ езикъ са е развалилъ до най-послѣднята степень и защото грѫцкиятъ диалектъ е ималъ между тоя народъ такова убийственно влияние, щото калоферецътъ е захваналъ да не разбира клисурецътъ, а панигюрецътъ — коприщенинътъ. Богъ, който е всеблагъ и чадолюбивъ, са постаралъ да обѫрне внимание на нашите сѫлзи, и г. Богоровъ получилъ „даръ духа свѣтаго.“ Това е фактъ. Величието е свѫрхестественно явления. Ако желаете да говориме право и добросовѣстно, то ние ще да ви кажеме кратко и безпристрастно, че г. Богоровъ е единъ отъ оние велики филолози, които сѫ писале не за живите сѫщества, а за архивете, слѣдователно народната воля е удовлетворенна. И наистина, какво сме желале ние отъ бога? Ако сме желале „да говориме и да пишеме правилно бѫлгарскии“, то е трѣбало да са обѫрнеме камъ своите майки и да ги помолиме да ни бѫдатъ рѫководители; а ако сме желале да имаме нѣколко тестета граматики и риторики, то цанцугерете[1] одавна вече сѫ са наплодиле изъ нашето отечество до невѣроятна степень. Не . . . Ние сме желале гении, велики учени, академици и философи. Но както и да е, а г. Богоровъ удовлетворява подпѫлно нашето желание, и ние трѣба да са утѣшиме, да са успокоиме и да оставиме филологията за време на страна, защото тая наука е принадлѣжность на ситите и на бездѣлниците. Но тука са появлява единъ твѫрде важенъ вопросъ. Ние желаеме да попитаме нашите учени граматици, филолози и риторе, може ли филологията, при днешнята своя всеобща пустота, да са нарѣче наука? Да видиме. Причините, които ни накарватъ да кажеме противното, сѫ двѣ: пѫрво, така нарѣченните филологи и до днесъ още не знаятъ, какво тѫрсятъ, какво искатъ и какво желаятъ; второ, понятията за произхождението на езиците, за развитието на нарѣчията, за измѣнението на диалектите, за правописанията, за синтакстическите правила и пр. пр. сѫ до такава степень разнообразни и противорѣчащи едно на друго, щото намъ не остава нищо друго, освѣнъ да повториме турската пословица „дипситъ киле бошъ-амбаръ“.[1] Но да оставиме шегата настрана. Математическите науки отдавна вече сѫ достигнале до своето сѫвѫршенство, слѣдователно сѣки отъ насъ е дѫлженъ да иска и отъ другите науки, ако не друго, то баремъ послѣдователность, точность и критически анализъ. Отъ сѣка една наука, която желае да бѫде наука, са изисква понапредъ отъ сичко сѫдѫржание. Математиката отговоря подпѫлно на своиятъ вопросъ. Въ филологията ние видиме противното. Предѣлите на тая наука нѣматъ свои почки, нѣматъ плѣтища, нѣматъ опредѣленни граници, а понятията за нейните отдѣлни части сѫ до такава степень темни и заплѣтени, щото ни единъ ученъ мѫжъ не може да изрѣче своята послѣдня дума даже и за най-очевидните явления. Даземеме за примѣръ историята на литературата. Ние и до днесъ още не знаеме до колко трѣба да бѫдатъ широки нейните граници. Едни говоратъ, че литературата е обязана[2] да проповѣда моралъ, да учи хората да живѣятъ цѣломѫдренно и да проповѣда нископоклонство, други ни расказватъ, че тя е дѫлжна да кове звѣзди, да прави воздушни крѣпости, да описва красотите на природата и пр.; а трети ни увѣряватъ, че тя трѣба не да проповѣда, а да покаже умственното развитие на тоя или на оня народъ и на тая или на оная епоха. Ние са сѫглашаваме съ мнѣнието на третите. Но ние твѫрде добре знаеме, че умственното развитие на човѣкътъ е богато и че неговите страсти, неговите стрѣмления и неговите желания са разнообразни, слѣдователно тая наука не е въ сѫстояние да обигѫрне такавъ гигантски предмѣтъ и да даде своето сѫждение за неговиятъ характеръ. Сѫщото ще да кажеме и за историята, за философията, за филологията и за социялните науки. Но да не помислите, че ние съ горереказанните нѣколко рѣда желаеме да опровѫргнеме полезностьта на тие науки. Не. Ние желаеме само да увѣриме нашите учени и писатели, че човѣчеството има сега-за-сега много по-полезни и много по-потрѣбни занятия, безъ които е невѫзможенъ никакавъ напредокъ. Езикътъ и писмото сѫ само срѣдства, чрѣзъ които човѣците предаватъ единъ другиму своитѣ мисли и своите умозаключения, слѣдователно сѣки единъ човѣкъ, както и сѣко едно дѣте, трѣба да изучи колкото са може по-скоро тие срѣдства и да ги употрѣби за своите потрѣбности, защото времето вѫрви, защото другите народи са развиватъ и крачатъ напредъ и защото човѣческиятъ животъ е кратакъ. Тука сме дѫлжни да кажеме и това, че колкото единъ езикъ е по-простъ и по-понятенъ „на сичкиятъ народъ вѫобще,“ толкова сѫ по-изобилни и неговите плоди. Сичкото това ни накарва да дойдеме до слѣдующето заключение. „Егоистическите претензии, мѣстните завления и безцѣлните дѫрдоранията не облекчаватъ, а затрудняватъ народното развитие и не даватъ му да очисти пѫтьтъ си.“ Това е вѣрно. Ние мислиме, че дѫлжностьта на нашите сѫвременни писатели е да пишатъ така, щото да ги разберат не само карловци и калоферци, но и македонците бѫлгаре, които иматъ пълно право да очѣкватъ отъ нашата литература по-голѣмо внимание. А какво виждаме у г-на Богорова? Да ни упази господъ богъ отъ подобни филологи. Земете неговиятъ бѫлгаро-французски лексиконъ и раззинете устата си. Ние знаеме, че когато единъ човѣкъ са рѣшава да сѫставлява лексикони и да говори за езикътъ на единъ народъ, той е длъженъ по-напредъ отъ сичко да изучи тоя езикъ, т. е. неговите нарѣчия и поднарѣчия. Въ лексиконътъ на г-на Богорова ние не намираме нищо подобно. Той не са е потрудилъ да прочете даже ни народните бѫлгарски пѣсни, които сѫ сѫбрани отъ братия Миладинови въ Македония и които сѫдѫржаватъ въ себѣ си доволно[1] богатъ материялъ за филологите, за етнографите и за лексико-сѫставителите. Но да оставиме лексиконътъ и да кажеме нѣколко думи за „Книговището“. Пѫрвата статия, която е помѣстена въ тоя специяленъ вѣстникъ, ни сѫвѣтва да си сѫставиме единъ общъ бѫлгарски езикъ, защото сѫрбете са стараятъ да ни осѫрбатъ, а руссите да ни орусатъ. За да избави бѫлгарскиятъ народъ отъ тие наводнения, г. Богоровъ ни калесва да пишеме удобопонятно за народътъ и привожда ни слѣдующиятъ примѣръ. Четете. „Руси-тѣ сѫ крият под булото на Славяни да распрострат Руският език между сичкитѣ славянски народи уж с име панславизи, а по-добрѣ е да са нарече панрусизи, че днес с име Славянски език са разбира Рускиат (?), когато тии иститѣ никак не приемат да са закачи тѣхното бащинско име Росия и да са нарече Славяниа. А най-злото е, че тие, ако и да неналитат толкова на нас, ний сами, без да са осѣтиме, слугуваме на панруската им мисьл и са затичаме да правим писмовниат наш език Руско-Бѫлгарски, та им ставаме слѣп подлизурк без да го щем“. Видите ли езикъ? видите ли сладость? видите ли поетически красоти? По мнѣнието на г-на Богорова, г. Райко Жинзифовъ пише лошави стихове само за това, защото е панславистъ и защото са е училъ въ Россия. Чудно откритие! Ако питате назе, то ние ще да кажеме, че стиховете на г-на Жинзифова сѫ лошави по оная сѫщо причина, по която сѫ лошави и стихотворенията на г-на Сапунова III или на г-на Кудкудячка I, т. е. г. Жинзифовъ е лошавъ стихотворецъ именно за това, защото е бездаренъ и защото не знае бѫлгарски. Въ тая сѫща статия г. Богоровъ ни открива едно твѫрде чудно дѣло, което заслужава награда отъ академията на Милоша Милоевича или отъ ученното бюро на г-на Елагина „съ братьею“. „Азъ буки веди ще да рѣче: Азъ боговете познавамъ и т. н., говори г. Богоровъ. Идете ослѣ това и не говорѣте, че учените филолози могатъ да просѫществуватъ и безъ мозѫкъ! Освѣнъ тая важна въ сѣко отношение статия, г. Богоровъ критикува нѣколко бѫлгарски книги, но неговата критика не заслужава ни най-малкото внимание. Статията, която има заглавие „Влиането на Бѣлците вѫзъ езикътъ“ и която е преведена отъ французски, е темна и неудовлетворителна; а въ „Похвалата“ не сѫществува никаква мисаль. Кажете ни, молиме ви са, за кого пише г. Богоровъ своите булумаче? Или въ Бѫлгария жадното за просвѣщение юношество е захванало да чете даже и произвѣденията на лудите? Ние сѫвѣтоваме сѣкиго да прочете статията „Истъкмяване на човѣшката хубость“ и да са посмѣе, ако, разбира са, бѫде въ сѫстояние да разбере нѣщо. Сиромахъ г. Богоровъ! И тоя човѣкъ са е завзѣлъ да оправя бѫлгарскиятъ езикъ и да пише филологически изслѣдования! (г. I, бр. 5, с. 78—79).

---

[1] Синигеритѣ (?)

---

[1] Навѣрно: „дипсъсъ“ . . . — „Кило безъ дъно — празенъ хамбаръ“. [2] Длъжна.

---

[1] Доста.

(Л. Каравеловъ)

VII. ПЕРИОДИЧЕСКО СПИСАНИЕ НА БЪЛГАРСКОТО КНИЖОВНО ДРУЖЕСТВО

Основаването на това списание е безспорно едно отъ най-важнитѣ книжовни предприятия преди Освобождението. Отдавна пропагандираната идея — още „Любословие“ я изнася — за образуване у насъ на едно общобългарско учено дружество, което да вземе главнитѣ грижи за култивирането на езика и книжнината ни, на българското творчество и наука, като се развие по-нататъкъ въ академия на наукитѣ — се осѫществява презъ 1870, откогато дружеството почва да издава въ Браила своето месечно списание. Първата годишнина вървѣла твърде нередовно, та книжкитѣ ѝ, всѣка отъ 8—10 коли, се проточили отъ 1870 до 1876. Следъ нея списанието не излиза до 1882, когато въ София се подновява; по-късно самото дружество вече става Българска Академия на Наукитѣ и списанието придобива името Период. спис. на Б. А. Н., подъ което име излиза и сега.

„Периодическото списание“ сѫщо подчертава проповѣдьта за просвѣта и съ мотото си: „Умъ царува, умъ робува“; то подновява традицията на „Български книжици“, за да стане още по-строго научно списание, въ което всѣки клонъ на знанието се застѫпва отъ специалисти. Както и следъ Освобождението, то е главно книжовно огнище на нашата наука. — Следвайки развитието на списанията ни, трѣбва да споменемъ освенъ това, че „Периодическото списание“ отразява вече и единъ погледъ къмъ близкото минало, къмъ Възраждането, като прави първи опити да отбележи неговитѣ дейци и заслугитѣ имъ. А въ връзка съ напредъка на образованието и книжнината ни сѫщо трѣбва да се спомене появата съ това списание и на сериозната критика (не само чисто литературна), на която пръвъ обснователь и представитель е Нешо Бончевъ.

Първата годишнина е редактирана отъ дѣловодителитѣ на дружеството: отначало В. Д. Стояновъ, а по-сетне Т. Пѣевъ при сътрудничеството на тогавашнитѣ ни видни учени и писатели Маринъ Дриновъ, Р. Каролевъ, Иванъ Вазовъ и др., като е дадено широко мѣсто и за публикуване на народни пѣсни.

Отъ старна на „Българското книжовно дружество“

Къмъ читателитѣ

Великиятъ урокъ на историята вече се оцѣнява прилично въ наший просвѣтенъ вѣкъ. Тойзи урокъ ни показва, че безъ наука народитѣ не могътъ направи нито крачка напредь въ развиването и усъвършенствованието си, не могътъ се сдоби съ добра, честита бъднина. Задатъкътъ на народитѣ, които се лишаватъ отъ учението — науката, не може да е други освѣнъ: да бъдътъ тие народи най-долни слуги на просвѣтенитѣ народи — да имъ робуватъ. Непросвѣтенитѣ человѣци са покорни роби и на самата природа, което е такожде[1] коренно противъ волята на Премъдрий нашъ Създатель който е надарилъ человѣка съ умственни и душевни сили, да ги развива, да ги усъвършенствува, за да живѣе честито отъ сѣка старна, като става за винъги и побѣдитель на природата, дѣто живѣе. Ште каже, че само оние народи са удостоени съ благословението и благодатта на Провидѣнието, които са истинни любители и вѣрни приетели на учението.

Тая неуборима, вѣчна истина четеме почти на сѣка страница въ историята и на двѣ мѣста особенно въ нашата българска история срѣштаме да ни се казва велегласно,[2] че само тогава е било най-добрѣ на българский народъ, когато учението се е разпространявало помежду насъ и е хваштало здрави корени въ насъ — по времето на българскитѣ най-славни царье Бориса, Симеона Великий и Ивана Асѣна Вторий.

Тъй също и сега, отъ 20—30 годинъ насамъ, пакъ настаха вече и за насъ по-честити дни — отъ като сирѣчь почепнахме сами да изпъждаме невѣжеството изпомежду си и да търсимъ учението, по горештото желание на мъдрото ни правителство.

---

[1] Сѫщо тъй. [2] Високо.

Отъ историята познаваме доволно добрѣ истината, за която е думата ни тука. Нъ тази истина става намъ ощте по-очевидна, по-ухватна,[1] кѫто се поозърнимъ наоколо си да видимъ и сами — непосредственно — кои народи благоденствуватъ днесъ и нравственно и материялно, кои народи са благополучни отъ сѣка страна, тъй да кажемъ. И што виждаме? — че само оние народи блаженствуватъ, които са се просвѣтили съ науката и които залягатъ да си извършватъ сичкитѣ работи и съ нейната помощть. А напротивъ, оние народи живѣятъ най-злочесто, които са останъли безъ учение, които са далечъ отъ истинното просвѣтение.

Тие, послѣднитѣ, за да могътъ да се вредътъ помежду честититѣ народи, трѣба прочее да се утърсятъ отъ невѣжеството си и да гледатъ да пригърнътъ истинното просвѣтение. Къмъ тая най-свѣтла цѣль могътъ да тръгнътъ благополучно и най-сетнѣ да я постигнътъ напълно тогава само, когато тѣ и отеческитѣ имъ правителства започнътъ да слѣдватъ тоя най-святъ подвигъ съ пълно съгласие и взаимность, разбира се — и съобразно съ духътъ на времето и на обштитѣ нужди на отечеството и народътъ.

Кѫто и най-просвѣтенитѣ народи — и правителствата имъ — признали са тоя пѫть за най-добъръ и по него се държатъ къмъ великото си благополучие, къмъ обштата най-възвишенна цѣль на человѣчеството: колко по-вече ние, които сме толкова назадь останъли отъ къмъ просвѣтението, колко по-вече, казваме, трѣба ние да гледаме да тръгнеме синца по тоя пѫть и да го слѣдваме съ сичко усердие, съ сичко внимание и надлежна строгость, за да можемъ съ толкосъ по-голѣма сигурность и благополучие да стѫпимъ и твърдо да се удържимъ въ редътъ на просвѣтенитѣ народи.

Ето, при това, зашто[2] можемъ да кажемъ съ голѣмо благодарение, че днесъ въобште правителствата и народитѣ насъдѣ виждаме да съединявътъ своитѣ особенни усилия, да полагатъ голѣми взаимни старания за всеобщто, по-успѣшно разпространение на науката въ държавитѣ си.

---

[1] По-доловима. [2] Че.

Това всеобщто залягване на европейскитѣ и други народи къмъ науката, особенно въ нашето столѣтие — отрази се благоцатно и на българскиятъ народъ. Благотворнитѣ зари на науката имаха своето дѣйствие и на насъ — Българетѣ, които, ако и полека, но толкова по-вѣрно тръгваме вече въ пътятъ на истинната цивилизация и напредъкъ: умножаваме вѣстницитѣ си; нареждаме и подобряваме училиштата си, и нови отваряме; читалишта си отваряме, женски дружества съставяме; книгитѣ си, особенно разни учебници, размножаваме и управяме до една степень вече доста утѣшителна и пр. и пр. — нѣшта, които гръмогласно свидѣтелствуватъ за свѣстеното вече състоение на народътъ ни. Това, отъ една старна, и отъ друга — справедливото и честито рѣшение на черковний ни въпросъ са едни отъ най-утѣшителнитѣ явления въ сегашното възраждание на българский народъ, и тия явления даватъ ни едно най-положително ръкоемство[1] да имаме пълна надѣжда и увѣрение, че ште можемъ да стигнемъ до една такава своя еманципация народна и гражданственна, въ каквато иска да ни види и самиятъ ни Господарь заедно съ другитѣ народи въ пространната си държава.

На тая наша народна свѣсь има да благодариме задѣто, слѣдъ много опитвания да си направимъ едно учреждение всенародно, на което единственната цѣль да бъде — разпространение на просвѣтението между народа ни, днесъ вече съштествува такова учреждение подъ име:

„Българско книжовно дружество“.

Кънто цѣлта на това Дружество е да съдѣйствува и то — споредъ силитѣ си — за разпространение на просвѣштението между народътъ ни съ единъ начинъ по-правиленъ, по-систематиченъ и по-точенъ, както са стрували за себе-си и струватъ просвѣтенитѣ сички народи, — разбира се, че „Бълг. Кн. Дружество“ трѣба да стане и да бъде срѣдоточие на българскитѣ интелигентни сили, чрезъ които само може да върви то най-успѣшно къмъ свѣтлата си цѣль. Съ тая истина проникнъти са несамо сичкитѣ ни образованни еднородци, нъ въобште и сички други съзнателни и благоразумни Българе, — за това и не трѣба ни рѣчь. Изисква се само — отъ синца ни — колко по-скоро, да потвърдимъ и дѣломъ истината, за която е тука думата ни. Чрезъ своята обшта, братска взаимность и единодушие, чрезъ своето благоразумие и истинна добра воля, къто положимъ сичкитѣ си пристойни усилия за успѣхътъ на Дружеството — както до сега — тъй и за напредъ толкова по-вече, навѣрно можемъ да очакваме, штото не подиръ много време да се преобърне то въ дѣйствителна **Българска Академия наукъ** и да стане единъ отъ най-великолѣпнитѣ всенародни храмове на българската наука, — споредъ както е предназначено и въ самий му уставъ.

---

[1] Гаранция.

Сичкитѣ еднородци насъдѣ крайно са одушевлени и пълни съсъ тая надѣжба, и като вѣрни и благодарни български синове на свой народъ и татковина, желаятъ и по възможности залѣгътъ — и словомъ и дѣломъ — за добрий успѣхъ на това тъй многожелаемо всенародно учреждение.

„Българското Книж. Дружество“ има си программа, по коя-то ште да се ръководи неоуклонно къмъ свѣтлата си цѣль.

Главното, въ което се състои тая программа, е —

Обработванието и усъвършенствованието:

А. на българский езикъ и народната наша словесность; и

В. на българската история.

Това е, прочее, главний задатъкъ на Дружеството, което покрай него ще прави, въ своитѣ органи, разисквания още:

1. Върху благонравната отхрана[1] и развивание на младежътъ и отъ двата пола — въ народниятъ духъ;
2. Върху подобрението и напредванието на българскитѣ училища — мъжки и женски, съотвѣтственно съ духътъ на времето и нуждитѣ на народа;
3. Върху списанията, които сѫ по-добри и по-сгодни, за да се увеждатъ за учебници въ българскитѣ училища, и какви именно да се съчиняватъ или превождатъ на български — за сичкитѣ класове на народътъ въобще и за женскиятъ полъ особенно;
4. Върху длъжноститѣ на човѣка къмъ себе-си, къмъ най-ближнитѣ, къмъ общтеството, къмъ народътъ, къмъ отечеството, къмъ държавата и пр.;
5. Върху образованието на българското народно духовенство и въобще върху неговитѣ отлични заслуги, направени за честь, слава и величие на православната наша българска черкова и народность;
6. Върху изучванието на народниятъ битъ на Българетѣ и въобще на сичкитѣ съсѣдни народи;
7. Върху изучванието на българското отечество;
8. Върху славни и прочути лица, особенно отъ просвѣтенниятъ миръ, които, чрезъ високото си образование и велики познания, сѫ направили вѣчно незабравени заслуги на народътъ и отечеството си и въобще на человѣчеството;
9. Върху явниятъ и дружественниятъ животъ и дѣла на просвѣтенитѣ народи;
10. Върху сичкитѣ науки, искуства и художества.

Освѣнъ това, Дружеството ще гледа по възможности да разпространява познания и върху средствата и способитѣ за вештествено обогатявание и напредъкъ на народътъ.

---

[1] Възпитание, отглеждане.

Това, покрай главний задатъкъ на Дружеството, не е друго освѣнъ подробно изложение на сичко онова, което ще съдържаватъ органитѣ на дружеството — „Периодическото Списание“ и „Сборникътъ.“

Съ надлежно внимание и строгость Дружеството ще усъществява программата си въ реченнитѣ си органи, разбира се, постепенно — до колкото му позволяватъ както нравственнитѣ, тъй и вештественнитѣ средства, кото въ сащтото време ще гледа да бъде сѣки предмѣтъ работенъ отъ лица съвършенно вѣщи — отъ специялисти.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

„Пер. списание“ по съдържанието си ще състои отъ три отдѣления: литературно, научно и критическо.

Литературното отдѣление ще обема беллетристически произведения (въ стихове и въ проза), както оригинални, тъй и преведени отъ чужди езици;

Научното отдѣление ще обема статии по различнитѣ клонове на науката;

Критическото отдѣление ще обема библиографически извѣстия, рецензии и критически разбори за сѣкакви нови произведения въ българската книжнина, а такожде [1] и за нѣкои иностранни [2] произведения, които се допиратъ, въ какъвъ и да е изгледъ, до българский народъ и отечество.

Освѣнъ „Периодическото Списание“, Дружеството, ако му позволятъ материялнитѣ средства, презъ тази година ще издаде и два „Сборника“, които щтътъ бъдътъ напълнени по-вечето съ нови паметници за българската история и съ материяли за изучванието на българский езикъ.

---

[1] Сѫщо. [2] Чужди.

За съдържанието на тие „Сборници“, за голѣмината имъ, както и за времето на тѣхното напечатвание Дружеството ште даде на публиката подробни извѣстия чрезъ особенно обявление.

Подирь сичко, што се изложи до тука, нѣка ни бъде позволено да кажемъ нинѣ[1] нѣколко братски думи, особенно и къмъ образованнитѣ еднородци.

Сичкитѣ благоразумни и чистосърдечни наши народни людье знаятъ яко[2] добрѣ, кому най-първо и преимуштественно има да благодариме за възражданието на българский нашъ народъ. При сичко, че науката, особенно въ нашето столѣтие, както вече рекохме, разпръска насъдѣ по Европа своитѣ животворни зари, ала тие зари сѐ не можеха да подѣйствуватъ тъй благодатно на българский народенъ гений, штото да го пробудятъ отъ дълбоката му и отколешна дремота, да го съживятъ въ пространното наше отечество за новъ, прѣсенъ, по-сладъкъ и по-честитъ животъ, ако да не бѣше честито отечеството на Българетѣ да му се родятъ такива достойни синове, които, съ великитѣ си и тежки трудове, съ непрестаннитѣ си залѣгвания и безбройни жертви, сполучили са да възкръсътъ многозападналий свой български народъ, който, отъ велика благодарность къмъ тѣхъ и признателность, произнася и вѣчно произнася-ште имената имъ съ праведна гордость и съ дълбока почеть и уважение изъ родъ въ родъ.

Сички тие велезаслужни,[3] безсмъртни мъжие — и вѣрнитѣ имъ приемници — са прочее голѣмитѣ оние виновници на сегашното наше всенародно събуждание, на които ште имаме да благодаримъ и за благополучната бъднина, която ште да послѣдува отъ сегашното ни тъй честито възраждание—съ помошта на истинната цивилизация.

---

[1] Сега. [2] Твърде. [3] Многозаслужили.

Отъ реченнитѣ наши родолюбци, блаженнопочившитѣ имали са, както иматъ и живитѣ отъ тѣхъ, такава пламенна любовъ и усердие къмъ драгиятъ си народъ и отечество, и такива неуморими трудове са полагали непрестанно и полагатъ за обштото народно благо, чрезъ каквито само можеше да се започене и извършва великото дѣло на всеобштото ни сегашно народно възраждание. Това е тъй велико дѣло, штото на самата история остава да го оцѣни съ време както трѣба.

Съ такивато само благородни и възвишенни качества и способности обдарени нашитѣ споменъти мъжие отъ Промисълъ Божий, могоха да издирятъ и сполучатъ най добриятъ пъть за свештенниятъ свой подвигъ. Преди всичко, тѣ, отъ какъ са се потрудили да се запознаятъ, по възможности, съсъ положението на народътъ, съ неговитѣ нужди и потрѣбности, положили са слѣдъ това всѣко мъдро усилие насъдѣ по отечеството си и вънъ отъ него, да намѣрятъ сички оние наши еднородци — и болери и сиромаси, въ сърдцата на които се е било увардило доволно искрици за любовь и усердие къмъ народътъ и обштото отечество. Това кътo са сполучили до една колко и малка степъвь — по причина на великитѣ и тежки спънки, произходяшти отъ невѣжество — съединили са сичкитѣ въ единъ духъ, управили имъ са погледитѣ къмъ бъдъштето по една и съшта посока — и най-сетнѣ, чрезъ една братска взаимность, и еднитѣ и другитѣ заловили са преди 30-40 даже и преди повече годинъ да дѣйствуватъ — кой съ перо, кой съ пара, за всенародното възкръсвание, за всеобштото удоброчестение на свой мили народъ и отечество.

Ето мѣсто, дѣто може да се посочи на образований сички миръ съ утвърждение най-голѣмо, че българскиятъ народъ самъ самниничъкъ, можемъ да кажеме, е започнълъ да се пробужда отъ литаргическиятъ си сънь, да се упътъва самъ къмъ просвѣтението; чрезъ свое собственно залягвание да се домагава къмъ по-благополученъ животъ съ помошта на науката и просвѣтението — средства най законни и най мъдри. Съ една дума, Българетѣ впуштатъ се вече къмъ обштий человѣчески напрѣдокъ — съобразно съ вѣкътъ и вече поематъ тоя пъть съ такава ревность и любовь, штото може вече смѣло да се каже, че това не е като нѣшто ефимерно у насъ, а чисто събитие, съвършенъ фактъ, какъвто нарѣдко срѣштаме въ животътъ на другитѣ народи при самото начало на възраждането имъ.

„Бълг. Кн. Дружество“, основаваштицъ[1] се на тая неуборима истина и уважаваштицъ я напълно, смѣта за излишно да споменува съ особенни думи, че българскитѣ учени и ученолюбци ште испълнятъ на драго сърце пакъ една оъ своитѣ най-първи свети длъжности, што иматъ къмъ народътъ и отечеството си, и къмъ человѣчеството въобште, къто ште се потрудватъ, кой какъ може, да спомагатъ такожде и на реченното Дружество — за добриятъ му вървежъ и напредокъ къмъ свѣтлата му цѣль. Сштото Дружество има прочее самата най-голѣма надѣжда и увѣрение, че сичкитѣ наши интелигентни людие, заедно съ другитѣ ни еднородци, незабавно ште притекътъ повече да спомагатъ и нему — за умножаванието несамо на умственниятъ, но и на материялниятъ му капиталъ, къто отъ една страна ште му праштатъ умственнитѣ си разни (оригинални и преведени) произведения и—отъ друга—ште да настояватъ съсъ сшто усердие и любезность при своитѣ приятели и познайници отъ другитѣ съсловия, за да зематъ материялно участие и тий въ Дружеството съ штедритѣ си десници.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Прочее, както у просвѣтенитѣ народи е нѣшто почти твърдѣ обикновенно станъло — разпространението на разнитѣ списания помежду сичкитѣ класове на народътъ, дано почнътъ вече да намѣрватъ и у насъ — Българетѣ — такова разпространение разнитѣ наши списания, дано и „Пер. Списание“, както и послѣдуяштитѣ други съчинения на Дружеството, се видятъ приети насъдѣ отъ народътъ и най-паче отъ сички български учебни заведения, както отъ училишта, читалишта, отъ други разни Дружества и пр.

---

[1] Като се основава.

Сичко това, както вече казахме, зависи, разбира се, отъ добрата воля и желаемото съдѣйствие преимуштествено на интелигентнитѣ ни еднородци, които — както вѣрни почитатели и послѣдователи на първитѣ български народни просвѣтители, безъ съмнение, готови са да полагатъ своитѣ сърдечни усилия, двойно и тройно повече, за сѣко обштеполезно народно предприятие — при настъпилата вече по-честита епоха за българскиятъ народъ и отечество.

За критиката

Задатъкътъ на „Българското Книж. Дружество“, както е извѣстно, е — распространение на просвѣштението между народътъ ни. Но просвѣштението не е нѣшто вештествено, не е, тъй да речемъ, видимо и осезаемо. То е отвлѣчено понятие и се реализирва въ умствената дѣятелность на человѣчеството, която пъкъ се проявлява, става видима и достъпна за сички, увѣковѣчава се — въ умственнитѣ произведения на хората. Една отъ формитѣ, при това и най-главната, въ които се представля складиштето — тъй да речемъ — на умственнитѣ человѣчески произведения, са книгитѣ. Слѣдов., пълното распространение на просвѣштението е възможно прѣимуштественно при помошта на книгитѣ. Вънъ отъ сѣко съмнѣние е, че училиштата, читалиштата и т. п. заведения са важни средства за разпространявание просвѣштението между единъ народъ, но никой не може отказа, че основата на тия заведения, тѣхната душевна храна, както и видимий резултатъ тѣхенъ са пакъ книгитѣ. За да може дѣтето успѣшно да придобива познания въ училиштето, необходимо му е да знае да чете и да има добри книги. Разказътъ на единъ добъръ учитель привлича вниманието на дѣтето и, безсъмнѣние — съобштава му добри и полезни познания, но, при сичко това, ученикътъ, макаръ и най-прилежниятъ, има нужда отъ книги, които да му служътъ за пособие и ръководство въ изучвание и надлежно усвояване на прѣподанний прѣдмѣтъ. Въ това отношение значението на книгитѣ ни се прѣдставлява oште много по-голѣмо отъ една друга страна. Въ умственното развитие на дѣтето, както и въобште на сѣки едного, голѣмо значение има и собственниятъ, самостоятелниятъ умственъ трудъ. Колкото дѣтето по-вече употрѣблява усилия само, съ своитѣ собственни сили да разбере онова, което чете, — толкова по-добрѣ ште може да разбере и усвои читаюштий прѣдмѣтъ, толкова слѣдователно то е по-уздравено въ правилното и успѣшно свое умственно развитие. Умното и хубавото разказвание на добриятъ учитель въ класътъ съобштава наистина много и полезни познания на ученикътъ, но тѣзи познания, като на готово дадени истини, не би се тъй яко вкорѣнили въ умътъ на дѣтето, ако то не би зело книжката и само да се потруди отново да поразмисли и да усвои прѣдмѣтътъ, за който му са разказвале въ класътъ. Така сѫшто добрѣ водимиятъ ученикъ прави и при прочитанието на сѣка друга книга. Истина, и въ книгитѣ ученикътъ намира готови истини, но при четеньето, той бива по-съсрѣдоточенъ, по-тихъ и по-свободенъ да се спира на която страница ште, за да размисли надъ прочетаемото. Думитѣ въ книгата не бѣгатъ тъй, както бѣгатъ при говореньето. Въ класътъ, при разказваньето на учителятъ, ученикътъ трѣба да напряга вниманието си, за да може да чуе сичко, което се разказва. Тукъ нѣма той време да се спира при нѣкоя мисълъ и да разсъжда, да ли е тя тъй или не, ами трѣба сичко току рѣчи да приема тъй, както му се приказва. Но при четеньето ученикътъ, както вече рекохме, е свободенъ и за то може по-самостоятелно да се отнася къмъ онова, което чете.

Но книгитѣ не служътъ само въ училиштата за пособие и необходимо ръководство въ умственното развитие. Вънъ отъ школата, тѣ са, може да се рече, добритѣ и най-леснитѣ пособия и ръководители за сичкитѣ безисключение человѣци въ тѣхното правилно умственно и нравственно развивание, заштото тѣ са изложение на безбройни опити и познания, събрани и наредени въ продължение на много вѣкове отъ человѣческиятъ родъ. Книгитѣ са прочее — не само главниятъ резултатъ на умственната дѣятелность, най-доброто огледало на душевното състояние на цѣлъ народъ, на цѣло человѣчество въ извѣстно време, ами оште и ръководитель на по-добро, по-високо душевно развитие, слѣд. — и кѣмъ по-добра бъднина, заштото вѣчно любопитната и жива човѣческа мисъль въ тѣхъ — въ книгитѣ — намира и опора и потикъ за своето по-горньо развитие и усъвършенствование. Прочее книгитѣ са и главното средство, чрезъ което по-правилно и по-лесно става распространението на просвѣштението между кой да е народъ. Понѣ — този е и този трѣба да е — споредъ насъ — идеалътъ на книгитѣ.

Но и въ умственната дѣятелность, както въобште и въ сѣка друга, не сичко става съобразно съ идеялътъ. Има и въ тази дѣятелность такива явления, които, ако и да иматъ благовидна външность и да са излѣзли по видимому[1]), съ благовидна цѣль, биватъ обаче въ съштность по-вече вредителни, отъ колкото полезни. Особенно това може да се каже за литературнитѣ произведения човѣчески, или — за книгитѣ, които, както казахме, са самото складиште на умственната човѣческа дѣятелность. Толкосъ по-вече това може да се каже за литературнитѣ произведения на единъ народъ, който стои оште въ началото на своето умственно развитие. Литературното или книжовното поле е важно и сериозно, но за то е пъкъ то отворено за сички: никому не се възбранява да стъпи въ него. Заради това многома[1] се рѣшаватъ да се покажътъ на това поле, безъ да иматъ надлежни познания, и въ едно неразвито обштество, въ единъ не добрѣ свѣстенъ и разбуденъ народъ— дълго време безнаказанно се ползоватъ съ незаслуженно уважение, както и съ незаслуженъ авторитетъ. А отъ това сѣтнинитѣ биватъ лошеви: тѣхнитѣ недостойни и ништожни литературни произведения вмѣсто да свѣстятъ, да просвѣтятъ, да ползоватъ обштеството, народътъ — оште по-вече го приспиватъ, затъмняватъ и повреждатъ.

---

[1] Нагледь.

И нашата новобългарска книжнина, която се намѣрва тъкмо сега въ най-деликатний степень на своето възраждание, къто оште се лишава отъ добро, тъй да кажемъ, пресѣвание или здрава критика, не може освѣнъ да има значителенъ брой, да не казваме — по-голѣмата часть въ употрѣбение — книги непотрѣбни за насъ — Българетѣ, вредоносни отъ колкого полезни, на които книги обаче достаточното отстранение отъ употрѣбение помежду нашата публика — или, ако е възможно, на нѣкои отъ тѣхъ оправата, може да стане само чрезъ добра критика. Ние мислиме, че вече е настало време и у насъ да се появи надлежна критика. Толкова повече днесъ се изисква за насъ благоразумна критика съ редовно и постоянно слѣдвание на нейний свѣтий задатъкъ по полето на българский душевенъ миръ, колкото по-много се нуждае народътъ ни отъ книги, съ добросъвѣстно перо написани и назначени найпаче за нравственното му повишение. Тука не му е мѣстото да се пуштаме въ дълги и широки разисквания и да доказваме, че единъ отъ най-главнитѣ, а також де и отъ най-опаснитѣ врагове наши, когото ние сами носиме въ себе си — въ най-дълбокото мѣсто на своитѣ собственни пазви, е никаквата отхрана или нравственниятъ упадъкъ на по-голѣмата часть отъ народътъ ни, особенно по градиштата, до колкото ние познаваме сегашното душевно положение на народътъ си, и че тоя убийца се е загнѣздилъ въ насъ по слѣдствие на историческата наша съдба и, по-опредѣлително да кажемъ, най-много споредъ непосредственното наше отколѣшно съсѣдство съ гръкофанариотството. Добритѣ книги обаче твърдѣ много, да не казваме — най-много могътъ на тозъ часъ да съдѣйствуватъ за умаление и отстранявание на тоя нашъ исторически недъгъ, за когото недобритѣ списания напротивъ са една отъ най-вкуснитѣ храни.

---

[1] Мнозина.

Ето отъ коя оште старна е важна и твърдѣ потрѣбна за насъ на днешенъ денъ благоразумната критика, която, както видиме, може также, ако и косвенно, нъ доста много да спомогне и за скорошното и по-лесното съвършенно, избавление на народътъ ни отъ речений недъгъ.

Заради това „Бъл. Кн. Дружество“ отваря широко мѣсто въ стълповетѣ на своитѣ органи и за критический отдѣлъ, който счита за една отъ най-важнитѣ свои длъжности, както сме споменували и други пъть за това, да обръшта при сѣка възможность строго внимание на сѣко едно душевно произведение българско, а также и на такова небългарско, което допира до българский народъ и отечество — въ кое и да е отношение — и сичко хубаво, добро и полезно да удобрява и да препоръчва, а сѣко непотрѣбно, вредително и лошаво — да осъжда. На късо да кажемъ: строгата, справедлива и благоразумна критика е тоже една отъ главнитѣ обязанности на Дружеството ни.

Многото тѣжки години на душевната ни мрътвина вече се изминуватъ и скоро щтътъ до край да се минътъ, къто благоразумно се распрѫсва истинното просвѣштение на сѫдѣ [1]) по отечеството ни. И неприятнитѣ условия на сегашното ни пробуждание и на доста силничкото ни вече душевно движение започнъли са, ако и твърдѣ полека, нъ за то толкова по-сигурно и по-здраво да се преобръштатъ коренно на доста благоприятни — за оздравението на нашето постѫпенно и систематично напрѣдвание въ просвѣштението. Прочее, не е лъжа вече, че у нась отъ день на день рѫсте самосъзнанието и че духътъ ни иска и тръси храна. Очевидно доказателство на това ни служи, между друго — подобрѣнието и размножението на нашето книгопродавство. Естествено е, обаче, че споредъ колкото по-вече рѫсте въ насъ самосъзнанието, толкова по-много заждеднява духътъ ни за храна, толкова по-много се изисква да бѫде тая храна не само питателна, полезна и здрава, нъ и намъ подавана тъй и толкова, колкото само може лесно да приемне духътъ ни и да смели най-добрѣ. Или какъ, имаме вече малко много напечатани книжки съ разно сѫдържание, и нѣма съмнение, че тоя брой отъ день на день ще се умножава както се и умножава. Утѣшително е и радостно, наистина, за сѣка една българска душа, къто вижда да рѫсте и да се убогатява книжнината ни. Но толкова по-вече е желателно при това да става убогатяванието ѝ съ книги добри и полезни. Особенно сега, когато вече достигваме до по-голѣмо самосъзнание, подобно обогатявание на книжнината ни е най-желателно, защтото, колкото по-много добри и сириозни списания имаме, толкова по-вече сме сигурни въ правилното и основателното си умствено и нравствено развивание и напрѣдвание, — тъй къто такивато списания ще могътъ малко много да удволетворяватъ потрѣбността на духътъ ни.

---

[1] Навсѣкѫде.

Но извѣстно е, че сѣка потрѣбность произвежда и желатели да я удовлетворятъ. Така също и тука. Наший разбуденъ вече што-годѣ духъ има потрѣбностъ отъ здрава и полезна храна, и ето че многома отъ насъ се занимаваме да удовлетвориме тая потрѣбность. Сички гледаме на себе-си като на хора способни да я удовлетворимъ колко по-добрѣ — и за то се рѣшаваме да писваме и да печатаме разни книги; да изваждаме вѣстници и др. п. Такава една рѣшителность е наистина похвална, ако тя е придружена съ пълно самосъзнание къмъ дѣлото; и желателно е да има по-вечко такива личности, които сѣкогажъ така да са рѣшени и благорасположени къмъ трудъ за всенародното наше развитие. Но едно желание само, една гола рѣшителность е недостаточна. Иска се оште умѣние, искатъ се основателни познания, иска се т. е. наука. Обаче, да мислиме само и да вѣрваме, че имаме тѣзи необходими принадлежности, не ште рече оште, че ги имаме. А у насъ — въ ново-българската книжнина*) — по-вечето умственни трудове или литературни произведения, съ твърдѣ малко изключение, може да се каже са слаби, ништожни и послѣдствие на това — вредителни отъ колкото полезни. Никакъ обаче не е тукъ за чудо, заштото както и у други народи, които са се намѣрвали или се намѣрватъ въ първоначалното си развитие или възраждание, тъй и у насъ на тосъ часъ по-многото отъ досегашнитѣ ни списатели не могътъ, нито са могли да бъдътъ такива, каквито би трѣбало да бъдътъ, нито пъкъ можемъ иска отъ тѣхъ, за да иматъ сичкитѣ необходими тѣмъ принадлежности — като на списатели — като на всенародни водители по душевното поле на българский народъ. При всичко това, нека тукъ като повторително да кажемъ, че не трѣба да забравяме, какъ сѣко начало е мъчно, а колко по-вече — при какви да са предприятия и трудове на умственното и душевно творчество. Това е така. Но да забѣлѣжаваме-ли пакъ, че е време вече и у насъ да се започне да се търси както трѣба по-хубавото, по-доброто и по-полезното, ако искаме наистина да се не спираме отъ тъй утѣшителното си вече тръгвание напрѣдъ къмъ просвѣштението?! —

---

* Подъ думата книжнина или литература какво разбираме ние, други пѫть ште говоримъ. Тукъ ште забѣлѣжимъ само, че ние — Българетѣ нѣмаме оште собственно нижнина — нова, но сега полагаме вече пристойни усилия за здраво основание на новата си книжнина, — на това най-възвишенно душевно съкровиште на кой да е народъ (Бел. на авт.).

Въ сериозно и дѣлно съчинение сичкитѣ недостатъци се изплаштатъ съ добритѣ мисли, които читателятъ може да изчерпи отъ това съчинение. Но съ какво могътъ се изплати недостатъцитѣ въ нѣкои си отъ сѣка старна ништожни и лоши литературни произведения? Съсъ ништо. Напротивъ, такивато списания струватъ много скъпо, заштото биватъ твърдѣ често вредителни, тъй къто има много хора, които ги четътъ и които, по неразвитието си, вѣрватъ на сичко, што четътъ въ книги въобште и даже често отъ тѣхъ заимствуватъ — безъ сѣко обсъжданье или отборъ — много идеи и мисли невѣрни и твърдѣ вредоносни. А въ нашата сегашна книжнина, особенно къто нѣмаме оште критика — разбираме благоразумна критика — малко ли има и такива книги, които било би по-добрѣ, право да си кажемъ, никакъ да ги нѣмаше? При това и сега оште явяватъ се на свѣтъ и за напрѣдъ ште се явяватъ у насъ такива литературни произведения, които съсъ своего ништожество по-вече ште пречътъ на правилното ни народно и обштественно развитие и напрѣдвание. И това може да става и ште да става толкова по-лесно, колкото отъ една страна по-вече закъсняваме да оставаме лишени отъ надлежна критика и, отъ друга особенно, колкото по-много забирваме да чувствуваме вече потрѣбность за душевна храна, която търсиме и най-много която намѣрваме — разбира се — въ книгитѣ.

Броятъ на непотрѣбнитѣ и вредитѣлни списания въ свѣтъ въобште штѣше да бъде много по-малъкъ, ако нравственноста и благоразумието бѣха се въцарили насъдѣ помежду человѣчеството, което обаче до сега не е могло и на-да-ли ште може нѣкога — да достигне до едно такова, днесъ намъ едвамъ мислимо ублагородявание, тъй штото, ако не съвсѣмъ, то понѣ много помалко да се явяватъ ништожни плодове на душевното наше человеческо поле. Както и да е, но тука толкова за положително може да кажемъ, че благоразумната критика най-много и най-добрѣ може да смаля и много пъти до край да очистя вредителноста на такивато списания, дѣто и да бъдътъ тѣ.

По-горѣ споменъхме на късо за причинитѣ, дѣто повечето отъ досегашнитѣ ни списания — въ нинѣшната ни книжнина — са непотрѣбни и вредителни отъ колкото ползователни. Като допълнение на това, искаме тука да означимъ съ по-ясни думи, какъ се и у насъ проявлява той-зи тьй очевиденъ фактъ, който, ако и да е твърдѣ горчивъ, като го изповѣдваме обаче, потвърдяваме съ това, че дѣйствително помислили сме и търсиме вече надлежни средства, за да можемъ да умаляваме и отстраняваме колко по-добрѣ вредителноста на ништожнитѣ си списания, чрезъ което въ сьштото време да въспирваме, по възможности, и появяванието на подобни книги за въ бъдъште време; и, най-сетнѣ, да можемъ напротивъ да проправяме и отваряме пъть за разпространение на добри и ползователни книги между народътъ си.

Мнозина отъ нашитѣ списатели мислятъ се за доста способни — да работятъ на литературно поле; а не малко има помежду тѣхъ и такива, които твърдѣ добрѣ познаватъ своитѣ неспособности за работенье на реченното поле, нъ тѣ, при сичко това, като си заглушатъ съвѣста, пуштатъ се толкова по-смѣло да съставляватъ или превождатъ книги и да изваждатъ вѣстници, безъ да искатъ тука да попрѣмислятъ, че съ това тѣ вредятъ отъ колкото да ползуватъ народътъ, за когото ушъ се тургатъ да работятъ и да посвяштаватъ своитѣ душевни трудове. И за еднитѣ и за другитѣ най-доброто лѣкарство е — благоразумната критика, която несамо докрай извинявва, но намѣсти даже и голѣма похвала въздава на първитѣ — сирѣчь на оние, които не са познавали своята некадърность — за книжовното поприште; а, напротивъ, тя — истинната критика — строго осъжда вторитѣ, заштото тѣ съзнателно са полагали ръцѣ да вършатъ което никакъ не имъ е било работа. А такива дѣла не са-ли чисто престъпление прѣдъ цѣлъ народъ? Да, престъпление; а престъплението сѣкогажъ заслужава наказание.

Ето великото значение на строгата и здрава критика, ето нейний високъ задатъкъ, ето най-сетнѣ и голѣмата необходимость — да се появи и у насъ вече подобна критика, чрезъ която да се поддържва авторитетътъ на добритѣ и достойни съчинения и въобште литературни произведения, а сички долни и безъ всѣко достойнство — да се представятъ така, штото сѣки единъ да разбере тѣхната ништожность и вредителность и да ги отхвърли.

„Българ. Кн. Дружество“ зема и то върху си тая трудна обязанность както напълно вѣрва, че ште полага сѣко пристойно старание да я изпълня дбросоъвѣстно, толкова по-вече колкото по-много е увѣрено, че съ добросъвѣстното изпълнение и на тая си задължителность не малко ште може да съдѣйствува за добрий си вървежъ къмъ самата си цѣль. Дружеството най-добрѣ разбира само голѣмата отговорность, която ште има при изпълнението на тази тъй важна обязанность, заштото, колкото е важна тя, толкосъ по-добросъвѣстно изпълнение иска, и Дружеството — да повторимъ пакъ — има пълна надѣжба и увѣрение да я испълни постъпенно* съ надлежно достойнство и добра съвѣсть — най-паче като сѣко списание, което ще се турга подъ критика отъ негова старна, ще бива разгледвано, колкото е възможно, сѣко едно — отъ хора достатъчно вѣшти въ такава работа, отъ хора — специялисти.

---

* Казваме: постепенно, защото, както е извѣстно, Дружеството нѣма оште толкова дѣйств. членове или сътрудници,

Дружеството тука можѣше тутакси да пристъпи къмъ самий разборъ на нѣкое-си съчинение, безъ да се пушта въ особенна разправа за критиката, каквото напротивъ сторихме съ това, што казахме до тука за нея въобште. Но, както ще се увѣри и сѣки, потрѣбно бѣше да стане това — за нашата публика, заштото, до колкото ние знаемъ, твърдѣ малцина са оште помежду ни, които да знаятъ както трѣба високата важность и свѣтлий задатъкъ на критиката, тъй особенно и великата нейна потрѣбность и полза на днешенъ день за наший български народъ. А оште по-малко има отъ нашата българска публика хора, които да разбиратъ на самата дума — критика — сѫштото ѝ значение и смисълъ. Многома и отъ самата ни читаяшта публика, понѣ спорѣдъ колкото сме имале случай да чуеме и разбереме, като кажътъ: „критикуватъ нѣкого“, разбиратъ, че нѣкого хулятъ, нападатъ и др. т. Та несамо читателитѣ, но и мнозина отъ самитѣ ни списатели тъй са обикновенно разбирали думата критика. Туй обстоятелство или по-добрѣ да кажемъ — тойзи фактъ може, споредъ насъ, да се обясни по това, че до сега у насъ критиката, като изключимъ единъ два случая, състояла сее по-вече въ хули и нападения само. И така, нѣма съ-

---

штото да може по-бърже и както трѣба да извършва сѣка една работа, означена въ неговата програма въобште. Толкова по-трудно е за него на тосъ часъ — да изпълня критический отдѣлъ въ своитѣ органи, като сѣко едно дѣло, особенно — дѣто по-сериозно ще се разглежда отъ хора не други, а само отъ специялисти. Та и да има вече Дружеството сичкитѣ си потрѣбни улеснения за испълнение на критический си отдѣлъ, пакъ не ще да бърза тъй много, заштото благоразумната критика не става съ бързания никога (Бел. на авт.).

мнѣние, че думата — **критика** — тука е била разбирвана — криво, заштото нападанията и хулитѣ никакъ не са критиката.

Заради това ние намѣрваме за твърдѣ умѣстно тука да се поспремъ малко и надъ самата дума критика, за да разяснимъ на читателитѣ си — до колкото виждаме за потрѣбно, какъ разбираме и за сѣкогажъ ште разбирваме критиката; и освѣнъ туй — какъ ште става тя отъ старна на Дружеството.

Думата критика е гръцка и произлиза отъ глаголътъ κρίνω, който ште рече: отдѣлямъ, различавамъ; съдя или разсъждавамъ за нѣшто, търся истината — произнасямъ съдъ надъ нѣшто. Отъ тие тълкувания виждаме, че критикувамъ не ште рече нападамъ или хуля, ами — издирвамъ, показвамъ или изваждамъ на чисто видѣло нѣкойси предмѣтъ тъй както си е той до-сушъ и това сичко представямъ съ разяснения достаточни и съсъ доказателства най-очевидни. Слѣдователно, задатокътъ на критиката е несравненно високъ и сериозенъ отъ колкото хули и нападения.

Истинната критика, къто е длъжна да освѣтли добрѣ предмѣтътъ, който подлежи на разглежданието ѝ, тя произнася надъ него своятъ строгъ, но справедливъ и най-безпристрастенъ съдъ. Прочее, както виждаме, критиката въ задатъкътъ си представлява ни се като една отъ най-съвършеннитѣ, най-непогрѣшимитѣ учителки.

По-горѣ казахме, че и въ литературната дѣятелность биватъ явления, които принасятъ на обштеството вреда отъ колкото полза. А отъ това можѣше да се отбѣгва достаточно, ако мнозина отъ читаяштата публика не бѣха тъй изобилни съсъ простодушие и легкомислие, штото да не вѣрватъ и не приемватъ сичко, безъ изключение почти, што се казва въ подобни произведения. Нужно е, прочее, да се разясни и открие на читателитѣ, кои са недостатцитѣ на такивато литературни произведения — и не само да се направи тъй, што то да разберътъ читателитѣ добрѣ тие недостатци, ами оште и да имъ се покаже на по-доброто. Така също необходимо е, при разгледванието на достойни произведения, да се покаже тъчно и ясно — въ што се състои достойнството имъ и зашто именно въ това се състои, н. пр., а не въ друго. Ако-ли нѣкое съчинение има — наистина — доста недостатъци, но има при тие и доволно преимуштества, критиката трѣба, разбира се, и тука да представи съчинението тъй както си е то — отъ сѣка старна, сирѣчь тя е длъжна да извади сичкитѣ и недостатци и преимуштества на това съчинение прѣдъ най-чиста свѣтлина — съ голѣма тъчность и безпристрастность.

Тъй трѣба да постъпва истинната критика. Ако не постъпва така, тя не оправдава назначението си, става недостойна за името си.

И така, критиката въ същтото си значение е несамо много важна и сериозна, но не по-малко е и света: тя е проповѣдникъ на истината, учитель на доброто, полезното и хубавото. За откривание и доказвание истината, не трѣба критиката да се спира предъ ништо, — тя трѣба да събаря и да уништожава сичко, което не е истина, което е непотрѣбно и вредоносно, което е грозно и долньо. И сичко това трѣба да извършва истинната критика винъги съ едно най-голѣмо достойнство.

Нъ за да може напълно да оправдава високото си назначение, тя трѣба:

1. Основно-добрѣ и всестранно да знае прѣдмѣтътъ, за който се зима да говори и да го обсъжда; или, ако така не го знае — да го познава отъ къмъ оная страна понѣ, отъ къмъ която може и се зема да го разглежда. Ако подлежи на разглеждание, н. пр. — нѣкоя историческа драма отъ чисто поетическата ѝ — художественна старна, критиката може да не знае, да-ли е вѣрно

съдържанието на драмата съ историята, но тя непремѣнно трѣба да разбира и съвършенно да знае — въ какво се състои истинното драматическо искуство — трѣба добрѣ да е позната съ психическитѣ явления, да разбира добрѣ характеритѣ, напълно да владѣе съ естетическитѣ познания и др. п. Инъкъ — разглежданието на драмата отъ къмъ художественната ӥ старна не ште бъде тукъ сериозно, основателно и справедливо.

2. Да познава добрѣ обштеството — публиката, за която е написана книгата, която подлежи на разглеждание. Критиката, наистина, има и винъги трѣба прѣдъ очи да има — истинното, полезното, хубавото и доброто: тѣхъ да проповѣдва, тѣхъ да дири, открива и да прѣпоръчва. Но сичко това трѣба да прави така, штото обштеството, за което го извършва, непрѣмѣнно да го разбере, — за да може то отистина да се ползова отъ него. Заради това, критиката трѣба добрѣ да познава обштеството, че да не би, инакъ да почне да го поучава така, штото да не може то да разбере ништо; или да му препоръчва такива съчинения, които може наистина да са твърдѣ високо-учени, но инакъ — да бъдътъ съвършенно безполезни за обштеството, ако то не е оште въ състояние да ги разбере малко-много. Ако н. пр. — се появи на български нѣкое таквосъ съчинение — да речемъ — по естественнитѣ науки, което да не е нито напълно специялно написано, нито таквосъ, штото да служи за ръководство на учаштитѣ се, нито пъкъ за народътъ въобште — разбира се, таквосъ съчинение, колко и да бъде инакъ вѣрно съчинено съ науката — критиката не трѣба нито да го похвали, нито да го препоръча, заштото таквосъ списание е безполезно за онова обштество или за онзи народъ, за когото се назначава. Това сѫщто може да се каже и за съчинения твърде специялни, отъ които народътъ обаче нѣма оште потрѣба — та и не ги разбира.

Да препоръчваме на обштеството списания, които не могътъ да бъдътъ нему малко-много годни, макаръ инакъ да са тѣ твърдѣ добри списания, не ште рече освѣнъ да струваме съзнателно на това обштество голѣмо и не едно зло — въ нравственно и въ материялно отношение, заштото обштеството, кѫто ште се занимава съ книги безъ да може да се ползува отъ тѣхъ — ште губи съ това — първо — драгоцѣнното си време, което можѣше да употрѣби при занимания съ други — ползователни за него книги; второ — чрезъ прочитъ на книги, които обштеството не разбира както трѣба непрѣмѣнно пада въ заблуждения, понѣкога твърдѣ опасни и вредителни; третьо — кѫто купува обштеството непотрѣбни за себе-си книги, дава паритѣ си за вѣтъръ, на мѣсто да купува други списания, отъ които, кѫто извлѣче сѫштественна полза за себе-си, ште гледа на всѣки случай да купува и за напрѣдъ оште по-вече други книги — чрезъ което ползува и себе си и самата народна своя книжнина.

3. Истинната критика трѣба да е прогресивна, т. е. да върви и тя напредъ по своя пѫть, както върви и самото человѣчество въ своята душевна дѣятелность въобште; — да не остава ни най-малко назадъ отъ всеобштий человѣшки напрѣдокъ, заштото, ако тя е регресивна — назадничава, не може тогава да произнася съвършенъ сѫдъ надъ онова, което не види, не достига.

Кѫто казваме тука, че критиката трѣба да е напредователна, ште забѣлѣжимъ, че тогава може да бѫде тя напълно съвършенна въ прогресивноста си, когато добрѣ познава и цѣлата история на сичкий человѣческий прогресъ въобште.

А най-съвършенното украшение и превъзходство на критиката е:

4. Да има тя едно най-голѣмо безпристрастие. Невъзможно е, наистина, да не осѫди критиката или да не похвали, но трѣба както осѫдата, тъй и похвалата ѝ да

са най-справедливи. Въ противенъ случай — критиката изгубва сѣка сериозность и значение. Нейний задатъкъ е — да открива истината и да научва хората на нея. Но тамъ, дѣто има пристрастие, дѣто има хатъръ или лично нерасположение, тамъ никога не може да се открие истината — напротивъ, тамъ тя нарочно се прикрива и затъмнява, и — тамъ не може да бъде напредъкъ или истинно добро.

Ето какъ гледа и винъги ще гледа Дружеството на критиката. —

Способътъ, по който ще става критиката отъ старна на Дружеството и който ний припоръчваме на сички наши критици, е слѣдний:

Най-първо ще се даватъ на читателитѣ тъчни, ясни и подробни понятия за науката или за литературний отдѣлъ, къмъ който се относа съчинението, што подлежи на разглеждание. Ако, н. пр., се полага на разглеждание нѣкоеси историческо списание — най-първо ще се излага тъчно и ясно, што е история и каква трѣба да бъде тя въ извѣстенъ свой видъ. Послѣ ще се зема въ внимание цѣлта, съ която трѣба да се пишашъ подобни съчинения — та съобразно съ цѣлта ще се казва и каква трѣба да бъде формата на изложението и др. т. Това като стане предварително, послѣ ще се сравнява подлежаштето на разглеждание съчинение съ резултатитѣ, които ще са добити отъ предварителнитѣ разсъждения и изложения, слѣдъ което ще се произнася надъ съчинението такъвъ или инакъвъ съдъ — споредъ резултатитѣ на разглежданието. Така ще се прави и съ всѣко едно съчинение отъ какъвъ ще и да е клонь отъ науката.

И така, „Бъл. Кн. Дружество“ отъ такава точка гледаштицъ на критиката и държештицъ тойзи способъ — на критикуването — за най-естественниятъ, най-добриятъ и най-правиятъ, ще се отнася къмъ сички умственни и душевни произведения съсъ строгъ критически разгледъ, — за да може сѣко едно отъ тѣхъ да се постави на мѣстото, за което е достойно. — (г. I, кн. 2. с. 109 — 121)

Н. Бончевъ

По липса на достатъчно букви въ печатницата, отначало Пер. списание е замѣняло ѫ съ ъ въ срѣдата на думитѣ и съ â въ края, а пъкъ ıѫ съ я навсѣкѫде. Тукъ вмѣсто â стои а и вмѣсто ıѫ — я.

МАТЕРИАЛИ

за историята на духовното*) възраждание на българскиятъ народъ

Доброто и здраво сѣме, скрито въ здрава и плодородна земля, всѣкогажъ дава добъръ плодъ. Подъ натискътъ на вънкашни неблагоприятни условия, случва се то дълго време да остава като мъртво съвършенно, но щомъ лучитѣ на благотворното слънце отстранятъ тѣзи неблагоприятни условия и стигнатъ до него, то се съживява и бърза да изнесе на явѣ всичкитѣ жизненни сили, що се заключаватъ въ него.

Така сѫщо става и съ духовното възраждание на народитѣ, които иматъ въ себе си яка нравственна основа. Неблагоприятни условия натрупватъ злочестини на сѣкой народъ, хвъргатъ го въ убийственно невѣжество, заглушаватъ съзнанието му и като че го осѫждатъ на вѣчно и съвършенно загинванье. Но животъ и доброчестина чака този народъ, ако той има въ себе си запазени нравственнитѣ си сили, защото нравственната сила не е нищо друго, освѣнъ добро и здраво сѣме, което само въ себе си носи бѫдущето свое развитие и величие. Стига само да се намѣрятъ силни нравственни дѣятели, тѣзи благотворни слънчеви лучи, които съ своята твърда воля, съ своята безгранична любовъ и преданность, съ своето самоотвержение и съ своята разумна и безкористна дѣятелность да размърдатъ тази нравственна сила и да разбудятъ заспалиятъ народенъ духъ и — ето че на мѣсто загинвание явява се пробуждание и животъ, на мѣсто назадничевость и невѣжество — напредъкъ и просвѣта, на мѣсто теглила — доброчеститина.

---

*) Тукъ подъ думата „духовно възраждание“ ние разбираме и ще разбираме умственното и нравственно възраждание.

Блазѣ на такивато дѣятели, които съдѣйствуватъ за пробуждането на народнитѣ нравственни сили и даватъ потикъ на успѣшното тѣхно развитие. Тѣмъ се пада вѣчна признателность, защото подвигътъ имъ е найблаготворенъ, той е неоцѣнимъ. Тѣзи дѣятели ставатъ едни отъ най-голѣмитѣ благотворители не само на отдѣлни народи, но и на цѣлото човѣчество, защото, като осигуряватъ единъ траенъ и честитъ животъ на онзи народъ, комуто служатъ, въ сѫщото време тѣ съдѣйствуватъ да се яви въ трудното поле на общечеловѣческото развитие още единъ съзнателенъ дѣятель, който ще побърза да съедини съ общитѣ усилия и своитѣ умственни и нравственни дарования за общочеловѣческото добро. И нашето уважение къмъ такивато дѣятели трѣбува да бѫде толкова по-голѣмо, колкото подвигътъ имъ е тежъкъ. Осамотени въ този подвигъ, имаще противъ себе си твърдѣ често тѣзи, които трѣбало би, по своето положение и по своитѣ най-свети задължения, да бѫдѫтъ заедно съ тѣхъ, лишени и отъ пълното съчувствие на тѣзи, въ полза на които се подвизаватъ, тѣ принасятъ въ жертва на подвигътъ си всичкитѣ си сили, всичкитѣ си привязанности и интереси, като намиратъ най-силно побуждение за него въ светоста на дѣлото си и въ безграничната любовь и преданность къмъ народътъ си. Хули, гонения, безпокойства и даже самата смърть тѣ посрѣщатъ съ готовность и въ нищо друго не тръсятъ и не намиратъ най-високата своя награда освѣнъ — въ пробуждането на своятъ народъ, въ неговото преуспѣване въ пѫтятъ на правилното развитие. Блазѣ и на тѣзи народи, които слушятъ гласътъ на своитѣ велики дѣйци и, като почувствоватъ духовното си пробуждание, тръгнуватъ по пѫтятъ, който имъ се показва отъ тѣхъ и употрѣбляватъ усилия, за да усъвършенствуватъ по-вече и по-вече начената̀то отъ тѣхъ дѣло. За такивато народи се готови трайна и честита бѫднина.

Ние не можемъ каза, каква ще бѫде бѫднината на нашиятъ народъ: това ще зависи отъ достойнството на този народъ. Но като вземемъ въ внимание предишната заглъхналость и сегашното пробуждение на народътъ ни, като пресмѣтнемъ, че това пробуждение се е достигнало съ неуморимитѣ старания на извѣстни дѣйци народни, ние можемъ съ голѣма вѣроятность да предскажемъ, че ако нашиятъ народъ върви по стѫпкитѣ на своитѣ дѣйци, неговата бѫднина ще да бѫде трайна, свѣтла, честита.

Никаква сила на свѣта не може да разбуди и да съживи единъ народъ, ако той не носи самъ въ себе си елементи за животъ, ако нѣма въ себе си нравственни основи. Само народъ, който притежава такива основи за животъ, може да се разбуди, да се съживи, колко и да е заглъхналъ. Но за това искатъ се дѣятели, които да размърдатъ и да разбудятъ заспалитѣ нравственни сили.

Ние сме честити, дѣто можемъ да кажемъ, че нашиятъ народъ пр надлежи на втората категория. Съ време още Провидѣнието е снабдило народътъ ни съ тѣзи нравственни елементи, които даватъ животъ на народитѣ и ги правятъ да достигватъ до възможно едно могущество и величие. Неблагоприятни условия хвърлихѫ народътъ ни въ много нравственни злочестини и като че бѣхѫ докарали окончателното му заглъхване. Но зърното на нравственната народна мощь се запази и остана непокътнато презъ толкова вѣковнитѣ премѣждия, а щомъ настанахѫ по-благоприятни времена, това зърно се разви въ прекрасенъ плодъ на духовното наше пробуждание и възраждание, което сега толкова много ни утѣшава и ни дава такива хубави надѣжди за бѫдущето, защото на това възраждание се основава и настоящето и бѫдущето благополучие на нашиятъ народъ. Но за едното и за другото ние трѣба да благодаримъ на нашитѣ народни дѣйци и труженици. Нашата признателность къмъ тѣхъ трѣба да бѫде толкова по-голѣма и искренна, колкото условията, при които сѫ тѣ работили, били сѫ тежки, неблагоприятни, обезсърчителни. Истина е, че въ сферата на обществената дѣятелность, особенно въ единъ народъ, който е още въ началото на пробужданието си, искатъ се голѣми усилия, искатъ се голѣми жертви — и нравственни и материални — иска се самоотвержение до крайна степень отъ страна на онѣзи, които желаятъ добросъвѣстно да работятъ въ тази сфера и които не чакатъ награда въ друго освѣнъ — въ близката или далечната доброчеститина на народътъ си. Но истина е и това, че съчувствието, което би показали къмъ тѣхната дѣятелность тѣзи, за които става тя, би ги насърчило твърдѣ много и би ги поддържало въ този труденъ подвигъ тогазъ, когато хладнокръвието и несъчувствието прави този подвигъ хиледи пѫти по-тежъкъ. А дѣ трѣбаше да търсятъ и да намѣрятъ съчувствие и поддържка нашитѣ дѣйци? Не на друго мѣсто, а само и само — въ народътъ. Тѣ сѫ били отъ народътъ. Тѣ сѫ били отражение на народнитѣ желания и стремления (които народътъ ако не съзнателно, но инстинктивно ги ималъ безъ друго) и никое друго съчувствие и насърчвание не би имъ било така полезно и дѣйствително, колкото съчувствието на народътъ. Но, както въобще бива съ всичкитѣ паднали въ невѣжество народи, нашиятъ народъ, натрупанъ отъ толкова неблагоприятни условия, не можеше напълно да съзнае нуждитѣ и ползитѣ си и да облече своитѣ дѣйци съ онова съчувствие и довѣрие, които така много облекчаватъ трудниятъ подвигъ на общественната дѣятелность. И за то твърдѣ често виждаме ние нашитѣ си народни труженици осамотени, лишени отъ съчувствие, даже и изложени на оскърбителни подозрѣния и осѫждения. Привсичко това, тѣ сѫ си останали твърди и непоколебими въ подвигътъ си, който е толкова благотворенъ за народната наша бѫднина. Заради туй ние имъ дължиме вѣчна признателность. Такава признателность ще имъ дължеятъ и бѫдущитѣ наши поколения.

Едно отъ първитѣ мѣста въ редътъ на тѣзи наши народни труженици заема и блаженнопочившиятъ Иларионъ Търновски. Заедно съ своитѣ двама събратия — Авксентия и Паисия—той подемна тежкиятъ подвигъ на защитата на народната правда и безъ да се поколебае нито най-малко слѣдъ твърдѣ тежката загуба на своитѣ доблестни другаре, остана вѣренъ въ този подвигъ до послѣднята минута на животътъ си. Трудното дѣло на народното възраждание, започенато съ толкова мѫки и теглила отъ други сѫщо така достойни народни труженици, тѣзи три наши свѣтила съ своето постоянство, съ своята самоотверженность успѣхѫ да го поддържатъ, да съкрушятъ всички козни и съблазни, да направятъ участникъ въ това свето дѣло и цѣлиятъ ни народъ и, поддържвани отъ народното довѣрие и съчувствие, да го докаратъ до тамъ, щото да го предадѫтъ на своитѣ приемници въ форма на тѣзи хубави черковни и народни правдини, на които ние днесъ така много се радваме и отъ които справедливо очакваме толкова добри сѣтнини за народътъ си. Това очакване е толкова по-справедливо, колкото въ придобититѣ правдини се вижда пробуждание и съзнание на народътъ ни. Свѣтли и твърдѣ свѣтли ще бѫдѫтъ страницитѣ на историята ни, въ които ще се говори за дѣлата на тѣзи наши народни труженици. Тази история ще признае, че тѣзи дѣйци сѫ намирали голѣма опора въ народното съчувствие, но тя не ще забрави да каже, че твърдѣ често туй съчувствие се е спечелвало съ голѣми мѫки, съ голѣмо постоянство и самоотвержение. Тя твърдѣ често ще ни ги показва осамотени въ трудниятъ имъ подвигъ и не ще да премълчи, че въ най-критически минути тѣзи дѣйци бивахѫ изложени на съблазнь и принуждавания да свърнатъ въ другъ, неправиленъ и съсипителенъ за народътъ ни пѫть.*) Ще каже историята, че тѣзи, които се храняхѫ отъ народътъ и по положението и званието си имахѫ света длъжность да защищаватъ заедно съ казанитѣ народни труженици народното дѣло, че тѣ осѫждахѫ спасителниятъ имъ подвигъ като безуменъ и неосѫществимъ. Не ще да скрие историята и това, че тѣзи, които сѫ имали и сега иматъ домогвания за първенство, които претендиратъ за първо мѣсто въ редътъ на народнитѣ дѣйци, които, като представятъ себе си за народни страдалци, искатъ да добиятъ правото за да се разпореждатъ съ сѫдбината на черквата ни, — че тѣ всички гледали сѫ си спокойствието и личнитѣ изгоди въ то време, когато казанитѣ дѣйци сѫ търпѣли оскудность, гонения и заточения . . . Историята е неумолима. Тя ще каже всичко това, а съ това ще ни даде възможность още по-добрѣ да разберемъ величието на казанитѣ наши народни дѣйци и да ги обикнемъ още толкова по-вече, за дѣто при толковато несгоди и съблазни останахѫ си твърди и непоколебими въ защитата на правото народно дѣло.

Смъртта рано отне отъ насъ тѣзи скѫпи лица. Казваме рано, защото имахме отъ тѣхъ още голѣма нужда. Тѣхната опитность, тѣхното благоразумие или изобщо да кажемъ — всичкитѣ тѣхни нравственни доблести можахѫ да бѫдѫтъ за насъ най-вѣрнитѣ рѫководители. Тежка и безвременна бѣше загубата на любимиятъ ни пастирь Авксентия; не по-малко тежка бѣше загубата и на достойниятъ неговъ събратъ и сътрудникъ — Паисия, сѫщо така любимъ и уважаемъ отъ народътъ. И ако имаше нѣщо, което да умалява що-годѣ скърбта на народътъ ни за тази тежка двойна загуба — това бѣше туй, че ний виждахме помежду си тѣхниятъ достоинъ сътрудникъ — Илариона Търновски. Въ неговата личность ние виждахме съсредоточени и онази голѣма любовь и преданность къмъ народното дѣло, и онова постоянство и самоотвержение при защитата на това дѣло, които бѣхѫ отличителни свойства и на почившитѣ преди него негови събратия. Но на Провидението угодно било да наложи на народътъ ни отново тежко изпитание. Смъртта отне отъ насъ и този доблестенъ старецъ и труженикъ, отне го нечакано, отне го тогава, когато му имахме най-много нуждата, и именно тогава, когато Екзархията ни — плодъ на толкова народенъ трудъ и на толкова тежъкъ подвигъ отъ страна на народнитѣ дѣйци — бѣше въ началото си, бѣше слаба и неукрѣпена още, колебаеше се и отъ неразбранщина на мнозина, и отъ враждебни настроения, и отъ честолюбиви притязания на нѣкои отъ своитѣ даже членове, та твърдѣ чувствителна бѣше за нея необходимоста отъ любящата но твърда рѫка на Илариона Търновскаго, отъ неговата силна, авторитетна и въ сѫщото време благоразумна и практична дума.

---

*) Познати сѫ на всички усилията, които Папската пропаганда прави, за да привлече на своя страна доблестнитѣ наши старци, когато на 1861 год. утивахѫ на заточение. Отъ своя страна и Протестантитѣ не отказвахѫ своитѣ услуги въ това отношение.

Като казваме това, ние сме далечь отъ пристрастно увличание въ полза на дѣда Илариона. Неговата благородна личность е така добрѣ позната на българскиятъ народъ, щото нѣма нито най-малката нужда отъ пристрастни хвалби. Но това, което е истина, не може да се отрича Времето и обстоятелствата придаватъ сила и значение на всичко и правятъ нравственнитѣ доблести, сами по себе свѣтли и драгоцѣнни, още по-вече да сиятъ съ величието си. Времето, въ което почина дѣдо

Иларионъ, и обстоятелствата бѣхѫ такива за нашата Екзархия, щото тази загуба не можеше да не се почувствува най-силно. Екзархията бѣше вече учредена, и сѫществуванието ѝ укрѣпено съ Високиятъ царски фирманъ. Но съ това работата не се свършваше: потрѣбно бѣше това свето учреждение да се окружи съ съчувствието на цѣлиятъ народъ, потрѣбно бѣше ние всинца да съединимъ и да съгласимъ нравственнитѣ си сили, та да дадемъ на това учреждение правилно развитие — споредъ както го искахѫ интереситѣ на народътъ ни, т. е. потрѣбно бѣше да се залувимъ да съзиждаме нравственното здание на народната наша доброчеститина и бѫднина. Но това не става тъй лесно. Изобщо много по-лесно е да събаря человѣкъ или да придобива нѣщо тогазъ, когато е твърдѣ трудно да съзижда нравственно здание или да удържва придобитото. Въ първиятъ случай, ако и да се иска съгласяванье, постоянство и обмисленность, но не въ толкова силна степень както въ вториятъ случай, дѣто силни нравственни преимущества сѫ необходими за успѣхътъ на дѣлото. Но тѣзи нравственни преимущества не можеше да ги притежава и не ги притежава въ достаточна степень нашиятъ народъ. Въ продължение на 15—20 години народътъ ни се бори за събарянието на онова чуждо здание, което го натискаше нравственно. И въ тази си борба той не се водеше постоянно отъ съзнание на редъ, длъжность и постоянство въ едно и сѫщо направление, та навикна на безредие и почти на кораво своеволие въ нарежданието на своитѣ народни работи. Но за съзиждание на нравственното народно здание, което трѣбаше ние да започнемъ отъ самата минута на официалното признание на Екзархията ни съ по-голѣма енергия, изискваше се по-вече опитность, търпѣние, обмисленность; изискваше се да се подчиниме на редъ и правилность въ дѣйствията си, да се откажемъ отъ честолюбивитѣ си притязания и частни прищевки, да се откажемъ отъ якоглавството и неразбраното си своеволие и да подчинимъ частнитѣ си честолюбия и прищевки на общиятъ интересъ. Ето защо именно въ такова време бѣше необходима за насъ силната, непреклонна воля и авторитетна дума на дѣда Илариона. При всичкитѣ наши честолюбиви притязания никой отъ насъ не може се наеме да отрече, че тази твърда воля и авторитетна дума не би се приели отъ всички ни съ пълно довѣрие и че ние би могли да намѣримъ въ тѣхъ друго освѣнъ дълбока любовь и преданность къмъ народното дѣло. Тази твърда воля и авторитетна дума на дѣда Илариона още дълго би отстранявала много честолюбиви притязания и не въ една критическа минута би избавила народното дѣло отъ затруднение и неправилности. И нашата млада черква възлагаше голѣмитѣ си надѣжди на този доблестенъ старецъ. Тя се надѣваше, че още дълго време той ще прави не до тамъ чувствителна загубата, която тя претърпя съ смъртта на другитѣ свои труженици и защитници, още дълго време той ще й служи за опора, ръководитель и истински защитникъ. Но Провидението отсѫдило да се не осѫществятъ тѣзи надѣжди.

Но добросъвѣстнитѣ народни труженици никогажъ не умиратъ. Тѣхнитѣ благотворни дѣла, извършени за полза на народътъ, правятъ ги вѣчно да бѫдѫтъ живи въ сърцата на признателниятъ народъ. Тѣхната честность, любовь, преданность и самоотвержение всѣкогажъ ще иматъ благотворно влияние за добрата бѫднина на народътъ ни, защото подъ това влияние ще да се въспитаятъ младитѣ народни сили за нови подвизи. Това е най-светото наше утѣшение въ чувствителната загуба на нашитѣ народни дѣйци, въ това се състои и най-твърдата ни надѣжда за бѫдущето народно преуспѣвание.

Като сме имале и имаме дълбока вѣра въ това, ние сме отстѫпвале и ще да отстѫпваме въ „Периодическото Списание“ на Дружеството широко мѣсто на животописанията на нашитѣ народни труженици. Ние вѣрваме, че тѣзи животописания, особенно животописанието на тримата наши Иерарси — Авксентия, Паисия и Илариона — би биле твърдѣ поучителни за насъ. Тѣ би ни представиле високъ примѣръ на любовь и преданность къмъ народътъ, на благоразумие, честность, безкористие и самоотвержение. Но тѣхниятъ животъ и тѣхната дѣятелность тъй тѣсно сѫ свързани съ народното наше възраждание, щото, за да се залуви нѣкой да излага тѣхниятъ животъ и тѣхнитѣ дѣла както трѣба, необходимо е да изложи цѣлата история на възражданието ни. Но защото това е трудна и сериозна работа, ние счетохме за добрѣ да почнемъ обнародването на откъсъци отъ животътъ на нашитѣ народни труженици подъ заглавие „Материали за Историята на духовното възраждание на българскиятъ народъ“, като се надѣваме, че съ този начинъ ще се улесни твърдѣ много пълното съставяние Историята на възражданието ни, а слѣдователно и — пълното животописание на нашитѣ народни труженици.

Следъ тоя уводъ е помѣстено едно писмо отъ Иларионъ Макариополски, „отъ което писмо читателитѣ ни не само ще се запознаятъ (или и ще си напомнятъ) понѣ повърхностно съ дѣятелноста на този благороденъ старецъ въ единъ доставаженъ периодъ на черковния ни въпросъ, но и ще видятъ още и отъ какви благородни чувства се въодушевлявалъ той спрямо народътъ си. Това писмо го е писалъ дѣдо Иларионъ както въ своя собственна защита, тъй и въ защита на народното дѣло и е отправено къмъ началникътъ на една отъ самостоятелнитѣ църкви“ (г. I, кн. XI и XII).[1]

(В. Друмевъ)

---

[1] Вижъ: Иларионъ Макариополски. Митрополитъ Търновски 1812—1875 . . . подъ редакцията на проф. М. Арнаудовъ. . . София, 1925, с. 359 сл.

БЕЛЕЖКИ

За нашия периодиченъ печатъ имаме единъ описъ — Ю. Ивановъ — Българский периодический печатъ отъ възраждането му до днесъ (отъ 1844—1890 год.). Томъ I. София 1893; единъ малъкъ сборникъ — Юбилеенъ Сборникъ по случай Петдесеть-годишнината на българската журналистика и чествованието паметьта на основателя ѝ Константинъ Фотиновъ. Нарежда редакционниятъ комитетъ. София 1894; тукъ е за отбелязване статията на Ю. Ивановъ — Константинъ Г. Фотиновъ и статията на С. С. Бобчевъ — Прѣгледъ на Българ. Периодически Печатъ отъ 1844—1894 г.; по-подробно отдѣлно изследване е далъ само проф. Ив. Д. Шишмановъ — Константинъ Г. Фотиновъ, неговиятъ животъ и неговата дѣйность, въ Сб. Н. У. кн. XI. София, 1894, с. 591—763. Освенъ това въ книгитѣ по история на българска литература се срѣщатъ откѫслечни сведения за отдѣлни представители на периодичния ни печатъ. Ср. Б. Ангеловъ — Българска литература, ч. II. . София 1924 год. — Въ следващитѣ бележки сѫ указани по-важнитѣ книги и статии, отнасящи се до редакторитѣ на представенитѣ тука списания.

Константинъ Фотиновъ (роденъ въ Самоковъ между 1780 и 1790 — починалъ въ 1858). Трѣбва да се отбележи, че къмъ 1858 той искалъ да поднови изданието на „Любославие“ подъ името „Листъ любословни, повѣстни и торжищни“, но навѣрно смъртьта му е попрѣчила да осѫществи намѣрението си. — Вж. посочената студия на проф. Ив. Д. Шишмановъ.

Иванъ Добровски (Иоанъ Добровичъ, роденъ въ Сливенъ 1812 — починалъ въ 1896). — Вж. проф. Ив. Д. Шишмановъ — Иванъ Добровски (По лични спомени и бележки) въ сп. Български Прѣгледъ, год. III, кн. VII—VIII. София, 1896, с. 139—186.

Димитъръ Мутевъ (роденъ въ Калоферъ около 1818 — починалъ въ 1864). Единъ отъ най-образованитѣ българи на времето си, Д. Мутевъ е известенъ въ нашата литература и съ други свои трудове; помагалъ е отчасти на Ив. Богоровъ въ издавания отъ него „Цариградски вестникъ". — Виж. Л. Касѫровъ — Енциклопедически Рѣчникъ... Втора часть, с. 1441 + 17; Н. Начовъ — Димитъръ С. Мутевъ, докторъ на философията и магистъръ на свободнитѣ науки. Спис. „Свѣтлина"' год. IV, кн. XII, София, 1896: ⁂ — Малъкъ приносъ къмъ биографията на Д. Мутевъ — въ Годишникъ на Народната библиотека въ София за 1924—1925 година. София, 1926, с. 222 сл.

Иванъ Богоровъ Вж. бележката ми за него въ „Първи стихотворци", № 5 отъ „Библиотека Българ. книжнина", изд. Мин. на Нар. Просвѣщение, София, 1925.

Гаврилъ Кръстевичъ (роденъ въ Котелъ, 1820 — починалъ въ 1898). Виденъ общественикъ и писатель, заемалъ и високи официални длъжности на турска служба. — Вж. Марко Балабановъ — Гаврилъ Кръстевичъ (Народенъ дѣецъ, книжовникъ, сѫдия, управитель). Издава Св. Синодъ на Българската църква. София, 1914.

Тодоръ С. Бурмовъ (роденъ въ Нова махала, Габровско, 1834 — починалъ въ 1906). Освенъ въ „Бъгар. книжици", работилъ е въ редактиранитѣ отъ него вестници „България", „Съвѣтникъ" и „Врѣме"; сътрудничалъ е и на руски вестници, особено на „Московскія Вѣдомости"; следъ освобождението е билъ министъръ председатель и виденъ държавникъ. Вж. Л. Касжровъ, цит. кн., първа часть, с. 168—169; М. Д. Балабановъ — Тодоръ С. Бурмовъ — въ Лѣтописъ на Бълг. книж. дружество кн. VII. 1906, София 1907, с. 84 — 118.

Сава Филаретовъ (роденъ въ Жеравна 1825 — починалъ 1863), прьвъ български учитель въ София, сътрудничалъ е и на „Цариградски вестникъ“ — Вж. Л. Касжровъ, цит. кн. трета часть, с. 2719.

Райко Жинзифовъ Вж. бележката въ „Първи стихотворци“.

Марко Балабановъ (роденъ въ Клисура, 1837— починалъ въ 1921). Редактиралъ е и в. „Вѣкъ“; виденъ общественикъ и писатель. Вж. С. С. Бобчевъ — Марко Д. Балабановъ — въ Лѣтописъ на Бълг. Академия на Наукитѣ. Кн. VI. София 1924 с. 86—119.

Лазаръ Йовчевъ (Негово Блаженство Българският Екзархъ Йосифъ I, роденъ въ Калоферъ, 1839— починалъ в 1914).

Петко Р. Славейковъ (роденъ въ Трѣвна, 1827 — починалъ въ 1895). Първостепененъ писатель, общественикъ и публицистъ; освенъ въ „Читалище“, сътрудничилъ е въ множество вестници преди и следъ освобождението, а отъ вестницитѣ, които самъ е редактиралъ, най-важни сж „Гайда“ и „Македония“. — Вж. Б. Пеневъ — П. Р. Славейковъ, София 1919.

Тодоръ Икономовъ (роденъ въ Жеравна, котленско, около 1838 — починалъ въ 1892). Писалъ е въ много наши вестници и е оставилъ значително име като общественикъ. — Вж. Ив. Тодоровъ — Тодоръ Икономовъ и дейностьта му въ служене на българския народъ. — София, 1921.

Стефанъ С. Бобчевъ (роденъ въ Елена, 1853). Виденъ общественикъ и професоръ, той е работилъ твърде много въ полето на българската журналистика на която, както се спомена, посвети и специаленъ очеркъ за нейната петдесетгодишнина. — Вж. сп. „Свѣтлина“, год. VI, кн. I (1896); Юбилейна книга въ честь на С. С. Бобчевъ . . . Отъ „Славянски гласъ“ г. XV, кн. 1—4. София 1921. Петдесетгодишниятъ юбилей на С. С. Бобчевъ. София 1921; Възхвала, сборникъ въ честь на С. С. Бобчевъ . . . София 1921.

Драганъ Цанковъ (роденъ въ Свищовъ, 1828—починалъ въ 1911). Виденъ български общественикъ и държавникъ, редактиралъ е преди Освобождението важния вестникъ „България“. Вж. С. С. Бобчевъ — Драганъ Цанковъ — въ Лѣтописъ на БАН. I. София 1914, с. 51— 54.

Любенъ Каравеловъ (роденъ въ Копривщица, 1837 — починалъ въ 1879). Освенъ „Знание“, редактиралъ е преди Освобождението двата важни роволюционни вестника „Свобода“ и „Независимость“. — Виж. Ив. Г. Клинчаровъ. — Любенъ Каравеловъ, биография. София 1925; Ас. Младеновъ — Любенъ Каравеловъ, Избрани съчинения, т. I. (Предговоръ, историколитературенъ очеркъ и библиография), София, 1924.

Василъ Д. Стояновъ (роденъ въ Жеравна, 1841 — починалъ въ 1910). Вж. Б. Цоневъ — Василъ Д. Стояновъ — въ Лѣтописъ на Бълг. книж. дружество въ София. XI. София 1911. с. 54—68.

Тодоръ Пѣевъ (роденъ въ Етрополе, 1838 — починалъ въ 1904). Преди Освобождението е редактиралъ и в. „Възраждане“, билъ е сѫщо дописникъ на френския вестникъ Courrier d'Orient. Вж. Ив. Пѣевъ — Тодоръ Пѣевъ — въ Лѣтописъ на Бълг. книж. дружество въ София кн. V. София 1905, с. 89—95.

СЪДЪРЖАНИЕ

стр.

- **Уводъ** 5
- **I. Любословие** 15
  - 1. Предисловие любочитателемъ 15
  - 2. Извинение за неблагоприятность описания 35
  - 3. Кое е средство-то на просвѣщение-то (Гаврилъ Кръстевичъ) 37
- **II. Мирозрение** 42
  - 1. (Предисловие) 42
  - 2. Изъ отдѣла „Различни известиа“ 46
  - 3. За славенобългарска тъ Повесност 48
- **III. Български книжици** 50
  - 1. (Уводни думи отъ арх. Партений Зографски) 50
  - 2. Метеорологически явления 54
  - 3. Просвѣтение и книжнина на Българе-ти. — Общий изгледъ (Ив. Богоровъ) 56
  - 4. Съвременна лѣтопись 66
- **IV. Братски трудъ** 72
  - 1. Двѣ думи къмъ читатели-те — Райко (Жинзифовъ) 72
  - 2. Нѣколко думи за блъгарскѫ-тѫ книжнинѫ — Г. Теохаровъ 78
- **V. Читалище** 86
  - 1. Обявление — Марко Д. Балабановъ 89
  - 2. Значението на младежа въ обществото — Т. Икономовъ 96
  - 3. Една стѫпка напрѣдъ — Т. Икономовъ 106
  - 4. Трѣба да работимъ — (П. Р. Славейковъ) 114
- **VI. Знание** 120
  - 1. Предисловие 123
  - 2. Изъ отдѣла „Книжевность“ — (Л. Каравеловъ) 129
- **VII. Периодическо списание на Българското книжовно дружество** 137
  - 1. Отъ старна на „Българското книжовно дружество“. — Къмъ читателитѣ 138
  - 2. За критиката — Нешо Бончевъ 147
  - 3. Материали за историята на духовното възраждание на българскиятъ народъ — (В. Друмевъ) 163
- **Бележки** 173

Снимки: Любословие (с. 13, 33), Мирозрение (с. 43), Български книжици (с. 51), Братски трудъ (с. 73), Читалище (с. 87), Знание (с. 121), Период. списание (с. 135).

1085—1927

Цена 15 лева

Цр 76

ПРОВ. 1965

Цр-86

Пр 99